O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

NIZOMIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

QAHHAROV NADJAT BAVDUNOVICH

VOKAL ASOSLARI

(Ovoz va fortepiano uchun)

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan oliy o'quv yurtlari 5141000 – «Musiqiy ta'lim» bakalavriat ta'lim yo'nalishi talabalari uchun darslik sifatida tavsiya etilgan

Toshkent
«IQTISOD-MOLIYA»
2008

Taqrizchilar: Nizomiy nomidagi TDPU professori **Q. MAMIROV**
M.Uyg'ur nomidagi TDSI professori **H. ISROILOV**

Qahharov N.B.
Vokal asoslari (Ovoz va fortepiano uchun) Oliy o'quv yurtlari uchun o'quv qo'llanma / N.B. Qahharov; O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. – T.: «IQTISOD-MOLIYA», 2008. –314 b.

Mazkur darslik oliy o'quv yurtlarining musiqa va san'at fakultetlari uchun mo'ljallangan bo'lib, unda talabalarning badiiy-ijrochilik tomonlarini puxta o'zlashtirilishiga, ularning qo'shiqlari repertuarini xilma-xil shakl va xarakterdagi rang-barang asarlar bilan boyitib borishga alohida e'tibor berilib unga o'zbek kompozitorlarining yangi asarlari, musiqali dramalardan parchalar, romanslar, ariyalar, xalq qo'shiqlari kiritilgan.

Darslikda vokal asarlarini ijro etish yuzasdan annotasiyalar, pedagogik tavsiyanomalar, ovoz apparatining tuzilishi va uni boshqarish, vokal to'g'risidagi asosiy tushunchalar bo'yicha ma'lumotlar berilgan.

© «IQTISOD-MOLIYA», 2008
© N.B.Qahharov, 2008

Tuzuvchi muallifdan

Hozirgi zamon talablariga javob beruvchi yetuk kadrlar tayyorlashda ta'lim tizimini jahon standartlari darajasiga ko'tarish, xususan, ta'lim jarayonini zarur darslik va o'quv qo'llanmalar, o'quv dasturlar bilan ta'minlash masalalar eng muhim vazifalardan hisoblanadi.

Mazkur darslik ham ana shu maqsadda talabalarni badiiy jihatdan rivojlantirish, shu soha bo'yicha chuqur bilim egallashga, vokal texnikasi, ularda vokal malakasini hosil qilish, vokal pedagogikasining tizimlilik, didaktik tomonlari bilan tanishtirish maqsadida tuzilgan.

Qo'shiqchilik san'ati buyicha o'qitish maxsus o'quv dargohlarida vokal darslarida olib boriladi. Unda ovoz hosil qilish malakalaridan boshlab, xonandalik san'atini egallashgacha bo'lgan izlanishlarni o'rganishdek muhim vazifalar bajariladi. Albatta, bunday maxsus vazifa talabalarga manzur bo'ladigan o'zbek kuy-qo'shiqlari orqali amalga oshirilishi maqsadga muvofiqdir. Shuning uchun mazkur darslikda o'zbek kompozitorlarining yangi asarlari, ya'ni, o'zbek musiqali dramalaridan parchalar, romanslar, ariyalar, xalq qo'shiqlari namunalari o'rin olgan bo'lib, ularni kuylash va ijro malakalariga doir annotatsiyalar va metodik tavsiyalar ham bayon etilgan.

Darslik maxsus o'quv dargohlardagi vokal fani dasturlari talablariga moslashtirilgan bo'lib, unda soprano, alt, tenor, bariton va bas kabi turli ovozlarning kuylashdagi "vokal texnikasi"ni o'zlashtirishga mosdir.

Respublikamizdagi oliy va o'rta maxsus musiqa dargohlaridagi qo'shiqchilik fani o'qituvchilari va keng musiqa jamoatchiligi ushbu darslik haqida o'z fikr va mulohazalarini bildirsalar, kelajakda mazkur sohada bajariladigan ishlarni yanada takomillashtirishda ko'maklashgan bo'lar edilar degan umiddamiz.

KIRISH

“Vokal asoslari” fani 1-,2-,3-,4- kurslar mobaynida 232-soat amaliy mashg’ulot, 159 soat mustaqil ta'limdan iborat.

"Vokal asoslari" fanining asosiy maqsadi - vokal san'ati vositasida bo’lajak musiqa o’qituvchilarining estetik va badiiy didini tarbiyalash, ularning ijrochilik qobiliyatini rivojlantirishda uzluksiz talabchanlik bilan ish olib borish, ularni o’zbek kompozitorlarining oldingi va yangi asarlari, qardosh xalqlar vokal asarlari, shuningdek, chet el kompozitorlari tomonidan yaratilgan nodir asarlar bilan tanishtirish, professional uslubda kuylash malakalarini shakllantirishdan iboratdir.

Fanning vazifalari-dars jarayonida talabalarga ta'lim va tarbiya berish, ularni dunyo standartlariga javob beradigan chuqur bilimli, yuqori malakali mutaxassis qilib tayyorlash, talabalarni badiiy jihatdan rivojlantirish, ularga vokal texnikasini, uning sirlarini o’rgatish. Shu bilan birga vokal malakalarini hosil qilish, vokal pedagogikasining sistemalilik, izchillik, oddiydan murukkabga o’tish, individual yondashish kabi qator didaktik tomonlari bilan tanishtirish.

Talabalar bilimiga qo’yiladigan talablar

Vokal sir-asrorlarini chuqur o’rganishi, yuqori professional uslubda kuylay olishi uchun talaba quyidagi malaka va ko’nikmalarni egallashi lozim:

- nafasni qovurg’aning pastiga, qoringa olish, shovqinsiz nafas olish va uni tejamli sarflash;
- barcha registrlarda yuqori holatda ovoz hosil qilib kuylay olish;
- sof va toza kuylash;
- so’zlarni aniq, burro talaffuz qilish, unli tovushlarni cho’zib, ravon ovoz qosil qilish, so’zlarni orfoepiya qoidalariga muvofiq talaffuz qilib kuylash;
- turlicha ovoz hujumlari bilan kuylay olish, asosan, mayin hujum afzalligidan foydalanish;
- kuylashda ovoz dinamikasini hosil qila olish, musiqa asarlari jumlalarini badiiy ijro etishda undan unumli foydalana bilish;
- legato va stakkatoda kuylash;

- ijrochilik kantilenasi rechitativ uslubdan foydalana bilish;
- vokal asarlarini musiqa asbobida o'zi chalib kuylash;
- turli uslub, turli xarakterdagi asarlarni ta'sirli qilib kuylay olish.

Amaliy mashg'ulotlarning mazmuni.

Talabalarning ovoz imkoniyatlari va vokal tayyorgarligi turlicha bo'lganligini hisobga olgan holda, dasturning repertuarlar ro'yxatiga murakkabligi turlicha bo'lgan asarlar kiritiladi. Lekin barcha kurslarda vokaliz berib borish zarur, chunki ijrochining ovozi sayqallanishiga, texnik-ijrochilik mahorati olishiga yordam beradi. Ro'yxatga kiritilgan asarlarini talabaning ovoz diapozoniga mos tonlikka transpozisiya qilib berish tavsiya etiladi.

Uzluksiz o'tkaziladigan akademik konsertlar, turli xil ko'rik-tanlovlar, ya'ni "O'zbekiston - vatanim manim", "Respublika qo'shiq bayrami" va boshqa yosh vokalistlar konkurslarida qatnashishlari talabalarni vokal malakalarini mustahkam egallashlariga yerdam beradi. Romans yoki musiqali drama, operalardan ariyalarni ijro etish uslublarini o'rganish, uzluksiz tarzda ma'lum ketma-ketlikda, oddiydan murakkabga borishini ta'minlash zarur.

Romanslar bir ovoz uchun yozilgan, turli mavzu, xarakter va tuzulishdagi vokal kamer asari bo'lishi mumkin. Bu janr jahon va o'zbek kompozitorlari asarlarida yaxshi rivojlangandir. O'zbekiston kompozitorlari omma o'rtasida tarqalgan ashulalar ohangida romanslar yaratib, bu janrni yanada boyitdilar. Ular asosan Navoiy, Furqat, Muqimiy g'azallariga S.Yudakov, M.Burxonov, M.Ashrafiy, T.Sodiqov va boshqa kompozitorlar tomonidan yaratilgan. Talabalar dasturida qo'llaniladigan musiqiy drama va operalardan ariyalar mukammallashgan keng ko'lamda, lirik va dramatik mazmunli asarlar hisoblanadi.

Bu asarlar talabalarning vokal-texnik bilimlarini yanada chuqurroq egallashi, kosta-abdominal, ya'ni aralash nafas ustida ishlashi, yumshoq hujum mashqi, aniq intonatsiya, artikulyatsiya, legato, stakkato, harakatchanlik, kantilena, arpedjio, filirovka uslublarini o'rganish, asarning badiiy tomonlarini mukammal o'rganishda katta ahamiyatga ega bo'lib, ashula aytish mahoratini oshiradi.

NAZARIY QISM

Xonandalik ovozi

"Xonandalik ovozi" tushunchasi insonning kuylash qobiliyati bilan bog'liq nutqdan farqli o'laroq, xonandalik ovozi tovushlari aniq balandlikka ega, uzoq davom etishi mumkin. Ular unlilarda namoyon bo'ladi. Xonandalik ovozidan inson bolalikda musiqiy eshitish va ovoz apparati rivojlanishi daraja-siga ko'ra foydalana boshlaydi.

Maishiy (qo'yilmagan) va kasbiy (professional qo'yilgan) xonandalik ovozi farqlanadi. Ovozni qo'yish deb uni professional qo'llash maqsadida moslashtirish va rivojlantirish tushuniladi. Yorqinlik, go'zallik, jarang kuchi va davomiyligi, diapazon kengligi va toliqmaslik, noziklik kabi sifatlar, ko'p jihatdan ovoz apparati tabiiy xossalari bilan belgilanadi va ovozni qo'yish jarayonida rivojlantirilishi mumkin. Ovoz opera-konsert kuylash uchun, xalq qo'shiqlari, estrada kuylash va sh.k. uchun qo'yiladi.

Xonandalik ovozini belgilovchi sifatlar - tembr go'zalligi va tovushni uzoq tutib tura olish. Opera-konsert ovoz katta zallarda yaxshi eshitilishi, ya'ni "parvozga ega" bo'lishi kerak. Jaranglik, metallik ovozlar parvozli. Metallik va parvozlilik ovoz spektirida yuqori opertonlar guruhi, yuqori xonandalik formantash mavjudligi bilan belgilanadi. Ovoz tarangi dumaloqligi va yumshoqligi spektrning past qismi obertonlari kuchlanishiga bog'liq. Yuqori va past xonandalik formantalari, shuningdek vibrato (sekundiga 5-6 martali pulsasiya) ovozning go'zalligi va quyiluvchan xarakterini belgilaydi.

Xonandalik ovozining muhim sifati uning kuchidir. Opera kuylash kuchli, katta zalni to'ldirishga qodir va orkestr to'rligi fonida eshitiladigan ovozni talab etadi. Ovoz tabiatan registrlarga ega. Registr deb, tovushlarning

tembri bo'yicha bir xillik qatori tushuniladi, u yagona fiziologik mexanizm bilan hosil qilinadi. Erkaklar ovozida diapazonning pastki qismida ko'krak va yuqori qismida faltset registr farqlanadi. Ko'krak registri taranglar va boyligi ajralib turadi.

Ovozlar klassifikatsiyasi.

Ayollar ovozida ko'krak registri, bosh va ko'krak tarangi birlashgan markaziy va diapazonning yuqori qismida bosh registri (yorqin, ochiq jaranglaydi) farqlanadi.

Professional xonandalik ovozi ikki aktavalik diapazonga ega bo'lishi va diapazonlik butun davomida tekis taranglanish lozim. Bunga aralash jaranglikst rivojlanish hisobga erishiladi. Ovozlar tembr va balandligiga ko'ra tasniflanadi. Ovozlarning asosiy oltita turi farqlanadi:

Ayollar ovozlari:

- soprano;
- messo –soprano;
- kontrato.

Erkaklar ovozlari:

- tenor;
- baritone;
- bas;
- diktant –o'g'il bolalar ovozi.

Ayollar ovozlari quyidagilarga bo'linadi:

koloratur soprano - eng baland ayollar ovozi (diopanozik, cheksiz kumush yuqori tembrli nafis ovoz yengillik eng murakkab ruladalar, keng sakrashlar, nozik melizmlar va hayratomuz bravur paasonxor imkonini beradi.Opera partiyalari: tun malikasi (sehrli fleyta), qo'g'irchoq (Gofman ertaklari), qor qiz (qor qiz);

lirik saprano - (diapazon birinchi oktava do- uchinchi oktava do,re).Kantilen yumshoq, yorqin, jaranglovchi ovoz.Opera partiyalari: Violetta (Traviata), Iolanta (Iolanta), Margarita (Faust);

lirik -dramatik soprano - hajmliroq, juda ifodalali ovoz bo'lib, undayumshoqlik, kantilena va spinto birlashadi.Opera partiyalari: Tatyana (Evgeniy Onegin), Norma (Norma), Aida (Aida);

dramatik soprano - kuchli, hajmli, yorqin tembran ovoz. Bu unga butun partiyani emotsional ko'tarinkilik bilan ijro etish imkonini beradi.

Opera partiyasi: Toska (Toska), Abigal (Nabukko), Turandot (Turandot);

messo -soprano. Soprano va kontralto o'rtasidagi o'rtacha ovoz.

Lirik messo -soprano -tembriga ko'ra yorqin va rangi sopranoga yaqin ovoz (diapazon -kichik oktava lya -ikkinchi oktava lya,si) Opera partiyalari: Amneris (Aida), Eboli (Don Karlos) tana (may tuni), bahor (qor qiz);

markaziy misso -soprano -yirik, zich, kuchli ovoz. Opera partiyalari: Lyubasha (Shoh kelini), Marfa (Xovanshina), Azugena (Trubadur), Karmen (Karmen);

koloratur messo -soprano - juda noyob, yorqin, nozik va harakatchan ovoz, eng murakkab passajlar, fiorituralar va ruxsidalarni kuylash imkonini beradi. Opera partiyalari: Izabella (Jazoirdagi Italiyalik ayol), Rozina (Sevilya sartarniy), Zolushka (Zolushka);

kontralto - eng past ayollar ovozi. Barxatli, ajoyib ko'krak notali ovoz.

Opera partiyalari: Ratmir (Ruslan va Lyudmila), Konchakovka (Knyaz Igor), Olga (Ye.Onegin), Ulrika (Bal maskarad).

Erkaklar ovozlari quyidagilarga bo'linadi:

lirik tenor - kumushsimon, yumshoq, juda harakatchan koloriturali ovoz (diapazoni - birinchi oktava do- uchinchi oktava si,do).Opera partiyalari: Lenskiy (E. Onegin), Levko (maytun), Lindoro (Jazoirdagi italiyalik ayol), Graf Alnaviva (Sevilya sartarasin).Lirik -dramatik tanor – ko'proq agint va zich ovoz.Opera partiyalari: (Alfrid (Graviata), Geruog (Rigoletto), Vladimir Igorevich (knyaz Igor);

dramatik tenor - hajmli, yorqin, metali, tabiatan juda kuchli ovoz.Opera partiyalari: Germakn (Dikoaya rama), matushka (trubadur), turidu (qishloq sha'ni), kalif (turandat);

kontr -tenor - mesuo - saprano tessiturashda jaranglaydigan ovoz. Rivojlangan faluet bilan kuylanadi. Qadimiy bar musiqada qo'llanadi (Gendil, Bax,majteerdi);

lirik bariton - baland, yorqin, harakatchan ovoz (diapazoni: katta lya - birinchi oktava lya).Opera partiyalari: Figaro (Sevilya sartaroshi), Don Juan (Don Juan), Don Raskuale (Don Paskuali).Valentin (Faust), Yeleskiy (Pikovaya dama);

dramatik bariton - barxatli, hajmli diapazoniga ko'ra kuchli ovoz.

Opera partiyalari: Amopasro (Aida) Yago (Otello), Dagon (Sosson va Dalila);

bas - eng past erkak -ovozi (diapazoni: katta oktava do- birinchi oktava - re, mi).Yuqori bas - odatda xarakterli, harakatchan, komik ovoz.Opera partiyalari: Don Bazillo (Sevilya sartaroshi), Laparello (Don Juan), Malatesta (Don Raskual), Mustafo (jazoirdagi italiyalik ayol);

markaziy bas- yirik, yorqin, juda sof ovoz, juda boy ko'krak registri.

Opera partiyalari : Boris Godunov, Tegirmonchi (suv parisi), Filipp (Don Korlos), Rene (Iolanta), Konchak (Knyaz Igor);

bas - profundo - juda past, ko'krak, juda hajmli ovoz. Ko'proq cherkov - xor musiqasida ishlatiladi;

diskant –o'g'il bolalar ovozi. Vokal partiyalariga ko'ra past, o'rta va baland diskant farqlanadi.

Tovush paydo qilish organlarining tuzilishi.

Bo'g'iz va burun bo'shliqlari nafas olish naycha yo'llari va o'pka tovush hosil qiluvchi a'zolar hisoblanadi. Hiqildoq nafas olish naychasi (traxeya) va halqum orasida joylashgan. Nafas yo'lining bo'shlig'i tikkasiga kesilgan holda qum soatiga o'xshaydi. hiqildoq ichidan shilimshiq parda bilan qoplangan va to'rtta tomoq tog'ayidan iborat. Ular qalqonsimon, ikkita qora ta'lat va barmoqsimon bo'ladi. Ular o'zaro bog'langan va mushaklar bilan ta'minlangan, tomoq tog'aylari yoshiga qarab sekin - asta suyakka aylanib boradi. Bo'g'izning yuqori bo'limi - ustki boylam bo'shlig'i – yolqon tovush boylamigacha cho'zilgan.

Morganievlar oshqozoni nomini olgan, ikki tomonlama chuqurlashgan qismi yolqon tovush boylamidan haqiqiy ovoz boylamigacha cho'zilgan.

Hiqildoqning pastki boylam bo'shlig'i barmoqsimon tog'ayning pastki chekkalarigacha yetadi, qalqonsimon tog'ay tovush paychasining uzunligiga bog'liq bo'lib, erkaklarda ayollarnikiga nisbatan uzunroq, kuchli rivojlangan. Bu hiqildoqning kattaligiga ta'sir qiladi. Ayollar hiqildoqining eng kattasi taxminan erkaklardagi eng kichkina bo'g'iz bilan teng. Hiqildoq til

ostidagi harakatchan suyakka maqkamlangani va umurtqa oldi muskul pardasi bilan bog'langani sababli hiqildoq asta va faol harakat qilishi mumkin.

Yolg'on tovush boylamlari ashula aytishda qatnashmaydi, lekin ular tarkibida suyuqlik bilan ta'minlaydigan bezlar bo'lib, ular haqiqiy tovush paychasini namlab turadi. Haqiqiy tovush boylamlarining qirqoqlari sadaf rangga ega. Tovush paychasining ishida ikki guruh muskullar: ichki, tashqi cho'ziq muskullar tovush ishtirok etadi. Mazkur guruhdagilarning har biri ma'lum vazifani bajaradi. Tovush mushaklari ko'krak registrida tovush boylamlarining uzunligini, yo'g'onligini, kengligini o'zgartiradi, tovush oralig'ini kengaytiradi va toraytiradi.

Tinch nafas olinayotganda boylamlar orasida uchburchakli keng darcha ochiladi. Tovush darchasi orqali havo bemalol keladi. Hiqildoqni ovqat tushib qolishidan himoya qilish uchun yutingan vaqtda tomoq uchburchakli kemirchak plastinka hiqildoq qopqog'i bilan berkitiladi.

Burunning tarkibi suyakli va kemirchakli skeletdan iborat. Burun bo'shlig'i shilimshiq pardalar bilan qoplangan, bir - biriga teng ikkita yarimlikdan iborat bo'lib, bu joy burun chig'anog'i deyiladi va ularning ostidan bir nechta burun bo'shlig'idagi chiqish joylari ochiladi: peshonali, yiringli, panjarasimon.

Halqum naysimon oraliq tushunilib, yuqorisi bosh miyaning tubi bilan chegaralanadi, pasti esa hiqildoq va ovqat yo'liga o'tadi. Oldindan unga og'iz va burun bo'shlig'i o'tadi, natijada uchta alohida anatomik kimyo paydo bo'ladi: burun - halqum bo'shlig'i bo'g'izi, og'iz- halqum bo'shlig'i bo'g'izi, va halqumning o'zi.

Esnash yuqoridan tanglay pardalari bilan, pastdan esa ikki tomonlama tanglay dutachasi orqali tilgacha chegaralangan. Tanglay pardasi shilimshiq pardali plastinka bilan qoplangan va orqaga davom etgan qattiq tanglay hisoblanadi. Kichkina tilcha yumshoq tanglay ўrtasida joylashgan, o'zining shaxsiy mushaklariga ega.

Hiqildoq nafas yo'ligacha davom etgan - naycha halqali tomoq kemirchaklaridan tarkib topgan. Traxeya ikkita yirik nafas yo'liga bo'linadi, u hamma narsaning bo'g'izigacha maydalab ikkita o'pka hosil qiladi. Ko'krak bo'shlig'i qorin bo'shlig'idan diafragmasi bilan ajratilgan. Bu kuchli mushak

orqasidan umurtqa pog'onasigacha, oldindan esa oftob o'ramasi bilan mustahkamlangan.

(Maneken va jadvalni diqqat bilan o'rganish nazarda tutiladi.)

Vokal musiqa pedagogikasining asosiy tamoyil (prinsip) va uslublari

Ta'lim berish jarayonida "Vokal asoslari" fani muhim o'ringa ega, chunki u kasb yuzasidan olinayotgan bilimga amaliy tushuncha bera oladi. Talabalarga vokal san'atini o'rgatish jarayonida hamma xonanda- o'qituvchilar to'rtta bosh tamoyilga asoslanadi:

1. Ta'limda ketma - ketlik va uzluksizlik tamoyili. Bu umumpedagogik tamoyil bo'lib, u ta'lim jarayonida soddadan - murakkabga asoslanadi. Uzluksizlik hamma narsada zarur - xonandaning diapazonini kengaytirishda ham, mashqni murakkablashtirishda ham, repertuar tanlashda, ruhiy kechinmada - lirikadan dramatik asarlarga (his – tuyg'ular cho'qqisiga), repertuarni kuchaytirilishi ovozni yo'qolishiga olib boradi. Talabalar bilan mashqulotlarda ovozning sifati, toblanishi, tebranishi, uzoqqa yetishi haqida qayqurish kerak. Repertuarni kuchaytirishga yo'l qo'ymaslik kerak.

2. Badiiy - musiqa va vokal texnik tamoyillarining birligi. Xonandani qoida bo'yicha tarbiyalash uchun bir vaqtning o'zida ikki muammoni hal qilish talab qilinadi: ijro etish apparatini qurish - demak xonandani professional ovozini hosil qilish va unda aytishni mashq qilish. Bu ikki masala bir vaqtda bir - biriga bog'liq holda amalga oshiriladi. Har qanday, hattoki, eng sodda ko'nikmani elementar ijro etish uchun avvalo, ovozga ishlov berish, shundan so'ng ijro mahoratini egallash kerak, deb o'ylagan katta xatoga yo'l qo'yadi. Busiz aktyor -xonandani tarbiyalash mumkin emas.

3. Alohida yondoshuv tamoyili. Xonanda - bu o'ziga xos musiqiy asbob. Hammasi juda alohidalikni talab qiladi. O'zgaruvsiz (dogmatik) ko'rsatmalar vokal pedagogikasiga zarar yetkazadi. har bir o'quvchining imkoniyat darajasi har xil bo'ladi, chunki uning ovozini kuchi va chidamliligi shaxsiy xarakteriga bog'liq. Ayniqsa, uning ruhiy xususiyatlarini bilish va ularga ahamiyat berish, ovozga ortiq ruhiy ta'sir ko'rsatmaslik kerak. O'quvchi xarakteri hamma sohada

mustaqil ravishda ovozning mayinligida ham, kengligida ham, quvvati, chidamliligi, sifatida hamda iste'dodli, serg'ayrat, hayoli, irodali yoshlarda ochiq - oydin namoyon bo'ladi. Shu sababli darslarni yuqoridagilarni e'tiborga olgan holda o'tkazish kerak.

4. Muntazam mukammallikka erishish tamoyili. Bu tamoyil ohirgi 15 yildan beri ovoza qilingan. Agar o'quvchi o'z ustida mustaqil ravishda shug'ullanmasa pedagog mashg'ulotlarida bergan bilimining o'quvchiga foydasi bo'lmaydi. Ta'limning so'nggi jarayonlarida talabaning mustaqil tayyorlanishiga alohida ahamiyat beriladi.

Tamoyil - bu asosiy g'oya, uslub esa maqsadga erishish yo'li. Vokal pedagogikasida quyidagi uslublar mavjud:

1. Sozli.
2. Tajribaga asoslanish (emperik).
3. Bir markazga ega bo'lish (konsentrik) - Glinka uslubi.
4. Primar tonli - nemis vokal maktabi.

Talaba tovushiga o'qituvchining ta'sir etish usullari. Talabalar bilan birinchi darslar.

Xonandani tarbiyalash jarayonida o'qituvchi turli usullardan foydalanadi. Birinchi o'rinda vokal eshitishni tarbiyalash va mukammallashtirib borishga nazorat bilan barcha vokal sifatlarini rivojlantirish turadi. Talabada xonandalik jarangdorligini to'g'ri tashkil etish haqidagi tasavvurni ishlab chiqish zarur. Ta'lim doimo musiqa materiallari mashq, vokal va badiiy asarlar asosida olib boriladi. To'g'ri tanlangan musiqiy manba tovushni tarbiyalaydi. Mashq - bu bilim olishning asosiy vositasi.

Ularni qo'llash talabalar tovushida uchraydigan va tuzatishni talab etadigan kamchiliklarni yo'qotish vositasi bo'lib xizmat qilishi kerak. Ovozga sayqal berish mashqlari - mashqdan badiiy asarlarga o'tish uchun foydali manba hisoblanadi. O'qituvchi tomonidan katta odob saqlagan holda badiiy pedagogik manba tayyorlash talab etiladi. Manbalarni musiqiy, vokal - texnik va ijro qiyinchiliklarini e'tiborga olib tahlil etish – o'qituvchining zaruriy sifati hisoblanadi. Keng ko'lamli musiqiy pedagogik manbalarni egallash va ularni

qo'llay bilish - pedagogik faoliyat muvaffaqiyati talablaridan biri. Asarni muvaffaqqiyatli ijrosi uchun o'rganish va ashula aytish usuli katta ahamiyat kasb etadi. O'quvchi asarlar ustida ishlash uslubini keng kulamli va turli - tuman repertuarlarni tezroq o'zlashtirib olishi uchun o'rganishi kerak.

Tovush sifatini ko'zlangan natij:ada tarbiyalashda ovozni ko'rsata bilish katta ahamiyat kasb etadi. Ko'rgazmali qurollar ko'ra oladigan va sodda bo'lgani uchun ham kerakli ko'nikmalarni shaxsan topishga majbur etadi. Buning uchun o'qituvchining o'zi ham yaxshi ovozga ega bo'lishi lozim, o'quvchi esa - taqlid qobiliyatiga ega. Biroq taqlid kuylashni o'rganishda majburiy hisoblanmaydi. Masalan, Lamperti xonanda bo'lmagan, biroq buyuk xonandalarni tarbiyalagan.

Muskul usullarini ko'rsatish va tushuntirish o'qituvchi amaliyotida katta o'rin egallaydi. Muskul usuli doim muayyan narsalarni qamrab oladi, doim to'xtata oladi yoki tovush apparatidagi ishlarning qaysidir qismini o'zgartiradi. O'quvchi avval nima qilishini tushunib oladi, keyin esa bu harakatlarni ashula aytish paytida tushungan holda qullashga harakat qiladi. Muskul usulining qimmatligi ham mana shundadir. Nutq orqali tushuntirish, so'z ahamiyati - ovoz tuzilishi haqidagi ishonchli tushunchani tarbiyalashda o'ta muhim omil sanaladi. Ashula aytishni o'rganishda nutq orqali tushuntirish juda muhim, negaki tovush apparati ishida sababli - kuzatuvli o'zaro hamkorlikni tushuntiradi va uning ishini bir muncha aniq tushunib yetishga imkon beradi. Tovush va muskullarni his etishni nutqiy tushuntirish har doim ham o'zini oqlayvermaydi, o'qituvchi ko'pincha qiyoslashga, obrazli ifodalashga harakat qiladi. Agar ular o'quvchilarga tushunarli bo'lsa qo'llaniladi va kerakli javob harakatlarini keltirib chiqaradi.

Talabalar bilan ilk saboqlar

Yangi talabalar bilan tanishishda uning imkoniyat va qobiliyatini (nimaga qodirligini) tushunib olish o'qituvchining birinchi darajali vazifalaridan biri hisoblanadi. Talabaning ashula aytishi uchun unga ma'lum bo'lgan mashqlardan berish kerak. Boshlanishida betaraflik holatini ushlash kerak, negaki talaba ovoz imkoniyatlarining sifatli jihatini ko'rsata olish. Darslar 20 - 25 daqiqadan

ortmasligi lozim. Imkoni boricha darslar oralig'ida tanaffusdan foydalanish kerak. Mashg'ulotlarni o'rta diapazonda, chetki notalarni qamrab olgan qolda o'tkazish kerak bo'ladi. Aynan shu xonandaga mos optimal tovush kuchini topa bilish kerak. O'tkaziladigan mashqlar murakkab bo'lmasligi kerak. Mashqlarning musiqiy bajarilishini talab etish nazarda tutiladi. Eng birinchi tadbirlardan biri o'quvchi bilan birgalikda fonitar -vrach qabuliga tashrif buyurib, uning tovush apparati baholanadi va ayni vaqtdagi holati aniqlanadi. Uning bahosi tovush turini aniqlash uchun foydali bo'lishi mumkin.

Xonandalik ovozini aniqlash

Ovoz imkoniyatlari tembr, tassitura, diapazon, o'tish notalari va primar jarang kabi belgilar yig'inidisiga ko'ra aniqlanadi, shu sababli vokal ishi ovoz va musiqiy imkoniyatlar bilan tanishtirishdan boshlanadi.

Tembr - ovoz bo'yog'i (yumshoq, tez, quloq,tarangli,barxat vash .k.) Tembrga ko'ra har bir ovozga tovushlar bo'yoq tipiga ko'ra rang topish mumkin, iliq va sovuq tonlardan foydalanib. Masalan:Bolalar so'roviga ko'ra tovush ranga belgilashadi ko'p yillar davomida aynan bir xil ranglar belgilangan.

fa - sariq (iliq)

sol - ming (Mayin)

lya - qizil (barqaror, quyuq)

si - havorang, deyarli to'q ko'k (uchuvchan, ba'zan irmoqqa o'xshatiladi)

do 2 -oq,

mi 1 - qavorang, ba'zan nastarin rangi (sovuq)

re 1 - jigar rang (bir ovozdan) - (quyuq, iliq).

do 1 - qora

Diapazon tovushlar yig'ilish bilan belgilanib, uni ovoz bilan kuylash mumkin (o'quvchi diapazonini aniqlash). Diapazon -chekka yuqori notadan chekka past notagacha masofa. Odatda ishchi (mashq) diapazoni konsert diapozonidan kengroq.

Tessitura - asar tovushlarining diapazonga nisbatan yuqori joylashuvi.

Tessitura turining asardagi diapazon birinchi qilishning balandligi belgilaydi. Yuqori baland tovushlar bo'lsa, demak tessitura baland va sh .k.

Diapazonni mashqlarda aniqlash mumkin: bosqichli joylashgan notalar (yaxshisi bitta unli tovushda jarangli undoshlar bilan) uch ovozliliklar (trezvuchie) kuylash. Diapazonni belgilash ovozning o'rta uchastkasidan, sekvension pastga va yuqoriga yarim tonlar bo'yicha boshlash kerak.

Diapazonni belgilashda o'tish notalari aniqlanadi. O'tish notalari, jarang xarakteri, bosh va ko'krak notalari hajmi ovoz tilini aniqlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ovoz imkoniyatlari bilan tanishishda va diapazonni belgilashda erkin va tabiiy jarangga ega bitta yo bir nechta tovushni almashtirish mumkin. Bu jarang primar jarang,bunday jarangli tovushlar -primar tovushlar deyiladi. Ovoz tembri va tili ularda yaxshi namoyon bo'ladi. Tabiiy tembrni aniqlash - pedagogning birinchi galdagi vazifasi.

M.I. Glinka kuylashga o'rganishni primar tovushlardan boshlab, ularning jarang sifatini diapazonning barcha tovushlariga o'tkazishni taklif qiladi.

Vokal va musiqy imkoniyatlar bilan tanishgandan keyin yakka tartibda ish boshlanadi.

Xonandalik registrlari.

1. Past registr: kichik, katta vash .k. oktavalar (erkaklar ikki registrga ega ko'krak va faluet).

2. O'rta registr: I oktava (sin - re-2)(ko'krak va bosh ovozlar birlashishi patsnuial uchtastkasi)

3. Yuqori registr - II oktava, ayollar balandroq kuylashi mumkin (Ayollar ko'krak, o'rta (midium - mixt) va bosh registrga ega)

4.Super bosh registri - ayollar diapazoni to'rtinchi o'tish uchastkasida joylashgan uchastok, bunda odatiy bosh ovozidan ketish, shuningdek erkinlik tuyg'usi seziladi. qizlarda si - dan va yuqori kuzatiladi.

Vokal eshitish (vokalniy slux).

Tovush hosil qiladigan harakatlar bilan tovush holatda tasavvur aloqasi vokal eshitish asosidir. Bu tushuncha shuningdek, boshqa hislar: vibratsion, rezonator va to'qima osti boshi hissini ham o'zgacha oladi.

Vokal eshitish deb nafaqat to'g'ri xonandalik jarangi xususiyatlarini sezish, ularni noto'g'risidan farqlash, balki ovoz apparati ishini sezish, boshqa xonanda u yoki bu jarangda nima qilayotganini mushaklarda his qilish tushuniladi. Nafaqat ovoz jarangini tinglash, balki uning kuylash chog'idagi ishini aniq tasavvur etish, ovoz apparatida nima bo'layotganini sezish -har bir xonanda va pedagog egallash lozim bo'lgan vokal eshitish aynan shu.

Vokal eshitish asta-sekin, vokal texnikasini egallagan sari rivojlanadi. kuylashni boshlaganlar, odatda, buni bilishmaydi. Boshlovchi xonanda u yoki bu jarang qay tarzda hosil bo'lishini na hislarda tasavvur qiladi va na mushaklar bilan tushuna oladi. Asta - sekin u eshitishga tayanib texnikani ishlaydi va unda eshitish tasavvurlari va uning mushakda aks etish o'rtasida ko'p sonli aloqalar shakllana boshlaydi. Shu asosda kuylash chog'ida ovoz apparati ishini tasavvur qilish va sezish qobiliyati rivojlanadi.

Shunday qilib, vokal eshitishni shakllantirish vokal ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida kechadi. "Kuylay oladigan kishi, oldindan, ya'ni tovush hosil bo'lish momentidan avval mushaklarni ma'lum va oldindan belgilangan musiqiy tonni amalga oshirish uchun barcha mushaklarni qay tarzda yetkazishni biladi; u hatto mushaklar bilan, ovoz yordamida o'z tafakkuri uchun kuylash mumkin, istalgan tanish qo'shiqni" mashg'ulotlar vaqtida vokal pedagog o'quvchi texnologiyasini tahlil qiladi: uning ovoz apparati ishini o'z mushaklarida tasavvur qiladi.

O'quvchi kuylaganda vokal pedagog hamma vaqt u bilan birga ichida kuylaydi va shu sababli kamchiliklarni to'g'rilash uchun kerakli mushak usulini aytib bera oladi. O'quvchi esa boshqa xonandaning vokal texnologiya xususiyatlarini o'z ovoz apparati mushaklari vositasida xis etgandagina idrok eta oladi.

Tovush va ovoz apparati ishi haqida tasavvurlar o'rtasidagi o'zaro uzviy aloqalarni ayrim xonandalar chiqish oldidan to'qri xirgoyi uchun, pal mushak

energiyasini sarflamay qo'llashdadi.Yaxshi xonanda kuylaganini diqqat bilan tinglash apparat ichki kuylash tufayli kuylovchi holatga kelishi uchun yetarli. Faol ichki kuylash ovoz apparatini amalda ovoz chiqarib kuylash kabi "qizdira"oladi.Bu o'zaro aloqa asosida chiqishdan oldin hech qachon yomon kuylash, noto'g'ri jarangini eshitmaslik kerak. Ko'p tinglash ham mumkin emas, toki ovoz apparati ko'p musiqa eshitishdan toliqishi mumkin.

Fiziologik tomondan xonandaning vokal eshitish asosida qobiqda bir vaqtda ta'sirlangan uchastkalar orasidagi reflektor aloqalar hosil bo'lishi yotadi. Kuylash chog'ida xonanda o'z ovozini eshitadi, ovoz apparati ishi haqida kinestik tasavvur oladi; turli vibrasion hodisalarni sezadi, agar oyna oldida kuylasa, o'z harakatlarini ko'radi va sh .k. Bir so'z bilan, turlixil hislarning butun kompleksi bir paytda va ko'p marta harakat qilgani bois bu barcha hislar o'rtasida mustahkam aloqa hosil bo'ladi.

Miya qobig'i harakat hujayrasining qobig'ning boshqa sohalari bilan aloqasi, Pavlov aytgan kompleks analizator bilan, aloqasi ko'p sonli va turfa keng. "qobiqning kinestezik xujayralari qobiqning barcha qujayralari, barcha

Tashqi ta'sirlar kabi organizmning turli ichki jarayonlari vakillari bilan bog'liq bo'lishi mumkin va amalda bog'lanadi ham. Bu harakatlar ixtiyoriyligi, ya'ni fiziologik asosdir". Shunday qilib, ovoz ustida ishlash barcha jarangni nazorat qiluvchi analizatorlar tizimi o'rtasida aloqalar rivojlanishi bilan kechadi.

Vokal harakatlarni sezgi organlari kompleksi boshqaradi. Shu sababli har bir xonanda nafaqat o'zi chiqarmoqchi bo'lgan jarangini ichki eshitish bilan eshitadi, balki sezadi qam. Har bir xonanda "vokal jaranginining tana sxema"siga ega, unga turli organda va ovoz apparati qismlaridan turli sezgilar kiradi.Shunga ko'ra, vokal texnikasining turli tiplari bu sezgilar tizimida turlicha aks etadi.

Xonanda sezgilari ancha indiviudal bo'lsa-da, ular orasidan u yoki bu jarang tili uchun xarakterlarini ajratish mumkin. Masalan, jarangning bir tipida tovush tishlar oldida; boshqasida temen sohasida va sh .k. seziladi. Bu ovoz hosil qilish texnikasi tiplarini ular keltirib chiqargan sezgilarga ko'ra tadqiqotchisi Raul Yusson o'z imkonini berdi.

y-6795/1

Sezgi organlari butun ansambli tovush hosil bo'lish momentida harakatga kelganiga qaramay, ularning ayrimlarigina tovush hosil qilish ustidan ongli nazoratda qatnashadi.

Yuqorida aytilganidek, katta e'tibor qaratiladigan sezgilargina yaxshi rivojlanadi. Faollik, qaysidir analizator faoliyatiga e'tiborni jamlash, aynan shu analizatorning umumiy kompleksda ustuvor rivojlanishga olib keladi. Shu sababli jarangning "tana sxemasida" birinchi planda sezgirlikning turli ko'rinishlari bo'sh, boshqalarda resonator sezishi.

Agar shogird e'tibori asosan rezonator sezgilarga qaratilgan bo'lsa, ular vokal sxemada rivojlanganligi va yorqinligiga ko'ra ustuvor o'rin tutadi. Bordi-yu, nafas apparati ishini mushak sezishga e'tibor qaratilsa, demak, ular umumiy kompleksda yetakchilik qilishi mumkin va q.k.

Ovozni qo'yish

Ovozni qo'yish - kuylovchining eshitish va mushak ko'nikmalarini rivojlantirish jarayoni, yaxshi xonandalik odatlarini ishlash. Kuylashga o'rgatishda asosiy vazifa - ovoz va eshitish, badiiy didni rivojlantirish. Tovush ustida ishlash jarayonida to'g'ri xonandalik ustanovkasi, nafas tayanchi ko'nikmalari egallanadi, nafasni to'qri taqsimlash, to'qri xonandalik pozisiyasi o'rganiladi, bu ovozning jarangliligi, parvozliligi, yig'iqligi kabi sifatlarni baxsh etadi.

Vokal mashg'ulotlari boshida, odatda ovoz apparatini "qizdirilgan", vokal ko'nikmalarini shakllantiradigan va rivojlantiriladigan mashqlar bajariladi.

Cholg'u asbobi jo'rligisiz kuylash solo kuylash sinfida o'qish mazmuniga kirgan maxsus ko'nikma bo'lib, bunday kuylash jarayonida xonandalik tovushning tembr, dinamik va tovush balandligi haqidagi eshitish tasavvurini komponentlari rivojlanadi.

Kuylash faoliyatining amaliy turi sanaladi. Vokal o'qitish ko'p jiqatdan xonandalik ovoz hosil qilish, amaliy kasbiy ko'nikmalarini takomillashtirshdan iborat bo'ladi.

Kuylashga o'rgatishda ovoz apparati a'zolari kuylovchilik vazifalariga maxsus moslashtiriladi. Kuylovchilik tovushi, jarang xarakteri haqidagi

tasavvurlar musiqiy - mazmunli ifodalilik bilan belgilanadi va ovoz apparati ishiga ta'sir etadi.

Vokal jarangi ifodaliligi, tovush sifati vokal - texnik ko'nikmalar: nafasni rezonatorlar ishi, talaffuz apparatini egallashga bog/liq. Biroq texnik ko'nikmalarni shakllantirish emotsional yo'nalish va badiiy ifodalilik bilan birga olib borilishi lozim.

Xonandalik ovozga kasbiy talablar bu jarangdorlik, parvozlilik, yaqin chiroyli jaranglash. O'qitishning boshlang'ich bosqichida vokal - texnik ish ustuvorlik qiladi.Ovozning asosiy boshqaruvchisi (regulyatori) eshitish sanaladi. Ovoz va eshitishni rivojlantirish kuylashga o'rgatishdagi asosiy vazifa. Kuylovchilik tovushi turli xususiyatlarini eshita olish, uni shu xususiyatlariga ko'ra taniy olish, ya'ni ovoz apparati ishiga ko'ra tanish vokal eshitish deyiladi. Tovush hosil qilishda nafas olish muhim omil sanaladi.

Xonandalik nafas olishi.

Xonandalik nafas olishni rivojlantirish kuylash asosi sifatida kuylovchilik tovush ustida ishlash jarayonida kechadi va asta -sekin, sistemali tarbiyalanadi. U bir maromda, erkin, ovoz hosil qilishda qatnashuvchan barcha sistemalarning tabiiy muvofiqlashuviga ko'maklashadigan bo'lishi kerak. Faqatgina kuylash bilan bog'liq tashkil etilgan, tinch nafas olish "tayangan" tovush uchun sharoit yaratiladi. Bunday tovush to'liq va chiroyli eshitiladi.

Ovoz hosil qilishdan oldin nafas olinadi nafasning bu fazasini nazorat qilish mumkin, bu o'qitish uchun juda muhim. Xonandalik nafas olish jarayonida o'pka havoga to'ladi va ovoz apparati ovoz hosil qilishga tayyorlanadi. Xonandalik nafasi shovqinsiz ancha chuqur, yarim esnash tuyg'usi bilan olinadi.

Nafas olganda ko'p miqdorda havo olish yaramaydi, zero tovush berish va ovoz hosil qilish jarayonining o'zi qam qiyinlashadi. Xonanda nafas olishi va chiqarishi nafasni bir zum tutib turishi bilan ajratiladi, keyin nafas chiqarish boshlanadi. Tovushni qayta yaratishdan oldin nafasni bir zum tutib turish - nafas olish holati, nafas olish pozisiyasini fiksasiyalash momenti nafas olish ustanovkasi butun kuylash davomida , butun fiksasion nafas chiqarishda

saqlanish kerak, bu nafas tayanchini tashkil etadi. To'qri nafas chiqarishning asosiy vazifasi uni ohista, tejamkorona chiqarish ovoz to'qimalari normal ishlashi uchun zarur bo'lgan to'qima osti bo'shlig'ida bosim yaratishdan iborat. Nafasni uni oxirigacha tovushga aylantirib sarflay olish xonandalik nafasini egallaganlik mahoratini belgilaydi.

Vokal-pedagogik amalyotida pastki qovurg'a - diafragmatik, ya'ni aralash nafas olish eng qulay sanaladi. Nafasning bu tipda ko'krak qafasi va diafragma ishga faol kirishadi: nafas olish ularning bir paytdagi harakati bilan kechadi, bu to'liq nafas olish imkonini beradi. nafas va ovoz to'qimalari o'zaro ta'siri tovush tayanchini belgilaydi. Boshqacha aytganda, xonandalik tayanchi - ovoz apparatining barcha qismlari (bo'g'iz, nafas a'zolari va ustki trubka) muvofiqlashgan ishi natijasi.

Xonandalik tayanchining asosiy mezoni qayta yaratilgan tovush sifatidir. Bu yig'iq tembr bo'yog'iga boy, yaxshi eshitiladigan, dumaloq tovush. Shu sababli ta'lim boshlanishida to'g'ri tashkil etilgan nafas olish va tovush atakasi birinchi darajali muhim moment sanaladi, zero ko'p jihatdan xor jarangini belgilab beradi.

Ovoz to'qimalari va nafas hamkorligining boshlang'ich momenti -tovush atakasi deyiladi. Ataka tovush paydo bo'lish momenti. Ovoz hosil qilishning boshlang'ich momentida ovoz to'qimalari ishini tashkil etayotib, ataka izchil jarangni belgilaydi. Tovushni olish usulini ixtiyoriy o'zgartirib bu bilan ovoz

to'qimalari ish xarakteriga ta'sir etamiz, ular irodamizga bevosita bog'liq emas. Vokal pedagogik amaliyotida yumshoq va qattiq ataka qo'llanadi. Ataka kuylashda ifoda vositasi sanaladi.

Kuylash - musiqiy tashkil etish so'z bilan bog'liq bo'lgan musiqa san'ati. musiqiy nutq hosil bo'lishida nutq a'zolari: og'iz bo'shlig'i, til, yumshoq tanglay, pastki jag', bog'iz, hiqldoq qatnashadi. Bu a'zolarning (unli va undosh) nutq tovushlarini yaratishga qaratilgan ishi artikulyasiya (talaffuz) deyiladi.

Talaffuz a'zolari alohida ahamiyatga ega.Bu ovoz apparatining eng harakatchan va irodamizga buysunadigan qismi. Pastki jaq harakati, lablar ishi, yumshoq tanglay holatini ko'ra olamiz. Bu a'zolar ishi avvalo bo'g'iz bilan

bog'liq. Talaffuz a'zolari ishi sustligi, xuddi zo'riqish kabi butun ovoz apparati ishiga ta'sir qiladi.

Kuylashda yumshoq tanglay va bo'qiz ham sozligi juda muhim, zero ongimizga bo'ysungan yumshoq tanglay orqali bo'g'izga uning barqarorligiga ta'sir etamiz. Yumshoq tanglayning esnash holatiga kelishi unlilar shakllanishga sharoit yaratadi, ularning dumaloqlashuviga, tembri, bo'yog'i, yuqori pozisiyaga ta'sir etadi. Yuqori tonlar yumshoq tanglayning baland ko'tarilishi, baland "gumbaz" ni talab qiladi. Bu ayniqsa erkak ovozlarida yuqori tonlarni shakllantirishda muhim. Kuylashga o'rgatish boshdanoq esnashga o'rgatishda qat'iy e'tibor qaratish lozim. Esnash nafas olish pozisiyasining tarkibiy qismi sanaladi.

Artikulyasiya organlarning kuylash skladi kuylash unililarrosil bo'lishda nutqiy unlilardagidan akustika, formatiga ko'ra farqlanadi. Kuylash undoshlari ham shunday xususiyatga ega fonislar (alohida nutq tovushlari) yordamida xonandalik ovozi va ovoz apparati ishiga ta'sir usuli vokalga o'rgatishning fonetik metodi bo'lib, vokal pedagogikada keng tarqalgan va samarali hisoblanadi.

Artikulyasiya organlari ishi intensivligi va muvofiqlashganligi nutq tovushlari talaffuz sifati, so'zlar aniqligi diktsiyani belgilaydi. Artikulyatsiya apparati ishini shunday tashkil etish lozimki, tez va intensiv harakatlar, ayniqsa til harakatlari bo'g'izning kuylovchilik ustanovkasini buzmasin, hiqildoqni deyarli qo'zg'atmasdan, tovushlarni talaffuz qilishga o'rgatish lozim.

Nafas olish turlari.

Nafas olishning quyidagi tiplari farqlanadi:

1.Ko'krakda nafas olish. Bunda ko'krak qafasi a'zolari faol ishlaydi Tashqi nafas olish harakatlari ko'krak qafasi devorlari faol harakatlardan iborat bo'ladi. Diafragma kam harakatchan, nafas olishda qorin ichga tortilgan. Ko'krakda nafas olish turi klavishlar yoki yuqori –ko'krak nafas olish, bunda, ko'krak qafasi, yuqori bo'g'ini, yelka va bo'yin mushaklari faol ishtirok etadi. Bu nafas olish yuzaki, bo'yin mushaklari zo'riqqan, hiqildoq harakatlari cheklangan, shu bois ovoz hosil qilish qiyinlashadi.

2.Aralash, ko'krak -qorin nafas olish. (suyak - abdominal). Ko'krak va qorin mushaklari,diagramma faol.

3. Qorinda yoki diafragmatik nafas olish. Bunda diafragma va qorin bo'shlig'i mushaklari, jumladan biz ko'radigan qorin devori mushaklari,faol qisqaradi, ko'krak qafasi devorlari nisbatan teng. Erkaklar va ayollar nafas olishida ayrim tafovut mavjud. Erkaklar uchun "past", qorin nafas olishiga yaqin nafas olish xos. Ayollar ancha "yuqori" nafas oladi, ularning nafas olishi ko'krak tayanchiga yaqinroq.

Nafas tayanchi

Nafas tayanchi - nafas olish mushaklari "o'yini", ularning qisqarganda, ya'ni harakatlanganda aniq muvoffiqlashgan o'zaro hamkorligi. Tayanch plastik, nozik, egiluvchan bo'lishi kerak. Xonandalik tayanchining asosiy mezoni qayta yaratilayotgan tovush sifatidir. Tartibli, tembr bo'yoqlariga boy, yaxshi kelayotgan, tanlangan tovushni vokalchilar tayangan tovush deb bilishadi. Unga zid o'laroq, tayanmagan tovush tembri qashshoq, xorg'in, rangsiz, yetarlicha "parvozsiz", optimal kuchdan pastroq bo'ladi.

Tovush atakasi - nafas va ovoz apparati hamkorligida tovushning yuzaga kelish vaziyati.

Nafas olish va tovush atakasi birinchi darajali muqim moment, zero ular jarang xarakterini belgilaydi. Tovush atakasi ovoz to'qimalari va nafasning o'zaro hamkorligi turli variantlari bilan belgilanadi.

Ataka turlari:

1. Qat'iy ataka.2. Yumshoq ataka. 3. Nafasli ataka.

Qat'iy ataka.

Nafas chiqarish boshlanguncha, ovoz to'qimalari zich birlashadi, ovoz tovushi qat'iy, keskin qat'iy atakadan musiqiy ifodalilik vositasi sifatida asar xarakterini berishda foydalaniladi. Bundan tashqari, u bo'g'izni faollashtirish uchun qo'llaniladi.

Yumshoq ataka.

Ovoz (un) paychalari birlashishi momenti nafas chiqarish boshlanishiga to'g'ri keladi. Yumshoq ataka kuylashda ko'proq qo'llaniladi. Bo'g'iz jarangi (siqillishni) bartaraf qiladi. Yumshoq atakada tovush elastik, parvozli yumshoq bo'ladi.

Atakaning turlariga o'rgatish mumkin, o'rgangan xonanda tovush bo'lish usullarini ongli almashtiradi. Bu juda muhim, zero tovushni berish usuli ma'lum registrni qayta yaratish bilan bog'liq. Ataka, ovoz to'qimalari tovush hosil qilishning boshlang'ich momentida tashkil etilib, keyingi jarangni belgilaydi.

Tovushni olish usulini ixtiyoriy almashtirib, biz ovoz to'qimalari ishi xarakteriga ta'sir eta olamiz. Shu sababli ataka ovoz to'qimalari ishiga ongli ta'sir etishning eng muhim vositasi, u irodamizga bevosita bog'liq emas.

Insonning kuylovchilik ovozi obertonlarga boy. Obertonlarning balandligi, kuchi, miqdoriga ko'ra turlicha birikmalari jarangning umumiy fanini, tovush bo'yog'i yoki tembrini yaratadi.

Ovozning individual tembri ovoz apparatining anatomik xususiyatlari bilan belgilangan, biroq shuningdek, ovoz to'qimalari va nafas to'qimalarining muvofiqlashgan ishi, rezontorlar ishiga bog'liq shu sababli ta'lim jarayonida tembr sifatiga ma'lum darajada ta'sir etish mumkin tomoq va burun yontovushlarini to'qrilash butaolishsol bo'la oladi. Tembrni ovoz to'qimalari va talaffuz organlari ishiga ta'sir etib o'zgartirish mumkin.

Diksiya va artikulyasiya.

Kuylash - musiqa san'atining kuy va so'z organik uyg'unlashgan turi. Boshqachasiga uni musiqiy nutq deyiladi. Nutq tovushlarini hosil qiladigan ovoz apparatining qismi artikulyasiya (talaffuz) apparati, uning tarkibidagi a'zolar talaffuz a'zolari sanaladi. Bular: til, og'iz bo'shlig'i, yumshoq va qattiq tanglay, pastki jag', bo'g'iz, hiqildoq. Bu a'zolarning nutq tovushlarini yaratishga qaratilgan ishi artikulyasiya deyiladi.

Xonandalik artikulyasiya nutqi ustidan farq qiladi. Kuylaganda unlilar dumaloq, cho'ziq, tembr va tovush balandligiga ega bo'lishi kerak. Undoshlar esa siniq va tez talaffuz qilinadi. Artikulyasiya apparati ishining

muvoffiqlashganligi va intensivligi tovush talaffuzi sifati, so'zlar aniqligi - diksiyani belgilaydi.

Kuylashda to'g'ri talaffuz adabiy tilning talaffuz normalari - orfoepiya (grekcha to'g'ri nutq) ga tayanadi. Xonandalik orfoepiyasi so'zlashuvdagidan farq qiladi, kuylaganda undoshlar keyingi bo'g'inga ko'chiriladi, toki bo'g'in ochiq bo'lsin.

Rezonatorlar

U yoki bu ovozga ma'lum bo'yoq, xarakterli tembr beradigan ovoz apparatining qismi rezonatorlar farqlanadi. Yuqori bosh rezonatorlariga ovoz to'qimalaridan yuqorida joylashgan bo'shliqlar: burun yo'llari, gaymorovlar va peshona "qorin"lari kiradi.

Pastki rezonatorlarga ko'krak qafasi (ko'krak, alveollar, bo'sh tanali bronxlar) kiradi. Kuylash choqida har ikki rezonatorlardan foydalanish kerak. Yuqori rezonatorlar ovozga parvozlilik, jarangdorlik, ko'krak rezonatorlari esa yumshoqlik va to'liq jarang baxsh etadi.

Musiqiy ta'lim muassasasida yakkaxon kuylashga o'qitishda milliy kadrlarni tayyorlashning o'ziga xosligi.

O'zbek milliy qo'shiqchiligining qadr topish xususiyatlari.

Qadimgi qo'shiqchilik san'ati janrlari va shakllari rang-barang bo'lib, ular ijtimoy turmush, xalq an'analari hamda marosimlari bilan bevosita bog'liq bo'lgan. O'rta Osiyo xalqlari qo'shiqchilik san'ati asosan madhiyalar, allalar, yig'i, xarbiy chaqiriqlar, ibodat qo'shiqlari, tantanalar bayramdagi qo'shiqlar tarzida namoyon bo'lgan.

Qadimgi davlatlarda qo'shiqchilik san'ati xalq san'ati shaklida paydo bo'lib keyinchalik sifiy jamiyatga ўtish va ijtimoiy tabaqalanish natijasida uning kasbiy (professional) shakli ajralib chiqa boshlagan.

O'rta Osiyoda eramizdan avvalgi dastlabki ming yilligning birinchi yarimida, ya'ni ilk temir davrda ibtidoi jamoa tuzimi o'zining so'nggi bosqichni o'tib, uning o'rniga sinfiy jamiyat yuzaga kelganligi nazarda tutilsa, unda professional qo'shiqchilik san'atining ilk asoslari bundan ikki yarim ming yil

avval shakllana boshlagan deyish mumkin. O'zbekiston tarixidagi barcha davrlarda qo'shiqchilik san'atida kishilarni Vatanga sadoqatli, komil insonlar qilib tarbiyalashga masalalariga kata e'tibor berilgan.

Xalqimizning eng yaxshi ko'rgan g'oyaviy-badiiy jihatdan yuksak to'y qo'shiqlari yor-yor, terma, lapar, o'lanlarida xalqning turmushi, tirikchiligi, ko'nglidagi orzu-armonlari, dard alami, shod xurramligi kelajakka ishonchi ifodalangan, zo'ravonlar, erkinsizlik, adolatsizlikka qarshi ko'pchilikning qudratli ovozi eshtilib turadi. Qo'shiqlarning mazmuni voqealikning lirik g'avosini badiiy o'zlashtirib, ya'ni yuz bergan xodisa, faktlarga munosabat, his-tuyg'u va kayfiyat orqali ifodalanadi.

Qo'shiq-san'atning oliy turi bo'lgan she'riyatning qadimiy va keng tarqalgan turidir.

Qo'shiq so'zini X1 asarning tilshunos olimi, filolog Maxmud Qashg'oriyning mashxur asari "Devonu lug'atit turk" asarida ham uchratamiz. U qo'shiq-qobug' so'zini arabcha "sh'er", "qasida", "rajaz" deb tarjima qilgan va misol keltirgan.

Turkan qatun qutina
Tergo'r mendin qoshig',
Ajg'il siznin tabug'chi,
O'tnur jani tabug' (1)

(Malika (shoh) xotinga mendan maqtov, qasida (qo'shiq) yetkur va xodimingiz yangi xizmat bilan yo'llanadi deb ayt).

O'zbek xalq qo'shiqlarining uzoq tarixini o'rganishda "Devonu lug'atit turk"ning uchala tomida tarqoq holdagi qo'shiqlar to'plab tekshirilsa bundan ming yil ilgari ham qo'shiqlarning rang-barangligini mehnat, mavsum marosim va ishq muhabbat temasidagi qo'shiqlarning keng tarqalganligi ularning til ibrolari, vazn, qofiyalari qo'shiq ekanligini ko'ramiz.

Maxmud Qashg'oriy tomonidan turk qabilalari orasida to'plangan

....

1.Maxmud Qashg'ariy "Devonu lug'atit turk", Toshkent, O'zbekiston fanlar akademiyasi nashriyoti. 1tom. 1960.

qo'shiqlar yordami bilan o'zbek yozma adabiyotining yuzaga kelishi va taraqqiyot etishi uchun lozim bo'lgan adabiy zamining bir qismini qo'shiqlar tashkil etganini aytish mumkin. Devondagi to'rtliklarni bir nechasi xalq qo'shiqlari asosida yaratilgan yozma adabiyot namunalari bo'lishi ham mumkin.

Qo'shiq so'zini yana bar mashhur qomusiy olim Yusuf Xos Xodjibning "Qutadg'u bilik" asarida ham uchratamiz:

Bu turkcha qo'shuqlar tuzatdim sene
O'qirda unitma, duvo qil mene (1).

Demak, qo'shiq so'zi bir zamonlar she'riyat ma'nosini anglatgan va xalq she'riyati shu termin bilan atalgan, umumlashma termin sifatida ishlatilgan.

Qo'shiqning bunday keng ma'nosi xalq o'rtasida hozirgacha saqlanib qolgan. Masalan, xalq shoir , dostonchilari doston aytganlarini bildirmoqchi bo'lsalar "qo'shiq aytdim" ham deydilar. Ammo qo'shiq terminini ko'p ishlatadilar. Demak, qo'shiq o'zbeklarda keng ma'noda bo'lib, she'riyatni ifoda etgan. San'atning xaqiqiy mazmuni inson va uning hayotini muayyan ijtimoiiy axloq normalari bilan belgilanadi, go'zallik esa his orqali kishiga zavq beradi. Demak san'at asarlarini yaratish ham kishining ruhiy dunyosiga, biliminng kengligiga, his tuyg'ularining sog'lomligiga, tasavvurining boyligi va tarangligiga bog'liq ekan. Mana shu sifatlarga ega bo'lgan inson dunyodagi ezguliklarning qadriga yetadigan, bir narsaga baho berganda ezgulik, go'zallik ideallariga qarab baho beradigan bo'lib qoladi.

Xalq va akademik kuylash elementlarini birlashtirish

O'zbek talabalarni yakkaxon kuylashga (ovozini qo'yishda) o'rgatishda muvaffaqiyat olish optimal yechim: xalq va akademik kuylash elementlarini birlashtirishdan iborat. Bu metodikasini qabul qilmaslik qiyin, zero bitiruvchilar o'zbek tilida dars olib boradi, o'zbek tili qator fonetik o'ziga xosliklarga ega. Ma'lumki, tilning kuylovchanligi, unlilar miqdori bilangina emas, balki ularning birikmalari bilan belgilanadi. U asosan tovushlar sifati

....

1. Yusuf Xos Xojib "Qutadg'u bilik", Toshkent, O'zbekiston, Fan nashriyoti, 1971.

bilan belgilanadi. O'zbek tilida rus tilidagi kabi unlilarning uchta qatori mavjud:

- old qator - e,I;
- o'rta qator -a;
- orqa qator -o -u –o'.

Old qator unlilar ko'proq jarangli va kuylovchan. U tilda qancha ko'p bo'lsa, tovush shuncha yumshoq, yorqinroq. Barcha orqa qator unlilari tilning orqa qismini yumshoq tanglayga ko'tarib hosil qilinadi. Ko'pincha bu unlilar til orqa "q" va "q" undoshlari bilan birikadi; bu tovush davomiyligini qisqartiradi. Shuningdek, rus tilidagidan farqli o'laroq i, u, o' unlilari jarangsiz undoshlar bilan birikkanda go'yo reduktsiyalanadi. Masalan, "kichik" yozilsa-da, "kchik" aytiladi. Bu hollarda "i" yanada orqaga suriladi. Kuylaganda so'z oxiridagi "i" "i" yoki "e" tarzida jaranglaydi. Bu tovushlarni kuylashga ta'sir etadi.

(Xalq) xonandasi nafas tayanchiga ega bo'lmasa, qattiq havo oqimini talab qiladigan unlini tutib turish uchun, u unlini osonrog'iga almashtiradi yo bir yo'la tushirib qoldiradi. Rabotnov tadqiqotlarida ko'rsatishiga, har bir unli ma'lum bosimni talab qiladi. O'rtacha:

a - 10 m/m.
e - 12 m/m.
o - 11 m/m.
i - 13,6 m/m.
u - 12,5 m/m.

Unutmaslik kerakki, o'zbek va rus tillaridagi formal bir xil unlilar aslida turfa xil. O'zbekcha "a" ruschasidan kengroq qolaversa, ma'lum fonetik holatlarda orqa qatorga o'tadi. Shuningdek, "o", "u", "o'", "e" unlilari o'zlashtirishlarga uchraydi.

Rabotnov fikricha, ovozning eng ko'p tarangligi "e" unlisida tutib turiladi. U boshqalaridan ko'proq havo yo'qotmay kuylanadi. qiyoslash ko'rsatadiki, "e" ruscha matnda 30, o'zbekchasida 20 marta uchraydi.

O'zbek tili fonetikasining qisqacha tahlili ham uning rus tili bilan tafovutlarini ko'rsatib berdi. Unlilar xususiyatlari. unli va undoshlar almashishi imkoniyatlarini hisobga olish vokal pedagogikada juda muqim.

To'g'ri vokal jarangini shakllantirish o'zbek tilining o'ziga xosliklarini bilishni talab etadi.O'zbek xalq qo'shiqchiligi xususiyatlari, fonetik xususiyatlar, lad -ton sozlanish, ritmik xususiyatlar, bir ovozli idrok va tafakkur yakkaxon kuylash sinfida o'zbek talabalarini akademik kuylash ko'nikmalari, o'z ovoziga maksimal egalik qilish malakasi bilan qurollantirishni qiyinlashtiradi.

Ovozni quyish metodikasi bu predmetning umum tomonidan qabul qilingan hamda xususiy (spetsifik) metodik elementlarini birlashtirishi lozim. Metodikasining o'ziga xosligi shundaki, talabalarni milliy kuylashning zararli qirralarini xolos etish, biroq uning milliy sifati va koloritini saqlashdan iborat. Dastlabki mashg'ulotlarda talabning xalq qo'shiqchiligi qayin uslubga moyilligi aniqlanadi. Bu ta'lim bosqichlarini to'g'ri tashkil etishga ko'maklashadiki, bular birinchi darslardanoq bo'g'iz kuchlanishlni oladi, xonandalik esnashni tashkil qiladi va bosh rezonatorlarga yo'l ochadi. Bular bir yoqlama usullar. Bularga xonandalik nafas olish, nafas apparatini ya'ni nafas olish usulini tushuntirish kiradi.

Xonandalik nafas olishi va uning ahamiyatini tus[illegible] ishkomi usulida kuylovchilar qaqikoya qilinadi. Bu pastki qovurg'a - diafragmatik nafas ustida ishlashni tushunishni osonlashtiradi. Zero ishkomi usulida qoringa nafas olinadi.Xonandalik nafas ustida ishlash bilan parallel ravishda ovoz ustida ish boshlanadi. Mashqlar tanlashda siqiqlik va tomoqtish hisobga olinadi. Amaliy ko'rsatadiki, "o" va "u" unlilarni fonlash foydali bo'ladi.

Xonandalik esnashda kuylash usuli ham bo'g'izini bo'shatish, tanglay pardasini ko'tarish va tovushning yuqori rezonatorlarga o'tishga ko'maklashadi. Tomoqlashga qirish kurashning samarali metodlarini izlash unlilarini lab undoshlari bilan birikmada kuylashning foydasi qaqida xulosaga olib keldi: Ba, Bo,Bi, Be, Mu,Mo va sh .k. Uzoqlashgan xatto "a" ni aytishda til ildizi ko'tariladigan so'zga moyillik o'zbek fonetikasi xususiyatidir. Shu bois

ko'rsatilgan unlilar va ularning lab undoshlari bilan birikmalarini fonlash so'zni ancha yaqinlashtiradi,talaffuz apparatini faollash turadi.

Talaba tushuntirish va qator urinishlardan keyin tomoqlamay, xonanda esnashida kuylashga o'rgangach, buni bir qator mashqulotlar bilan mustahkamlanadi,ya'ni mashqlar takrorlanadi. Ko'pincha o'rtoqlari darsini tinglash bilan mustahkamlanadi. Bu o'z xatolarini yaxshiroq tushunish, vokal eshitish va tafakkurni rivojlantirishga yordam bo'ladi., pedagog ish metodikasi asoslarini o'rgatadi. Xalq uslubidan akademik kuylashga o'tish metodlari har bir talabaning ovoz imkoniyatlaridan ham kelib chiqadi. Kichik diapazon, o'rta registr va ovoz kuchidan mashqlar qo'llaniladi.

Yakkaxon kuylash sinfi pedagoglari unlilarni kuylash mashqlarida xalq yo'lida kuylashga xos bo'lgan bir notada unlilar o'zgarishga e'tibor qaratish lozim. Talabaning emotsional kayfiyatini tomoqlashni engishida muhim o'rin tutadi. Assosiativ aloqalar yaxshi yordam beradi. Masalan, yoqimli xayratlanish holati. Yakkaxon kuylash darsida talaba darsida talaba xotirjam bo'lishi, tekis nafas olishi muhim. Buning uchun muvaffaqiyatli kuylash, yaxshi olingan nota, dumaloq tovushni rag'batlash foydali. Darsning muvaffaqiyatli momentlarini doimiy qayd etish vokal eshitishni tarbiyalash uchun muhim.

O'zbek xalq kuylash uchun bir ovozlilik xos. Jamoa bo'lib kuylash turlari mavjud, biroq ular u inson xarakteriga ega. Shu sababli garmonik idrok va toifalar qiyinlashgan. Dastlabki mashqlarda garmonik qo'llash ko'pincha asosiy ohang ketma-ketligi qayta yaratishni qiyinlashtiradi. Bu hollarda idrok va qayta yaratishda mashqni to'rsiz kuylash, keyin uni cholg'u to'rligida qaytarish foydali.

Xalq kuylashi intonasion beqaror, templanmagan qulari jo'rligida bo'gani bois sof intonatsiyalashni tarbiyalash bir muncha qiyin.1954 yilda xalq cholg'ulari rekonstruksiyalangan, biroq hali ham ayrim joylarda temperlanmagan qatoli cholg'ular uchrab turadi. sof intonatsiyalash ko'nikmasini tarbiyalash yarim ton va tonlar bo'yicha kuylashni mashq qilishni talab etadi.Vokal vazifalari ijodiy realizatsiyalash va vokal ko'nikmalarini mustahkamlash - vokalsizlarni fortepiano jo'rligida kuylash. Darhol Abt, Zeyler vokalsizlarini kuylashga kirishish talabani xor qilib qo'yadi. Bunda uning

diqqatini g'ayriodatiy jo'rlik lad - tanor sozlanish, melodika, ritm band etadi. Bunda barcha vokal vazifakor vokalsiz eshitish idrokida o'rnashgunicha unutiladi. Shu sababli xalq melodikasiga, ritm, ladiga asoslangan o'quv - pedagogik vokal vazifalar majburiy singdirilgan vokalizlar yaratish zarur.Asosiy pedagogik vazifa - tomoqdakuylashdan akademik kuylashga qayta qurishdan kelib chiqib savol tuqiladi: ta'lim boshlanishida qanday vokal asarlarni repertuarga kiritish mumkinq.

O'zbek qo'shiqlari, zamonaviy, o'zbek bastakorlarining yengil romanslar, bolalar qo'shiqlarini kuylash vokal va ijro ko'nikmalarini mustahkamlashga ko'maklashadi. Dastlabki bosqichda repertuarga stillangan o'zbek xalq qo'shiqlarini kiritmaslik kerak. Bu qo'shiqlar uchun tomoqda baland kuylash,juda katta interval sakrashlar, katta diapazon xos.Maktab repertuarlarini, umumiy metodikaga muvofiq, kuylashda falset, baland kuylovchilik pozitsiyasida kuylash ishlanadi. Ovoz to'qimalarini birlashtirib falset kuylash, ayniqsa o'zbek qizlarga, akademik kuylash ko'nikmalarini mustakamlashda ko'maklashadi va maktab amaliyotida muvoffaqiyatli vokal ishi uchun zamin hozirlaydi, javoban dumaloq yuqori kuylovchilik pozitsiyasidan, kuchlanishsiz kuylashga ko'maklashadi.

Cholg'u jo'rligimiz kuylash ko'nikmalarini tarbiyalashning foydali va ahamiyatini ko'plab mutaxassislar asoslab berilgan. Shu bilan birga jo'rsiz kuylashni ta'limning bu bosqichida su'istemol qilmaslik lozimligi ta'kidlangan, toki ovoz malakalari rivojlanmagan va mustahkam tovush balandlik tasavvuri yaratilmagan, vokal eshitish rivojlanmagan.Ko'plab talabalar ovoz imkoniyatlari cheklanganligi, tomoqda kuylashdan akademik uslubga o'tish qiyinligi,sirg'aluvchi intonatsiya olishni hisobga olib jo'rsiz kuylash ishiga ehtiyotkorona yondoshmoq kerak.

Birinchi semestr mutlaqo tomoqlashni yengish, fartepiano jo'rligida kuylashga odatlanishga qaratiladi. Ikkinchi semestrda izchillik metodiga amal qilib jo'rsiz kuylashga kirishiladi. Masalan kuplet shaklidagikichik qo'shiq. 1 – ko'plet jo'rlikda, 2-si jo'rsiz kuylanadi.

O'zi jo'rligida kuylash - musiqa o'qituvchisini tayyorlashda eng muhim jihatlardan biri. hozirda forepiano bo'lmog'i maktabni topish mushkul.

biroq so'rovlar maktablarda xalq cholg'ulari jo'rligida musiqa darslari olib borilishi ma'lum bo'ldi. Shu bois solo kuylash sinfida talaba chala oladigan xalq cholg'usi jo'rligida kuylash mashg'ulotlari olib boriladi.Bu kabi kuylashda talaba osongina tomoqda kuylashga o'tib qoladi. Shu sababli barcha asarlar avval pedagog rarbarligida fortepiano jo'rligida kuylanadi.

Vokal - professional jarang yaxshi badiiy saviyaga yetgach, jo'rsiz va xalq cholg'usi jo'rligida kuylashga kirishiladi.

Vokal mashqlari

Hamma vaqtlarda vokal maktablari pedagogika amaliyotida turli mashqlar zarur xonandalik ko'nikmalarini tarbiyalash, xonandalik mahorati elementlarini egallash uchun materialdan foydalanilgan.

Ovozni "boshqariladigan" qilish, uni, itoatkor asbobga, aylantirish uchun ovoz hosil qilish apparati barcha qismlari koordinasiyasi ustida sistemasi mashaqqatli mehnat talab qilinadi. Bu ishni sodda musiqiy frazalar, murakkab bo'lmagan o'quvchi e'tiborini tovush shakllanishining asosiy momentlariga qaratishga ko'maklashadigan parchalarda bajarish eng oson.

Vokal pedagogikada mashqlarni saralash va to'g'ri qo'lash muhim aqamiyat kasb etadi, har bir mashq ma'lum yo'nalganlikka ega bo'lishi kerak. Ta'limning boshlang'ich bosqichida bunday mashqlar tor cheklangan vazifalarga ega bo'ladi, tovushni to'g'ri shakllantirish, vokal texnikasining turli ko'rinishlarini rivojlantirish, ya'ni ovozni qo'yish deyiladi.

Yangi talabalarni tanishtirayotgan, har bir pedagog "qaysi mashqlardan boshlash kerakq" degan savol ustida o'ylanadi. Hamma vaqt ham birdan javob berib bo'lmaydi. Ko'pincha bu boshlovchi xonandaga qaysi mashqlarni qay ketma-ketlikda berish kerakligini belgilash uchun o'qituvchidan katta kuzatuvchanlik va vaqt talab etiladi.

Talabalarning ko'pchiligi uchun ohista, biroq uning mashqlaridan boshlash qulay. Alohida hollarda ular mushak siqishi, tomoq bo'g'iqligi hissini keltirib chiqaradi. Birinchi holatda ohangning ohista, bosqichli harakatlari , ikkinchisida - tez, stakatolangan harakatlar foydali bo'ladi. Bu davrda legato va ton legato kuylash usullarini variasiyalash taklif etiladi.

Mashqlar ustidagi ishlardanoq xonandalarda tovush shakllantirish, kuylovchilik ko'nikmalarini egallash va fiksasiyalashga ongli munosabatni tarbiyalash zarur. Nafaqat pedagog, balki talaba ham u -yoki, bu mashq nima uchun berilgani, qo'yilgan vokal - texnik maqsadga yo'naltirilgan. O'zlashtirilishi qiyin va diapazon zo'raki kengaytirish tufayli jarang keskinligini keltirib chiqaradigan mashqlar nafaqat foyda bermaydi, hatto tuzatib bo'lmas zarar yetkazishi mumkin. Har bir talaba ovoz tipidan qat'i nazar o'z ovoz apparati qurilishi xususiyatlariga ega. Shu sababli unga eng yaxshi natijalarga erishishda ko'maklashadigan mashqlarni tanlash lozim. Mashqlar ustida ishlash jarayonida ikki jihat muhim: 1) xirgoyi, ya'ni ovoz apparatini "qizdirish", 2)ma'lum kuylovchilik usullarini ishlash.

Birinchi bosqich - xirgoyi, mushaklar sistemasini kuylovchi tayyorlash qolatga keltirish uchun ba'zan ikki-uchta qulay mashq yetarli bo'ladi. Ikkinchi bosqich uzoqroq, tovush sifatini shakllantirish texnikasi, kuylovchilik, eshitish, musiqiy ko'nikmalar elementlarini rivojlantirish bilan bog'liq.

Xirgoyi choqida pedagog haddan ziyod qat'iyanli, jarang sifatiga talabchan bo'lmasligi kerak. Ovozning "qizishi" sari talaba oldida to'la – to'kis ma'lum vazifalar qo'yiladi, ular o'ylangan va shu bosqichda erishish mumkin bo'lishi kerak. Bunda maqsadga sabr erishi kerak bo'ladi.

Mashqlarning to'g'ri tanlanishi, maqsadning anglashilganligi xonanda ovozi muvaffaqiyatli rivojlanishga ko'maklashadi. Ovoz apparati yaxlit bir butunlik sifatida ishlashini unutmaslik kerak. Izolyasiyalangan momentlarga bilan shartli, zero har qanday mashq barcha vokal texnik va musiqiy - badiiy vazifalar bajarilishi talab qiladi.

Har bir mashqni intonasion sof, tekis, xonandalik nafasida, erkin dumaloqlangan tovush bilan kuylanadi. Gavda qo'yilishi chiroyli, artistlik bo'lishi lozim. Unlilar (aniq va bir tembrlilik) va undoshlar (aniq, umumiy kuylovchilik ustanovkasini buzmay) to'g'ri talaffuz ham majburiy, talab saqlanadi. Artikulyasiya, pastki jag' holati, yuz mimikasi, ko'zlar ifodasi tabiiy bo'lishi kerak.

Yuqorida ta'kidlanganidek, mashqlarni ijro etish kuylashning barcha momentlariga e'tibor berishni talab qiladi, biroq barcha vazifalarni bir paytda

bajarishga intilib, talaba o'zini yo'qotib qo'yishi mumkin, shuning uchun uning e'tiborini avvalo, asosiy, eng jiddiysiga qaratish lozim.

Kuylovchilik ko'nikmalarini shakllantirishda ovozning eng yaxshi temral xusuiyatlari rivojlanishdan kelib chiqish kerak. To'g'ri tovush shakllantirish mezoni kuylashning "qulayligi", ovoz qosil qilish apparati erkinligi hissi, tovushni "cho'zish"imkoni, butun diapazon bo'yicha jarang bir tembrdaligi sanaladi. Bu ko'nikmalar dastlab ovoz markazida (oktava yo desima doirasida) ishlanadi, keyinroq diapazon asta sekin kengaytiriladi, mos ravishda pedagogik talablar ham murakabligidan mashqlarni fikrini tanlab, o'z ovoz jaranggiga diqqat bilan quloq solib, uning sifatini tahlil qilib, eng yaxshi tovushga hamroq hislarini eslab qolib kuylash kerak.

Mashg'ulotlar boshidanoq talabalar bilan tobora chiroyli ton va tovora kuylovchi jaranglaydigan unlilini aniqlash zarur. Bu uning kuylashda ijobiy natijaga erishilsa, mashqni boshqa unlilarga takrorlash, bunda dastlabki xonandalik pozisiyasini saqlashga intilish lozim.

Ta'kidlaymizki, mashqlar, odatda "a" tovushga kuylanadi - u asosiy sanaladi. Keyinroq barcha unlilar jarangini ishlash kerak bo'ladi.

Ko'plab xonanadarga diapazon markazidan "a" va "i" (ayniqsa, jarangsiz "a" bo'lsa) kuylashni boshlash juda qulay va foydali, biroq bu unlilarni kuylashga haddan ziyod berilishi, ayni diapazoning yuqori qismida, ovozning tor, keskin jaranglashi, mushak siqilishiga (ayniqsa, ayol ovozida) olib kelishi mumkin.

Boshqa unliga o'tish lablar, til artikulyasiyasini juda tez va kam sezilarli almashtirish bilan amalga oshiriladi. Esnashni sezish hissi bo'g'izni mushak siqilishidan xolos etishga ko'maklashadi. Tomoq erkin, siqilmagan bo'lishi kerak. Esnashni sezish usuliga kuylashdan oldin bir necha marta og'izni ochmay esnash (muloyim esnash) bilan o'rganish mumkin: og'izda bo'sh joy -qattiq tanlay vat til o'rtasida bo'shliq sezgisi yuzaga keladi.

Kuylovchilik ko'nikmalarini ovoz markazida, na past va na baland tonlarsiz, erkin va qulay jaranglovchi tonlar doirasidan chiqmay o'zlashtirish zarurligiga yana bir e'tiborni qaratamiz. Bu davrda diapazonning chekka

tovushlari, ayniqori registr tovushlari ustida ishlash ovozni buzadi, baqiroqlik, trimolyasiya, jarang kuchlanishiga olib keladi.

Barcha ovozlarga dastlab pasayib boruvchi ohangni, mashqlarni o'rta registr tovushlarida kuylash tavsiya qilinadi. Noqulaylik, ovoz apparati siqiqligi sezilsa, tonllikni o'zgartirish, bu ko'ngilsiz sezgilarni bartaraf etmasa, mashqni qulayrog'iga almashtirish kerak.

Demak, nafaqat mashqlarni tanlash, balki ularning tonalligini talabalarning individual xususiyatlariga mos kelishi lozim. Baland ovozlar uchun yozilgan mashqlar o'rta va past ovozlarga tegishli tonalikka, odatda tersiyaga past transpozisiyalanadi.

Vokal mashqlar birinchi galda ma'lum texnik ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan, biroq kuylash musiqa bo'lgani sababli har bir mashq nafaqat texnik jihatdan to'g'ri, balki musiqiy, musiqa asari parchasidek bo'lishi kerak.

Vokalizni o'rganish jarayonida fortepiono jo'rligi muhim rol o'ynaydi, xususan mashqlar ifodali garmonizasiyani nafaqat eshitish, balki musiqiy didni tarbiyalaydi va ma'lum ma'noda tovush sifatiga ta'sir qiladi, uni yangi obetonlar bilan boyitadi va hatto ovoz jarangini faolashtiradi. Bundan kelib chiqib to'plamga tobora murakkab garmonizasiyali mashqlar kiritiladi.

Vokal partiyasini cholg'u chalish kerakmi yoki garmonik qo'llab-quvvatlash yetarlimiq Bu xususida fikrlar turilicha. Har bir pedagog har bir aniq vaziyatda metodik tartibdagi fikrlardan kelib chiqib, o'zi to'g'ri deb bilganidek yo'l tutadi.

Tez va sekin templarni birlashtirish jarang tekisligiga erishishda ko'maklashadi. Tez tempda ovoz go'yo o'z nuqsonlarini aniqlab ulguradi (ko'plab pedagoglar fikricha). Tez sur'atdagi mashqlar, ayniqsa, tovushni "silkitish", ya'ni uning haddan ziyod vibratsiyasi bilan kurashishi ayniqsa foydali. Bu o'rinda mushak inersiyasi qonuni, "mushak xotirasi" qonuni ishga tushadi. Tez sur'atda kuylangan mashq silliqroq jaranglaydi, shu zohati sekin takrorlanganda u tovush silliqligini saqlaydi.

Stakato va legato kuylashni almashtirish juda foydali. Stakkato tovush "yaqinligi", pozisiyaga ko'proq aniq tushish hissini beradi. Bundan

tashqari, stakkatoning turlarini legato bilan birlashtirilgan tovush tayanchini sezishga ko'maklashadi. Metodik tavsiyalarda "bosiq jarang" termini tez -tez uchraydi. U avvalo ovoz kuchining nafas olish holatiga saqlagan qolda pasayishini anglatadi va tovushning aniq boshlanishi, past, tabiiy, kuchlanishsiz jarangini ko'zda tutadi, bunda ijrochi intonasiya sofligini yaxshiroq nazorat qila oladi, ovozning tabiiy tembral xossalarini aniqlay oladi.

Xonandalik nafasi xususida ikki og'iz so'z ta'kidlash joizki, unga haddan ziyod e'tibor va ba'zida noto'g'ri tasavvur xonandalarga o'z ovozi, intonasiyasi jarang sifatini nazorat qilish, ijodiy momentlarga yetarli e'tibor qaratishga imkon bermaydi. Shu sababli boshlovchi xonandaga e'tiborini nafas jarayoniga ortiqcha jalb qilmaslikni tavsiya etgan bo'lardik, ayni paytda uni buzishga ham yo'l qo'yib bo'lmaydi. Masalan: yelkalarni ko'tarish, qorinni chiqarish, nafasning ortiqcha harakatlari, ayniqsa ortiqcha havo olish, shuningdek, "nafassiz" kuylash - nafas tayanchisiz kuylash.

Nafas olish normal kechsa, avval aytilgandek, kuylovchining asosiy e'tiborini chiroyli, erkin jarangga qaratish, u doimo butun ovoz hosil qilish apparati to'g'ri ishlash bilan bog'liqligini yodda tutish lozim.

Xonadalik nafasiga oid amaliy maslahatlar quyidagicha:

Kuylashni boshlamay turib, o'quvchi gavdasi rostlangan, qorin tortilgan, ko'krak bir muncha ko'tarilgan, bel va yelkalar tekis bo'lishi kerak. Xonandaning umumiy kayfiyati butun organizmning to'liq mushak erkinligi holatda ijodiy faollik, ko'tarinki kayfiyatini ko'zda tutadi, go'yo kishi yoqimli qayratlangandek. Bunda xayolan aytilgan "Ax" da pastki qovurqalar kengayadi, ularni fanasiya oxirigacha tutib turish lozim.

Nafas olish yengil shovqinsiz (burun va sal ochilgan og'iz orqali). Nafas soniyasining ulushida go'yo tutib qolinadi, va shu "yashirin" nafasda kuylay boshlanadi . Nafasni juda tejab, nafas olish ustanovkasini saqlashga urinish kerak (xuddi havo olishda davom etayotgandek). Bu tovush tayanchini sezish imkonini beradi. Yanada chuqur nafas olish uchun o'quvchiga o'zi sevgan gul atirini sekin hidlashini tasavvur qilishni aytish lozim. Bu usul

ko'plab taniqli pedagog vokalchilar amaliyo-tidan o'rin olgan. Xonandalik nafasini asta-sekin rivojlantirish va mustahkamlash kerak.

Yana bir muhim ko'nikma tovushni atakalash fikriga, eng yaxshisi yumshoq, lekin aniq ataka , ya'ni tovush siltashsiz va nafas olishsiz, ovoz paychalariga qat'iy zarbasiz tug'iladigan kuylashning boshlanishidir. Bu silliq ovoz hosil qilish, tobora chiroyli ovoz tembrini ta'minlaydi, to'qimalarni toliqishdan saqlaydi.

To'g'ri, ayrim xollarda, masalan un paychalari bo'shang bo'lsa, qattiq faol ataka qo'llaniladi. Ifodalilik vositasi sifatida va metodik maqsadlarda ba'zan nafas olib atakalashdan foydalaniladi.Jarang boshlanishi kabi uning oxiri ham e'tibor talab qiladi. Tajribasiz xonandalar nafasni taqsimlay olmagani uchun frazalar oxiri natinch, beqaror jaranglaydi, jarangni "olish" to'xtatish aniqligi yo'q.

Vokal mashqlar xonandani badiiy asarini ijro etishga tayyorlaydi, ularda vokal mahorati elementlari ishlanadi. shunday elementlardan biri ritmik uyushqoqlik. Bir xil ulushlar cho'zishning aniq va bir maromidaligi, pauzalarga rioya etish ma'lum saboqni talab qiladi.

Ritmik aniqlikka qat'iylik bilan erishish lozim. Odatda, kuylash oldidan, mashq berilgan tempda va barcha uzoqliklarga qat'iy rioya qilib, modulyasion sekvensiya bo'g'inlari o'rtasida pauzalarni aniq tutib chalinadi. Ta'limning birinchi qadamlaridanoq ritm hissini rivojlantirish - zarur ko'nikmalarni tarbiyalash tizimida juda muhim jihatdir.

Oldinda turgan vazifalarni o'zlashtirish uchun mashg'ulot boshlanishdagi kayfiyat, xonandaning kuylashga tayyorligi va ijodiy qolatga kira olishi katta ahamiyat kasb etadi. Faol bo'lmagan tonusi past o'quvchi yuqori natijaga erisha olmaydi.

Diqqatni jamlash, pedagog ko'rsatmalarini fiksasiyalash, ijodiy ko'tarinkilik birinchi galda talabaning o'ziga bog'liq, bunda uning qobiliyati, professional sifatlari namoyon bo'ladi. Zarur psixologik sozlanishda pedagogning rolini kamsitib bo'lmaydi. uning zarur ijodiy muloqat o'rnata olish qobiliyati o'z emosional zaryadi ko'p holda talaba kayfiyatini belgilab beradi.

Ochiq tovush

Ochiq tovush "Oq rang"ga ega, keskin va silliq jaranglaydi, pozisiyasi past, diapazonda cheklangan va bir xil jaranglaydi. Ochiq tovush bilan kuylanganda, asosan, ko'krak rezonatori ishlatiladi.

Yopiq tovush

Yopiq tovush "qora rangga" ega, yumshoq, dumaloq jaranglaydi, bosh va ko'krak rezonatorlari ishlaydi. Pozitsiyasi yuqori, tovush nozik, parvozli, sur'ati chiroyli.

Kantilena

Kantilena - kuylash asosini tashkil etuvchi uzluksiz qo'yiladigan tovush. U har bir keyingi tovush oldingisining davomi bo'lib, undan go'yo "quyilganda" hosil bo'ladi, kuylashning bu uslubi bog'lanishli yoki legato kuylash deyiladi.

Vibrato

Vibrato - ma'lum tonning balandligi, kuchi va tembrning davriy o'zgarishi.

Og'izni yopib kuylash.

"M" sonor tovushga og'izni yopib kuylash birlashgan lablar bir muncha tushirilgan pastki jag yordamida kichik esnash tuyg'usi bilan amalga oshiriladi. U bosh jarangga sozlaydi, biroq to'g'ri rezonator hislari yuzaga kelgandagina, aniqrog'i, xonanda burun to'qimalari vibrasiyasini yaxshi sezgandagina yordam beradi. Yopiq og'iz bilan kuylashni xirgoyi boshlanishida qo'llash tavsiya qilinadi.

Jo'rsiz kuylash

Cholg'u asbobi jo'rligisiz kuylash, kuylashga o'rganishda muhim maxsus ko'nikmalardan biri.Eshitish kuylashda hal qiluvchi omil sanaladi.

Jo'rsiz kuylash ichki eshitishni rivojlantirishda muhim va zarur, zero kuylovchi e'tibori musiqa fezonator va sh .k. sezgichlarga jamlangan.

Mustaqillik va o'z – o'zini nazorat boshqalarning yordamida qayta yaratilgan tovushni baholash kuchayadi.

Amaliyot ko'rsatadiki, jo'rsiz kuylashda ovozning tabiiy tembri yaxshiroq namoyon bo'ladi, u yanada tekis jaranglaydi, ya'ni bo'yoqlar kasb etadi. Jo'rsiz kuylaganda ovozdagi qo'shimcha tovush kamayadi, agar u kasallik emas, balki ovoz to'qimalari kuchsiz funksiyasi bilan bog'liq bo'lsa.

Jo'rsiz kuylashga o'rgatish intonasiyalash qonuniyatlarini ongli qo'llash, berilgan tonallikda qolishi barqaror ko'nikmalarni egallashga asoslanishi lozim, tovushni forsirovkalashdan qutulishga ko'maklashadi.

A,capella kuylash ko'nikmalarini shakllantirayotib, ta'limning boshlanqich bosqichda ovoz apparati ishi uchun quylay sharoit yaratish uchun soddaroq metrotipik rasmli, diapazon cheklangan (oktavadan emas), tesiturali asarlar tanlash lozim, u kuylovchi ovoz jarangi primar zonasiga yaqin bo'lsin.

Tovushning kerakli balandligini izlash, jarang nyuanslari, to'g'ri intonatsiya, uning saqlanishi (qo'shiq kuylashni barqaror qayta yaratish) emasional kayfiyat, ijro faollik darajasi (tonus)ga bog'liq.

Yaxshi o'zlashtirgan, to'laqonli, ifodali vokal jarang va barqaror intonasiya jo'rsiz murakkab bo'lmagan, ovozni yetarlicha egallashni talab qilmaydigan (testura, ohang harakati, tovush dinamikasi, ma'no va badiiy -musiqiy vazifalariga ko'ra) materialni kuylaganda intonasion vazifalarni bajarish imkonini beradi.

Yuqori pozitsiya

Tovushning baland pozitsiyasi. Aynan "boshni" sezish kuylashga yuqori pozitsiya baxshi parvoz etadi.Italiyalik ustalar "ovoz jarangini boshga ko'chira oladiganlar, haqiqatan kuylaydi" deydilar.

Yuqori pozitsiyani ishlash uchun asosiy vazifa ovozning butun riapazonida bosh rezonatorlar harakatini saqlash ekanini yodda tutish lozim. Bunga ovoz apparatida ma'lum texnik sharoitlarni yaratish ko'maklashadi:

1.Chuqur elastik nafas olish.

2.Yetarlicha ochiq bo'g'iz, talaffuz erkinligi va to'siqlar havo - tovush oqimini ta'minlaydi, tanglay pardasini ko'tarish va erkin pastki jag' hisobiga erishiladi.

3.Yopiq butun diapazonda dumaloq tovush

4.Tovushni yumshoq atakalash.

5.Undosh va unlilarni yopiq shakllantirish.

6.Xonandaning umumiy tonusi.

BADIIY VA METODIK QISM
(Vokal asarlari va mashqlariga annotatsiyalar, ularni ijro etish yuzasidan metodik tavsiyalar)

Kuylashni boshlash (Xirgoyi)

Bosh va gavdaning asosiy holatlari: kuylash chog'ida gavdaning to'g'ri, tabiiy, erkin bir muncha yoyilgan, qo'llar bo'sh qo'yiladi. Boshni to'g'ri, erkin tutish, pastga tushirmay va baland ko'tarmaslik kerak, yuz va bo'yin mushaklari kuchlanmasligi, oldinga qarab turish lozim.

Dastlabki mashg'ulotlar uchun sodda, xonandaga tovush hosil qilish jarayonida diqqatni jalb qilish imkonini beradigan mashqlarni tanlash lozim.

Oldinda turgan ijroga ichki tayyorgarlik bilan bir qatorda yaxshi xirgoyi, ya'ni mushak tizimini ishchi holatga keltirish zarur. Xonanda xirgoyisi sportchining chigayozdi mashqlari yoki balerinaning "qizib olishi"kabi.

To'g'ri xirgoyi - keyingi kuylovchilik topshiriqini muvaffaqiyatli bajarilishi. Amalda o'z ishini hurmat qilgan har bir xonanda har kuni xirgoyi qilishni majburiy biladi, toki to'liq asarlarni kuylash chiroyli bo'lsin. Xirgoyi uchun mashqlar vokalizlar yoki ovoz funktsiyasini yaxshi sozlovchi muvaffaqiyatli asarlar sanalanadi. Bu xonandaning didi, odati va tayyorgarligi darajasiga bog'liq.

Xonanda yaxshi mashq qilgan bo'lsa, xirgoyi kam vaqt egallashi mumkin. Katta tanaffuslardan so'ng xirgoyi ko'proq vaqt egallaydi. Tajribali professionalning nerv sistemasi funksional imkoniyatlari yuqori va shuning uchun ishga kirish davri minimal. ayrim professionallar xirgoyi qilmasdan ham sahnaga chiqa oladilar. Biroq har bir xonanda hamisha o'z ovozini "sinash", ya'ni uni ishchi "tayyor" holatga keltirishga intiladi. Bu murakkab asarlarni birdan kuylash kerak paytda ayniqsa zarur. Yaxshi ma'lumki, faqat xirgoyi qilib olgach, tobora murakkab ijro vazifalarini bajarish mumkin.

Vokal funksiyada xirgoyi harakati ikki yoqlama xarakterga ega. Bir tomondan, xirgoyi natijasida (inertnost) juftlik bartaraf etiladi va nerv jarayonlarining zarur faolligiga erishiladi. Boshqa tomondan, xirgoyi xarakteri,

mashqlar sur'ati xonanda o'z oldiga qo'ygan vazifalar va tegishli nerv koordinatsion mexanizmlarni ishga tushiradi, mashqlar tempi, ijro ritmi, dinamik, xarakteri - kerakli stereotiplarini ishga kiritadi va keyingi kuylashga ta'sir etadi.Masalan, E. Karuzo lirik partiyalarni kuylagan yorqin, yengil jarang, qarakatchanlikni talab etgan mashq va vokalizlarni xirgoyi qilsa, dramatik partiyalar ijrosidan oldin xirgoyi mashqlar xarakteri mos ravishda o'zgargan. ular keng jarangli, to'qroq, massivroq tovush bilan kuylangan.

Amaliyotchilar ta'kidlaganki, xirgoyi xarakterli ayniqsa keyingi kuylash uchun maqbul. Xarakterga ko'ra xirgoyi xonandani tegishli asarlar ijrosiga tayyorlashi lozim. Shunday qilib, xirgoyi ma'lum planda tovush va psixologik tayyorlikni yaratadi. Bundan doim foydalanish kerak. Bu xirgoyi xonanda

ijro etadigan asarlar xarakterida bo'lishi shart, degani emas. Uning koordinatsiya doirasi keng bo'lishi mumkin, zero xonanda hamma vaqt turli plandagi asarlarni kuylashga to'g'ri keladi.

Inertlik qissasi va keyingi ishga avvalgisining ta'siridan konsert dasturini tuzishga oid xulosalar qilinadi. Doimo asarlarning ketma-ket ijrosidagi sozlik (tayyorlik)ni hisobga olish lozim. Shu sababli, birinchidan, ovoz apparati ishining bir xarakteridan boshqasiga tez o'ta olish lozim, bunga mashq qilganlik bilan erishiladi. ikkinchidan, konsertdan oldin dasturni estrada bajariladigan ketma-ketlikda xirgoyi qilish lozim.

Darsning xirgoyi qismi.

Kuylashga o'rgatish metodikasida xirgoyi qismiga alohida katta e'tibor qaratiladi. Biroq ikki tushunchani farqlash lozim: xirgoyi- ovoz apparatini qizdirish, ya'ni organizmga umumiy ta'sir va xirgoyi ovoz kiritish texnikasini ishlash. Vokal pedagogikasi amaliyotida ba'zan shunday aralashtirish kuzatiladi. Uni sport bilan qiyoslasak, bu chigal yozdi va mashq (mashqulot)ni qorishtirish, demak chigal -yozdi - sporti organizmni ishchi holatiga keltiradigan umumiy mashqlar, chigalyozdi oxirida mashqlarga, gimnastik kombinatsiya yoki mashg'ulotda bajariladigan boshqa harakat faoliyatiga tayyorlaydigan mashqlar beriladi. Mashqulot -yangi koordinatsiyalarni ishlash, mushak faoliyati oliy natijalarga erishishi.

Xonandalik ham shunday. Dastlabki mashqlar murakkab vazifalardan holi bo'ladi. Mashqlarning birinchi qismi turli o'rganuvchilar uchun tom ma'noda xirgoyi (ya'ni, chigalyozdi) bo'lishi kerak, keyin esa vokal texnik vazifalarni qo'yadigan xirgoyiga o'tiladi. Sifatli xonandalik ovozini shakllantirish, boshqa barcha asosiy vokal harakatlar: legato, stakkato, katta intervalga sakrash va sh .k., -odatda, mashqlarda ishlanadi. Ovoz silliqligi, unlilar silliqligi, to'liq diapazon rivoji, dinamikasi - bu hammasi avvalo maxsus - tanlangan mashqlar tizimi bilan ishlash samarasi.

Ovoz hosil qilish va ovoz yuritish texnikasi ustida ishlash - yangi harakat vokal stereotiplarini rivojlantirish va ularni saqlay va turli musiqiy vazifalarga ko'ra variatsiyalay olishdir. Harakatlarni aniq farqlash (differensatsiya), koordinatsiyani ishlash nerv jarayonlari inertligi bartaraf etilib, organizm "kuylash" holatiga yetganda muvaffaqiyatli kechadi.

U yoki bu differentsiyalashni ishlashda yuqori natijalarga faqat kuylash holatda erishi mumkin. Ko'pgina sinfda "Nega baland nota bugun chiqmayapti o'tgan darsda hammasi yaxshi edi-ku. Nimani noto'g'ri qildim" -degan savolga "Sen bugun kam xirgoyi qilding" yoki "kecha ovoz ustida ko'p ishlading, charchading, keragini qilyapsan, texnikang to'g'ri" degan pedagoglar javobi eshitiladi.

Fiziologiya nuqtai nazaridan buni shunday talqin qilinadi; bugun nerv tizimi yetarlicha faol holatda emas, maksimal qiyin vazifalarni bajara olmaydi. Yetarlicha faol emaslik yo nerv hujayralari inertligi (kuylash holatida emasligi) yo oldingi haddan ziyod, uzoq va kuchli ta'sir oqibatida tormozlanganlikka (charchoqqa) bog'liq.

Mashg'ulotni tashkil etayotib, o'rganuvchiga xirgoyi uchun zarur vaqtni, texnikani takomillashtirish mashqlariga o'tish vaqtini hisobga olish muhim. Bu o'rinda metodik yondoshuv turlicha bo'ladi. O'rganuvchi ovoz apparatiga asta-sekin yuklama berish lozim bu vokal pedagogikasi alifbo haqiqati ekanini aytmasa ham bo'lar.

Mashg'ulot (dars) ning "xirgoyi"va "ishchi" qismlari orasidagi metodik tafavut shundan iboratki, xirgoyi qismida boshida odatiy, alohida e'tibor talab

qilmaydigan, doim to'g'ri bajariladigan, ya'ni yaxshi kuylangan mashqlar berilishi kerak.

Ovozning me'yordagi kuchi va diapazon markazida ishlash bu mashqlar to'g'ri, barqaror bajarilishi omilidir.Shunday qilib, ovoz apparatini "qizdirish" va nerv sistemasi faoliyatini oshirish odatiy, sodda mashqlar davomida kechadi. shu tariqa inertlikni yengish va yaxshi o'rnatilgan koordinatsiyani mustahkamlash uchun sharoit yaratiladi.

Xirgoyining bu birinchi bosqichda pedagog ko'p tanbeh bermasligi, haddan ziyod talabchan bo'lmasligi, jarangning oldin eshitilgan maksimal yaxshi sifatini ko'zlamasligi lozim. Inertlik tugalmas ekan, bu yaxshi sifatlar, "so'nggi muvoffaqiyatlar" namoyon bo'lmasligi mumkin.

O'rganuvchini shu jarangni izlashga qat'iy majburlash yetarlicha "kuylash" holatida bo'lmasa, topilgan koordinatsiyalar mustahkamlanishiga emas, balki qo'shimcha kuchlanish, har qanday qilib izlanayotgan tovushni topish istagiga olib keladi.

Jarangning eng yaxshi sifati o'z-o'zidan, izchil xirgoyi natijasida namoyon bo'lguncha tinch xirgoyi qilib, o'rganuvchini qizdirish ma'qul. Bu holatda avval topilgan ko'nikmalar hisobiga shu sifatida yuzaga keladi va ularning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Faqat ovozni "kuylash" holatiga yetishga ko'ra pedagog murakkabroq vokal vazifalari berishi va maksimal talabchanlik va qat'iyat ko'rsatish kerak. Ayniqsa murakkab farqlashlar, o'ta murakkab kombinatsiyalar (trel, fililllash va sh.k.), diapazonning o'ta baland, alohida safarbarlik talab etadigan tovushlarni mashg'ulotning ikkinchi yarmi, darsning kulminatsion fazasida berish lozim. Bu paytda to'liq kuylash holati kuzatiladi va hatto yengil charchoq ham sezilmaydi.

Shunday qilib, xonandaning xirgoyi ikki turli fazasidan iborat bo'lib, ularning o'ziga xosliklarini dars metodikasini qurishda hisobga olish kerak.

Xirgoyi mashqlari ketma-ketligi va xarakterini ko'p o'zgartirib borish kerak. aynan bir ketma - ketlikdagi mashqlar odat - ularni takrorlash stereotipiga olib keladiki, bu keyinchalik ulardan alohida foydalanishni qiyinlashtiradi. Bundan tashqari, o'zaro bog'liq mashqlarga qul bo'lgan

xonanda xirgoyini mashqlarni odatiy ketma-ketlikda kuylashdan iborat xirgoyiga aylantiradi. Shuning uchun ularni variatsiyalash va xarakterini o'zgartirish ma'qul.

Xirgoyi mashqlari ma'lum ketma-ketligi faqat o'rgatishning dastlabki, ya'ni asosiy texnik ko'nikmalar o'zlashtiriladigan bosqichda maqsadga muvofiq bo'lish mumkin. Bu holda stereotiplash kecha o'zlashtirilganni mustahkamlashga, shuningdek talaba pedagog yo'qligida darsda qilganini yanada aniq takrorlashga yordamlashadi.

Ilg'or o'quvchi va yosh xonanda uchun xirgoyi mashqlarini doimo xilma-xillash kerak, toki istalgan paytda istalgan vokal topshiriqlarni badiiy asarlar talab qilganida bajarishga tayyor bo'lsin.

Ular mashq -xirgoyilariga murakkab yurishlar va asarlarning mashq tarzida yuqori va pastga yarim ton trarnspozitsiyalash kerak.

Boshlovchi va o'rtacha o'zlashtirgichlar, avval aytilgandek, o'qituvchisiz xirgoyi mashqlar kuylamasligi lozim, toki mo'ljallangan to'g'ri koordinatsiya noto'g'ri kuylash bilan buzilmasin.

Pedagog o'quvchisi ovoz apparati ishida sinfda foydalangan koordinatsiyadan mustaqil kuylashda foydalanishning ishonch hosil qilgandan keyingina yosh xonanda mustaqil xirgoyi qilish mumkin.

Ishlash (o'rganish) vaqti xonandalarda turlicha bo'ladi. Juda uzoq xirgoyi qilish kerak bo'lgan individuallar bor, ular qancha ko'p kuylasa, ovozi shunga jaranglashadi. Boshqalari aksincha sifatlarga ega.

Har bir xonanda o'z ovoz apparati xususiyatlarini bilishi zarur. Pedagog shuningdek, har bir o'rganuvchining ishlash vaqtini hisobga olishi, darsning ratsional qurilishiga xizmat qiladi. Ishlagan vaqti va xirgoyi qilish darsdan darsga o'zgarib boradi. Bunga kun tartibi, vokal yuklama tartibi, organizmning umumiy tonus iva psixik kayfiyat kabilar sabab bo'ladi.

Mashq qilgan sari kirishish vaqti qisqarib boradi, bu kuylash holatiga tez kirish imkonini beradi. To'liq kuylash holati uchun o'rtacha 10-12 daqiqa yetarli bo'ladi.

Kuylashni boshlash (Xirgoyi)

Dastlabki mashg'ulotlar uchun sodda, xonandaga tovush hosil qilish jarayonida diqqatni jalb qilish imkonini beradigan mashqlarni tanlash lozim.

Mashq №1

Mashqlarni dastlab og'izini yopib kuylanadi, bu bosh rezonatsiyasi hissini beradi. Jarang tekisligi, bosiqligi, mashq oxirigacha yuqori ton pozisiyasini saqlash, nafasini tejamkor sarflashga asosiy e'tibor beriladi.

Mashq №2-3

Bu mashqlar barcha ovozlar uchun foydali, ular boshlang'ich xirgoyi uchun qulay, asta-sekin kengayadigan tovush qatorida ovozni tekislashga ko'maklashadi i va ye unlilarga kuylash, ayrim hollarda mi va lya bo'g'inlari birligiga kuylashga tavsiya etiladi. Unutmaslik kerakki, erkin jaranglagan diapazondan chiqish mushak siqilishiga olib kelishi mumkin.

Mashq №-4

Mashq baland ovozlarni kuylash uchun foydali. Notalarning tez sur'atda almashishiovoz apparatini siqiqilikdan xalos etadi. Mashq ijrosi aniqlik va ritmik tashkiliylikni talab etadi, bunga esa taktning har bir kuchli ulushini aksentlash hisobiga erishiladi. Istalgan qulay unli va turli bo'qinlarga kuylash mumkin.

Mashq №5

Uch ovozlik ritmik aniq bo'lishi lozim. Uning barcha tonlari bir tembrda jaranglashi, nafas olish shovqinsiz, nafas chiqarishning bir maromda, tovush atakasi - yumshoq, lekin aniq bo'lishi kerak.

Mashq №6

Mashq legato usuli, kantilena elementlarini egallash uchun foydali, shuningdek nafas rivojiga ko'maklashadi. Tejamkor va bir maromda nafas

chiqarishga e'tibor beriladi. Boshlanqich bosqichda nafas har ikki taktdan keyin yangilanish mumkin, keyinroq barcha mashqlarni bir nafasda kuylash maqsadga muvofiq.

Mashq №7-8

Mashq registrlarni silliqlash uchun foydali, u shuningdek, kantilena asoslarini shakllantirishga ko'maklashadi. asosiy vazifa -yuqori tonlar bir pozitsiyada jaranglash.

Mashq №9

Ushbu mashqda major uch ovozlikka katta sekunda intervali qo'shiladi. Uni yaxshi "anglab olish", ya'ni eshitish va qayta yaratish momentigacha uning jarangini tasavvur etish lozim.

Mashq №10

Mashq tegishli tonallikda, barcha tipdagi ovozlar uchun foydali. har bir yuqori ton tovushini ayniqsa aniq atalajagini talab qiladi, buning uchun uni aksentlanadi, har bir tovushning aniqligini tez sur'atda ishlash uchun uni avval sekin - solfedjiolab yoki turli bo'g'inlarga kuylash foydali.

Mashq №11

Pastga harakatlanayotgan tovush takrori bilan pozitsiya aniqligi qayd etiladi. (fiksasiyalanadi, mushak xotirasi qonuni). Stakkato va legato quylaganda yagona xonandalik holatini saqlash uchun o'z ovozi jarangiga diqqat bilan quloq solish lozim.

Mashq №12

Mashq mushak siquvidan hosil bo'lishga ko'maklashadi. Stakkato kuylashi har bir tonda ma'lum bo'g'inni takrorlash (do, do,do,do,do,do) bilan birlashgan tez temp kuylovchilar pozisiyasi barqarorligini fiksatsiyalaydi. So'nggi takt sekin tempda kuylanadi, bu ovoz jarangini "anglash" imkonini beradi. asosan past erkak ovozlar uchun tavsiya qilinadi.

Mashq №13-14

Ikkita o'xshash mashq: birinchini legato, ikkinchisi stakkato usulida kuylanadi. Vazifa har bir holatda pauzadan keyin takrorlangan tovush aynan bir pozitsiyaga tushishdir.

Mashq №15

Bu mashqda har bir yuqori tovush takrorlashda ayni bir kuylovchilik pozitsiyaga tushish kerak. Agar "mi"-"ma", "ze" -"zo" bo'g'inlari almashuvi noqulay bo'lsa, ularni ko'proq mos keladiganiga almashtirish mumkin. Undoshlar juda aniq va tez tallafuz qilinadi. Kvarta doirasida yuqoriga va pastga sekvension kuylanadi.

Mashq №16

Bu mashqni ayol va erkak ovozlar legato va stakkato usulida kuylash mumkin. Bosiqlik bilan boshlash kerak, oldindan yuqori ton jaranggini ko'z oldiga keltiradi, unga yondoshish nafas uzatish faoligini talab qiladi. Pastga harakatda yuqori ton pozisiyasini saqlash zarur.

Mashq №17-18

Mashq avvalgisining varinati sanaladi. Nisbatan kuchli ulush bir muncha dolzarblashadi. Yarim ton pastga o'tish aniqligiga katta e'tibor beriladi. Buning uchun yuqori pozisiyani saqlash, tovush esa yanada bosiq bo'lishi kerak.

Mashq №19

Mashq pozitsion aniqlik tovush tayanchi hissiga o'rganib, mushak xotirasini rivojlantiradi. Yuqori va past tovushlarni stakkato usulida takrorlash ayni bir pozitsiyaga tushish aniqligini talab qiladi. Stakkato koloratur sopranolar uchun tez passajidagi stakkatodan "oqirroq" bo'lishi kerak taklif etilganidan baland tonallikda kuylash tavsiya etilmaydi.

Mashq №20

Barcha ovoz turlari uchun mashq. Stakkato va legato kuylashni almashlash juda foydali, zero ovoz stakkatoda o'z kamchiliklarini aniqlab "ulgurmaydi" va pozitsion aniqroq jaranglaydi. Stakkatoda nafas tayanchi, uning ovoz apparati (bo'qiz) ishi bilan muvofiqlashuvi anqroq his etiladi, takrorlanganda bu hislarni fiksasiyalash lozim. Yengil ovozlar mashqni tez tempda, o'rta va past ovozlar bir muncha bosiq tempda kuylashi mumkin. Mashq ovozning o'rta registri dorirasida kuylashga mo'ljallangan.

Registrlarni silliqlash

Ovozning butun diapazon bo'ylab tekis bir xarakterli jaranglashi - professional jarang belgilaridan biri hisoblanadi. Tajribasiz xonanadalarda turli registrlarda ovoz turlicha jaranglaydi. Registrlar almashishi paytida, u xuddi singandek xonandaga bo'ysunmaydi. Bu jarangning estetik meyo'rlarini buzadi.

Ovozni silliqlash uchun o'tish tonlarini sekinroq, boshqa tovush bilan kuylash kerak. Mashqni ko'proq yuqoridan pastga qo'rish, oxirigacha yuqori ton jarangini saqlash kerak. shu tufayli bosh va ko'krak registrlari kerakli almashuvi (aralashuvi) ro'y beradi, ovoz jaranggi silliqligiga erishiladi. "A" unlisini o'tish tonlarida "O"ga yaqinlashtirish kerak. Erkaklar "yuqorilarini yopishga" intilishi lozim.

Pozitsion noaniqlikda tovush kuchini kamaytirsh va uni dumolaqlash tavsiya etiladi. Pastga boruvchi oxangda "chuqurlashgan"jarangidan qochish uchun unlilailarni guyo oldiga, yuqori tishlarga tomon chiqarish kerak .

Bog'lanishli harakatda o'tish tovushlari yetarlicha silliqlash esa, mashqni stakkato boshidan kuylash lozim.

Mashq №21-26

Barcha ovozlar, ayniqsa tenorlar uchun o'tish tonlarni shakllantirshga oid qator mashqlarni tavsiya etamiz. Bular bari bir mashqning variantilari bo'lib, har biri o'zining melodik va ritmik xususiyatlariga ega. 19 - mashqning qisqa frazalari mushak siqilishidan holi bo'lishi imkonini beradi. 21- va 22 – mashqlar avvalgilaridan murakkabroq. Barcha ulushlarni qat'iy ritmik kuylash

zarur. 23 -mashqni boshqa ovoz bilan boshlash, xayolan yuqori tonlar uchun pozitsiya tayyorlash lozim. 24 -mashqni yo aloqida frazlar bilan, yo tutilgan nafasda kuylanadi.

Mashq uch variantda beriladi, qo'shni tonlarning asta-sekin yuqori va pastga qarakati ovozni silliqlashga xizmat qiladi. Ayniqsa tenorlarda o'tish tovushlarini o'zlashtirish uchun (mi-fa -diez -sol birinchi oktava) foydali. Pedagogik amaliyotda tasdiqlandiki, re-do, do-re, ma-mi, mi-ma bo'qinlarini birlashtirish bu maqsadga erishishda katta yordam beradi. Boshlovchi xonandalar birinchi variantni egallashi yetarli. O'rta va past ovozlar uchun tonallik individual tanlanadi.

Nafas texnikasi. Kantilena.

Kantilena xonandalik nafasi, tovush tayanchi bilan uzviy bog'liq. Tovush sifati ustidagi ishdan tashqari xonadandalik nafasi jarayoniga har qanday aralashuv nafaqat foydasiz, katta salbiy natijalarga olib kelishi mumkin.

Korpusning(tananing) to'g'ri holati. xonandalik tayyorgarliklik - holati nafas olishidan oldin turadi. U yengil, shovqinsiz bo'lishi kerak: pastki qovurg'alar kengaygan, fraza oxirigacha go'yo nafas olish holatida qoladi; hujum yengil, biroq aniq bo'lishi kerak. O'rgatish avvalida nafasni tez- tez yangidan boshlash kerak, yodda tutish kerakki, "nafassiz" kuylash nafasni haddan ziyod uzish kabi zararlidir. Bu bo'lim mashqlari xonandalik nafas, tovush tayanchi vazifalarini anglashga yordam beradi. Keyingi ishlar bu ko'nikmalarni mustahkamlaydi va avtomatlashtiradi.

Mashq №27

Mashqdan yuqori tonlar pozitsiyasi va jarang bir tembrligini saqlash zarur. Qat'iy ritmik kuylanadi. Musiqiy - ijrochilik tomonga alohida e'tibor bo'lish kerak. Ikki variantda: baland va o'rta ovozlar uchun beriladi.

Mashq №28

Mashq yuqori ayollar ovozlari uchun yuqori tovushlarni egallashda foydali. Legato va stakkatoda kuylashni almashtirish mumkin.

Mashq №29

Yuqori ayollar ovozlarida nafas va kantilenani rivojlantirish uchun mashq kuy asosida M.Glinkaning "Ruslan va Lyudmila" operasi finalidagi Lyudmila mavzusi yotadi. Ko'proq tayyorlangan xonanda ayollar uchun foydali.

Artikulyatsiya. Diktsiya.

Xonanda turli tovushlarni xonandalik ustanovkasini buzmasdan tezda talaffuz qilish imkoniga ega bo'lish uchun talaffuz apparati erkin bo'lishi kerak. Talaffuz aniqligi diktsiyani yaxshilashga yordam beradi.Tovush yaxshi shakllanishiga shuningdek erkin, siqilmagan pastki jag' ko'maklashadi. Uni biroz tushirib, ozgina orqaga suriladi. Talab etilgan holatini u yuz kvadrat mushaklari qisqarganda egallaydi; lablar tabassumda yoyiladi, yumshoq tanglay esnashdagi kabi tortiladi.

Bu bo'lim mashqlarida turli birikmadagi unli va undoshlarni kominasiyalash lozim. Pastki jag' siqilgan holatda yolashgan unlilarni (ya,-ya, ye,ye, ney-ney , day -yay -yay) kuylash foydali. Diksiya aniqligi rivojiga yuqori lab harakatsizligi ("o'lik lab"), yuzlar kvadrat mushaklari horg'inligi kabi nuqsonlar to'siq bo'ladi. "ze-zo" yoki "ze -zu" bo'g'inlarga mashqlar ularni tugatishga ko'maklashadi, agar "ze" bo'g'inda tez harakat bilan lablar (keng tabassumdagi kabi) yoyilsa, "zo" yoki "zu" bo'g'inida esa ularni tezda oldinga tortilsa diksiya oydinligi uchun undoshlarni tez va aniq talaffuz qilish kerak. Haddan ziyod artikulyatsiya pastki jag'ni haddan ziyod orqaga olish yoki uni oldiga surish kabi estetik emas, qolaversa mushak siqishlariga olib kelishii, diktsiya aniqligini buzilishi mumkin, shuning uchun tavsiya etilgan barcha usullar ish momenti xarakteriga ega. Umuman artikulyatsiya apparatining barcha harakatlari, yuz mimikasi tabiiy chiroyli bo'lishi kerak.

Mashq № 30-31

Pastki jag'ni bo'shatish uchun mashqlar kuylayotib, pastki jag' harakati tekis va bog'lanishli jarangga xalaqit bermasligini kuzatish lozim. Til silliq yotishi, qattiq tanglay vat til o'rtasida yetarli bo'sh joy tuyg'usi paydo bo'lishi kerak.

Rezonasiyalash

Yaxshi rezonasiyalash -tovush hosil qilish to'g'riligi ko'rsatgichidir.

Bosh rezonasiya ovoz jarangini favqulodda yaxshilab, unga jarangdorlik, "parvoz" kabi katta xonanlarda kuylash uchun zarur sifatlarni beradi. Bosh rezonasiyasi (ko'krak rezonasiyasi bilan moqirona foydalanganda) yanada erkin tovush qosil qilishga ko'maklashadi va nafas davomiyligini oshiradi.

Lablarni mahkam siqib uzaytiradigan "lya-lya-lya" undoshini kuylansa yuzning yuqori qismida vibrasiya tuyg'usi paydo bo'ladi, ovoz rezonatsiyalay boshlaydi. Bosh rezonatorlar rivojlanishiga "i" (ba'zan "e") unlishga kuylash ham ko'maklashadi. Uzuk tovush bilan nafas tayanchini his etib "mi" bo'qinlarini kuylash ham ovozga yanada jarang baxsh etadi.

Tavsiya etilgan usullar tayyor resept emas, ular talabaga talab etilgan jarang xarakterini tushunish va unga hamroh hislarini mustahkamlash imkonini beradi.

Mashq №32

Mashqni dastlab og'izini yopib kuylanadi. Buni o'zlashtirgach, bo'g'inlarini yuzning yuqori qismida rezonasiyasini his etishga urinib kuylashga o'tiladi. "B"va "d" undoshlarini imkon boricha jarangli talaffuz qilish va "m", "n" jarangini cho'zish lozim.

Mashq №33

Yarim tonlar "qat'iy" jarangini his etish, kantilena elementlarini egallashga qaratilgan mashq ayniqsa baland va o'rta erkak ovozlar uchun tavsiya qilinadi. Ikki variantda beriladi:birinchisi - baland, ikkinchisi past ovozlar uchun.

Dastlab o'rtacha keyinroq yanada sekin tempda ijro etish kerak. Tenorlar fa- diez major; o'rta ovozlar re major tonallikdan baland kuylamasligi tavsiya etiladi. Yuqoriroq tonallikda kuylash jarang kuchlanishga olib keladi. Yarim tonlarni sekinroq, jamlangan tovush bilan kuylanadi.

Filillash

Filillash (filirovka) - bitta ton jarangdorligini ohista kuchaytirish yo kuchsizlantirish. Buni egallaganlik, ya'ni tovush kuchning barcha gradasiyalarini o'zlashtirganli yaxshi vokal maktabi, kasbiiy mahorat ko'rsatgichi hisoblanadi. Filillash uzoq muddat tinimsiz mehnatni talab qiladi, bu esa xonandaning ma'lum vokal - texnik tayyorgarligini: tinch, bir maromdagi xonandalik nafasi, ovoz yuritish erkinligi, bosh rezonasiyalashni talab qiladi.Bu sifatlarga ega bo'lgan o'rganuvchi tovushni filillashga kirishishi mumkin.

Piano xuddi forte kabi shakllantirilishi lozimligini unutmaslik lozim. Farq shundaki, forte nafas uzatish yanada intensivligini talab qiladi, pianoda nafas uzatish o'sha xonandalikpozisiyasida asta-sekin kamaytiriladi, unlilar oldinga yuqori tishlarga tomon faol "suriladi", lablar tabassumda yoyilgan, bosh rezonasiyalash yanada sezilarli.

Filillash usulini ishlay boshlashidan oldin talabaga ko'proq qulay bo'lgan dinamika turidan "P" dan "F" ga kuylash bilan cheklanish kerak. Asta-sekin har ikki yo'nalishda filillashga erishish lozim. Xonanda o'z imkoniyatlari chegarasini bilishi juda muhim. Xonandalik jarayonining estetik va fiziologik normalari buzilmasligi, forte baqiroqlik, pianissimo esa jarangsizlikka aylanib qolmasligi kerak. Pianissimoga filillash oxiri ayniqsa chiroyli iliq, saf tembr bo'yoqini talab qiladi, tovush to'xtaydi, go'yo havoda "erib ketadi".

Mashq №34

Mashqni kuylashda fraza oxirigacha kuylovchilik pozitsiyasini saqlash, tembr go'zalligi, ovoz tekisligi va nafas tejamkorligiga e'tibor berish kerak.

Mashq №35

Filillash usuli, nafas davomiyligi, uni taqsimlash malakasi, ovoz nozikligi va harakatlanganligi rivojlantiruvchi mashq. Major gammasi har bir pog'onali yuqori tutilgan tonini juda sekin, yumshoq, "a" tovushini aniq atakalab, jarangliligini asta ga yetkazib, keyin asta so'ndirib kuylanadi. Gammalar o'rtacha kuch bilan oxirigacha yuqori ton pozisiyasini saqlab kuylanadi.

Do major gammasining barcha yuqori tonlari filillanadi. Mashqni osonlashtirilgan varianti tavsiya qilinadi, u barcha ovozlar uchun erkin jaranglovchi tonlar va tegishli tonallikda foydali.

Ovoz harakatchanligini rivojlantirish

Harakatchanlik texnikasi barcha ovoz turldari uchun kerak, u tovushga noziklik, yengillik va plastik baxsh etadi. Harakatchanlikni rivojlantirish uchun mashqlarni dastlab juda sekin tempda, uni erkinlik, pozitsion va intonatsion aniqlashnini egallagan sari tezlashtirib kuylash lozim.

Passajlar tipidagi mashqlarni ijro etganda nafas tejamkorligi, tovush dinamikasiga e'tibor qaratiladi. Tovushlarni hamma vaqt bosiqliq bilan, go'yo yashirin boshlash lozim. Yuqoriga melodik harakatda jarangdorlikni kuchaytirish lozim. Yodda tutish shartki, tez passajlarni kuylash yanada bosiq jarangni talab etadi, zero ovoz yengilligi va harakatchanligi yo'qolishi mumkin.

Eng kichik davomiyliklar ijrosi aniqligi, sofligiga e'tibor haratiladi. Buning uchun har bir tovush u qayta yaratilganiga tezda xayolan kuylanadi ("tez kuylang, yanada tez uylang"). Har bir kuchli ulushda engil aksent ham aniqlikka xizmat qiladi.

Bu bo'lim ikkinchi qismidagi ko'pgina mashqlarni legato va stakkatada kuylash mumkin. Unutmang, stakkatoda kuylaganda tovush yanada sekin va juda "o'tkir" jaranglash, bo'lish kerak, kuylovchi uni guyo yuqori tishlar ildizlarida his qiladi. Yuzlar kvadrat mushaklari qisqaradi, tabassumda tishlar ochiladi (ton qancha yuqori bo'lsa, tabassum shuncha keng), nafas olish kichik aloqida hollarda harakatchanlik ustida ta'limning birinchi yilidanoq ishlash mumkin. Bu maqsadda tegishli murakkablikdagi mashqlar kiritiladi. Ko'plab mashqlar yuqori ayol ovozlarga mo'ljallangan.

Mashq №36

Barcha ovozlar harakatchanligini rivojlantirish boshlang'ich bosqichi uchun mashq. Aniq, gammaning har bir pog'onali jarangi aniqligiga erishib kuylanadi.Tonillikdagi ko'rsatish bilan tanlanadi.

Mashq №37

Past va o'rta ovozlarda qarakatchanlikni rivojlantirish dastlabki mashqulotlari uchun mashq "lya", "mi", "do", "re" bo'g'inlarga kuylanadi. Baslar major si- bemoldan, baritonlar va messo sopranolar majordan boshlashadi. Erkin jaranglovchi tonlar doirasida sekventsion kuylashda davom etiladi.

Mashq 1

MASHQ 2

Mashq 3

Mashq 4

Mashq 5

Mashq 6

Mashq 7

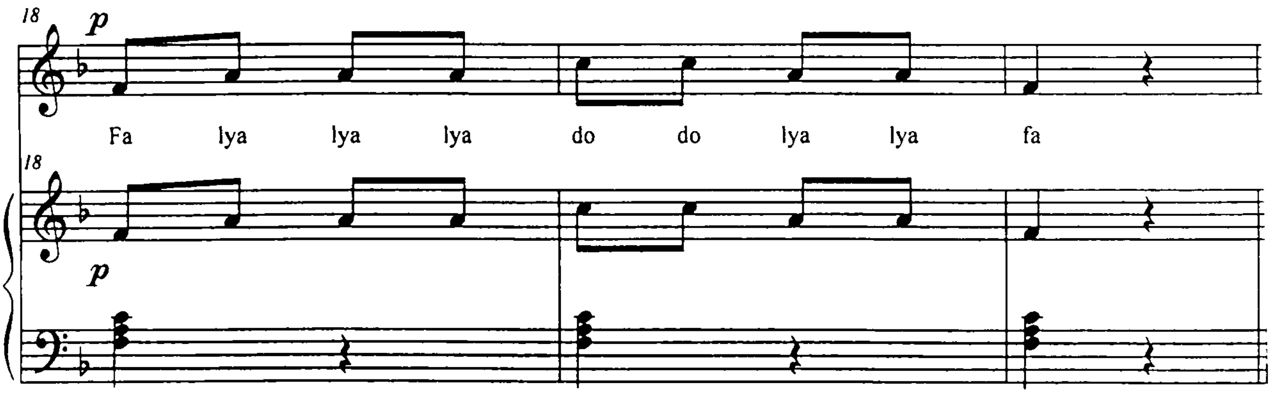

Mashq ·8

Mashq 9

Adagio

Largo contabile

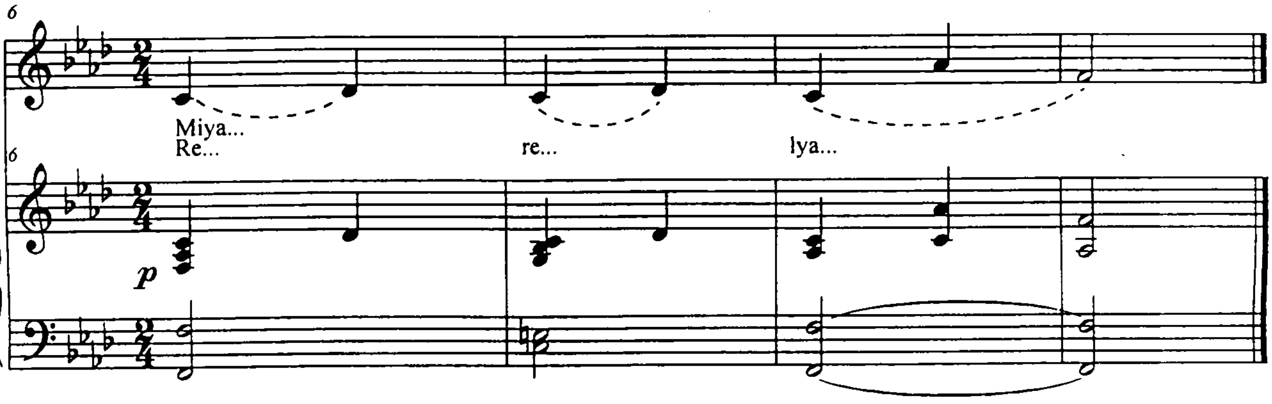

Mashq 10

Allegretto

Mashq 11

Mashq 12

Mashq 13-14

Mashq 15

Mashq 16

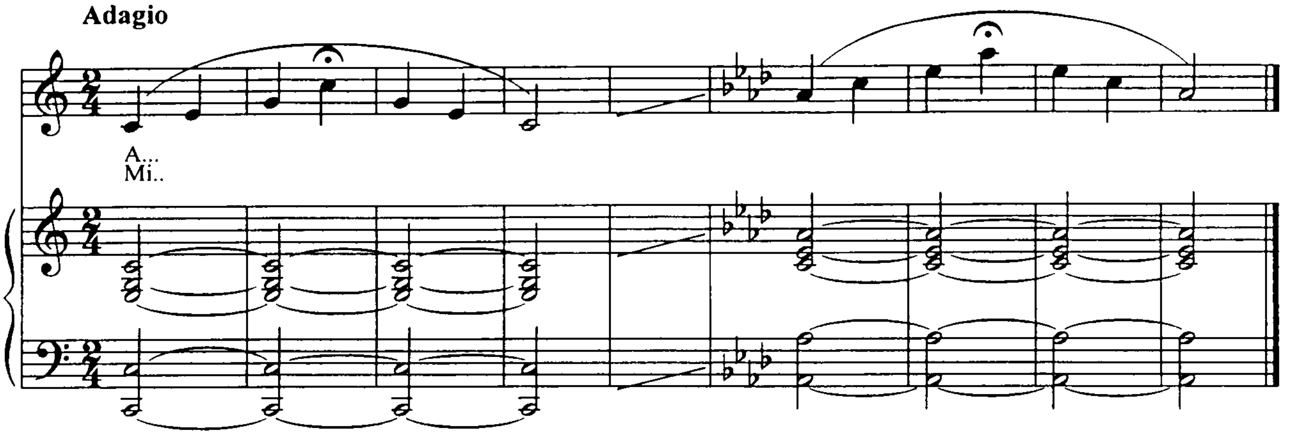

Mashq 17-

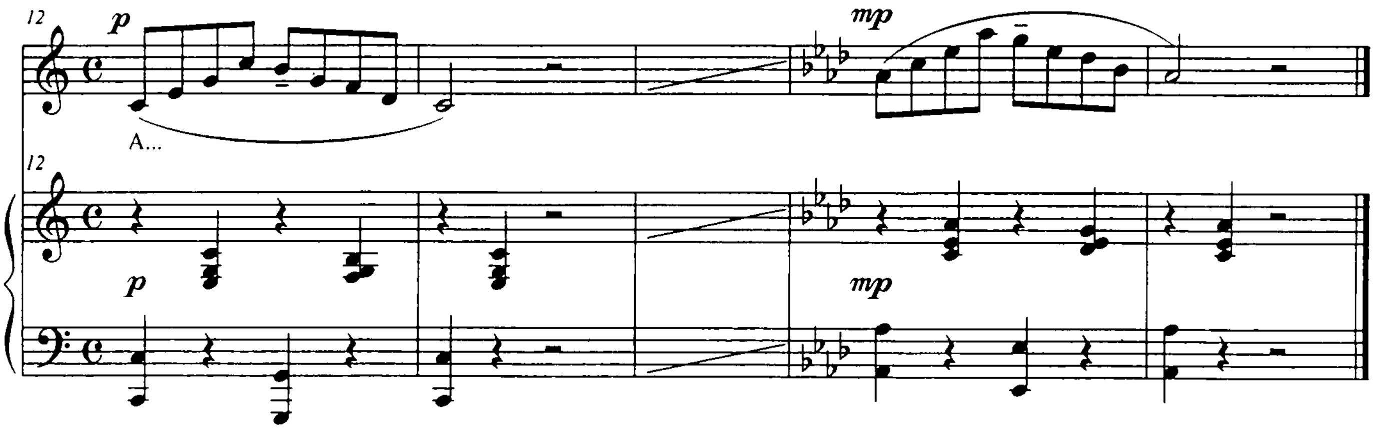

Mashq 18

Mashq 19

Andante

Mashq 20

Allegretto - Vivo

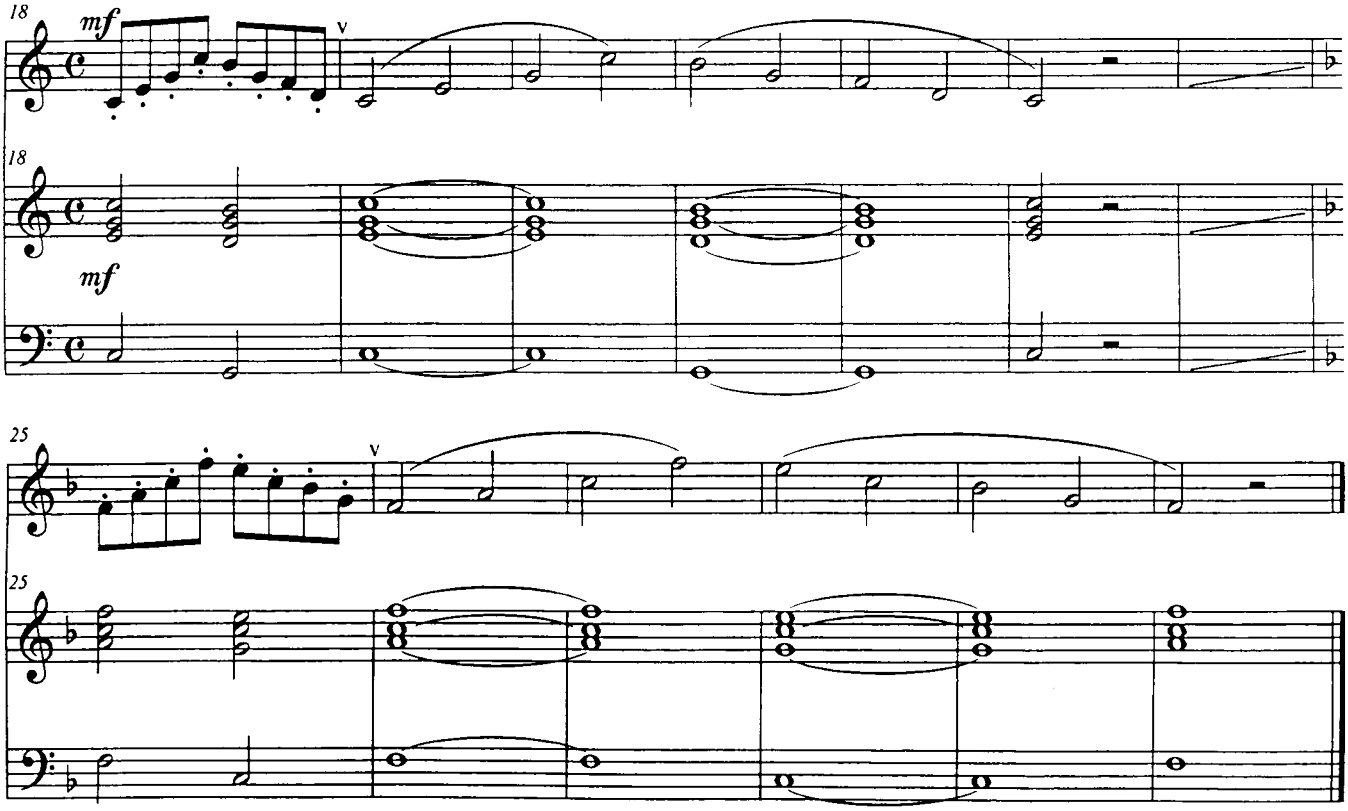

Mashq 21

Andante

Mashq 22

Allegretto

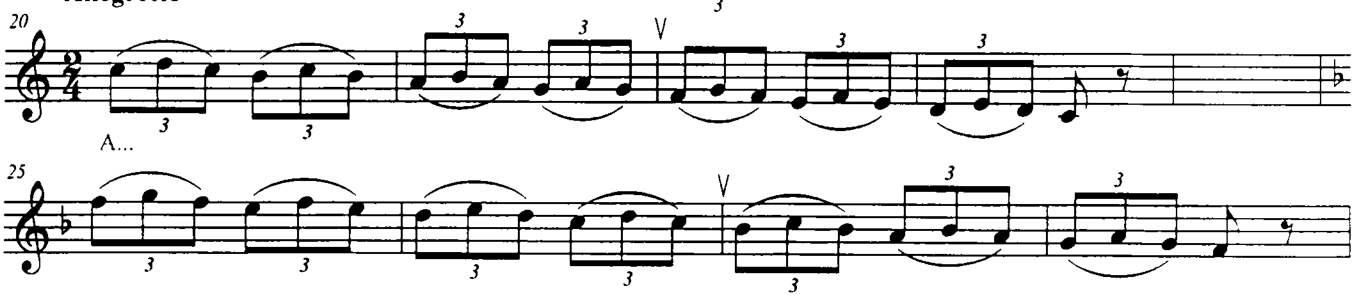

Mashq 23

Allegro non troppo

Mashq 24

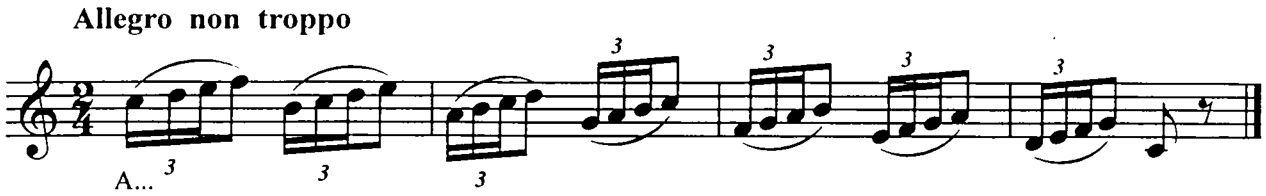

Mashq 25

Mashq 26

Mashq 27(1-П)

Mashq 28

Mashq 29

Mashq 30-

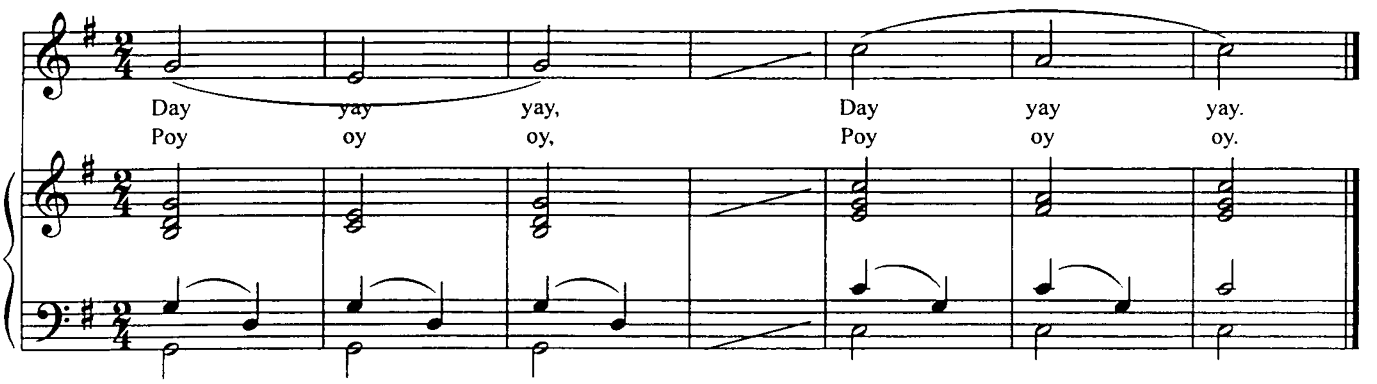

Mashq 31

Adagio non troppo, Molto cantabile

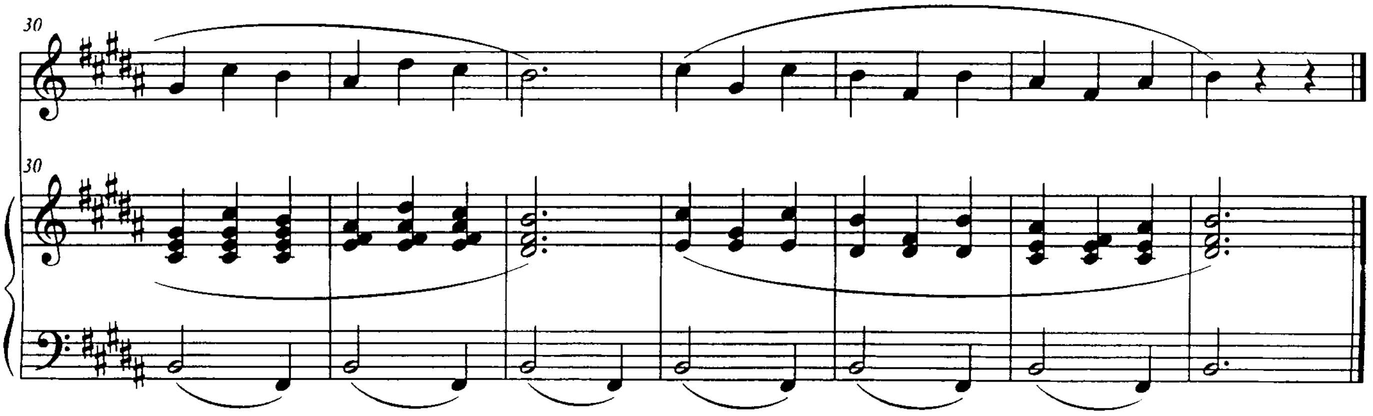

Mashq 32

Mashq 33 (I - II)

-I-
Andantino - Adagio
D. Barra
dim.
A - mo - - - - - re, a - mo - - - - re, a -
De - vie - - - - - ni, de - vie - - - - ni, de -
dim.
mo - - - - - - re, a - mo - - - - - - - - - - - re.
vie - - - - - - ni, de - vie - - - - - - - - - - - ni.
-II-
Andantino - Adagio
p
dim.
A - mo - - - - - - re, a - mo - - - - - re, a -
De - vie - - - - - - ni, de - vie - - - - - ni, de -
p
dim.
mo - - - - - - re, a - mo - - - - - - - - - - re.
vie - - - - - - ni, de - vie - - - - - - - - - - ni.

Mashq 34

Mashq 35

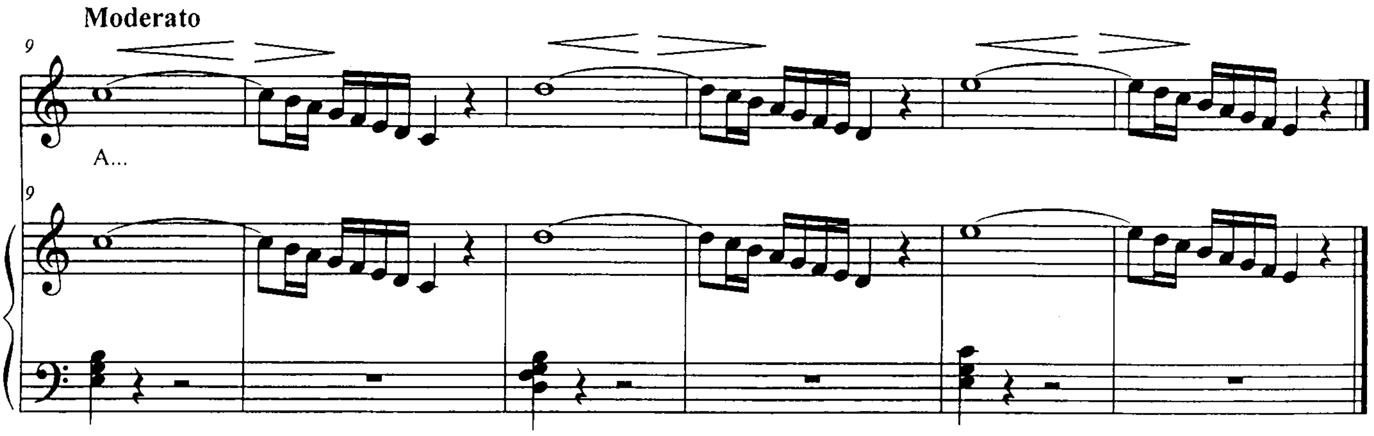

Mashq 36

E'. Karuzo

Moderato - Allegretto

Mashq 37

Moderato

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING DAVLAT MADHIYASI

A. Oripov **she'ri** — **M. Burhonov** **musiqasi**

Mustaqil hayot kechiriyotgan davlatimizning, o'z haq-huquqini anglab yetgan xalqimizning asosiy timsollaridan-biri O'zbekistan Davlat madhiyasi.Madhiya dunyoning qaysi burchagida bo'lmasin, O'zbekistan davlati va o'zbek xalqining ramzi, fahri va iftixori hisoblanadi. Shu bois ham faxr iftixor timsoli bo'lgan Davlat madhiyasini mukammal bilib, ardoqlash insoniy va farzandlik vazifamiz, burchimizdir.

Madhiya ko'tarinki ruhda yozilgan bo'lib, shu ruhda kuylashni talab etadi. Madhiyaning ulug'vor sadolari yangraganda ko'ksimizni g'urur tuyg'ulari qamrab oladi.

yo'l - dosh, meh - ri - bon! meh - ri - bon! Yash-na -
sen - ga zo'r qa - not! zo'r qa - not! Is - tiq -
gay to a-bad il - mu fan i-jod, Shuh-ra-ting por - la -
lol mash' - a - li tinch - lik pos - bo - ni, Xalq se - var o - na
sin, to - ki bor ja - hon! Ol - - - tin bu
yurt, man-gu bo'l o - mon!
rit.
a tempo
8vb

vo - diy - lar jon O'z - be - kis - ton; Aj - dod-
lyor mar - do - na ru - hi sen - ga yor! U - lug' -
halq qud - ra - ti jo'sh ur - gan za-mon! O - lam - ni mah - li - yo ay - la-

Serquyosh, hur o'lkam, elga baxt, najot,
Sen o'zing do'stlarga yo'ldosh mehribon!
Yashnagay to abad ilmu fan ijod,
Shuhrating porlasin toki bor jahon!

Naqorat: Oltin bu vodiylar - Jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

Bag'ri kehg o'zbekning o'chmas iymoni,
Erkin, yosh avlodlar senga zo'r qanot!
Istiqlol mash'ali, tinchlik posboni,
Haqsevar, ona yurt, mangu bo'l obod!

Naqorat: Oltin bu vodiylar - Jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

MEN NECHUN SEVAMAN O'ZBEKISTONNI ?

Abdulla Oripov sh'eri **Anor Nazarov** musiqasi

Bu asar kuylash uchun qulay yozilgan, asarni ijro etishda honandadan yurtga mexr va ko'tarinki rux talab etiladi. Qo'shiqning matnini to'liq, aniq va buro ijro etish uchun ko'p mehnat talab etiladi.

Asarning boshlanishi, ya'ni, mayin kuy oxanglari asarning asosiy harakterini tasvirlab beradi. Asar asosan yakka va bir nechta honandalarning ijrosi uchun mo'ljallangan.

Asarning diapazoni "Do" 1chi oktavadan "Fa" - 2 chi oltavagacha. Asar professional ijrochilar uchun yaratilgan.

Andante cantabile ma non troppo

Tup-ro-g'in ko'-zim - ga ay - lab to'- ti -yo ?
Ne-chun Va - tan de-ya, ne-chun Va - tan de-ya , ne -chun Va-tan de-ya
e - ru os - mon - ni,
Mu-qad-das a-tay-man, a - tay-man tan-xo ?
cresc.

epressivo
mf
As - li -da dun -yo - da tan -ho ni-ma bor, Pah -ta o's - may -di-mi
o'z- ga el - da yo ?
Yo - ki qu-yo - shi - mi
sev-gim - ga sa-bab ?
A-hir qu-yosh - li-ku bu-tun O - si - yo.
molto cresc.
f

dim.
Men ne-chun se-va-man,
mf
epressivo
Men ne-chun se-va-man,
Men ne-chun se-va -man
O'z - be - kis -ton -ni ?

Bog -la-rin jan - nat deb koz - koz e -ta -man.
Ne-chun ar - doq -lar - man, ne-chun ar -doq -lar - man,
Ne-chun ar-doq - lar - man, tup -ro - g'i-ni men, O'-pa-man: " Tup -ro - g'ing
be - ba -ho Va - tan.."
3
cresc.
accel.
poco a poco cresc.

As - li-da tup -roq - ni o - dil ta-bi -at Taq-sim ay - la-gan -ku
er yu-zi - ga - teng Ne-chun bu tup-roq deb yig -la-di Fur-qat ,
rit.
Rubato
O Qash-qar tup-ro - g'i qash-shoq -mi-ding sen?! Ho'sh, ne-chun se-va -man,
Men ne-chun se-va -man, Biz ne-chun se-va - miz O'z -be - kis -ton - ni ?

Rechitativ.
Sababini aytgin desalar menga,
Soli ad lib.
a tempo
Shoirona go'zal so'zlardan oldin
Men ta`-zim e-ta -man,
Men ta`-zim e-ta -man,
rit.
Men ta`-zim e-ta -man
o-na hal-qim-ga.
Men ta`-zim e-ta -man, ,
poco a oco dim.
Men ta`-zim e-ta -man, ,
Men ta`-zim e-ta - man
o-na
hal-qim -

Men nechun sevaman O'zbekistonni
Tuprog'in ko'zimga aylab to'tiuo ?
Nechun Vatan deya eru osmonni
Muqaddas atayman, atayman tanho ?

Aslida dunyoda tanxo nima bor,
Pahta o'smaydimi o'zga elda yo ?
Yoki quyoshimi sevgimga sabab ?
Ahir quyoshli-ku butun Osiyo.

Men nechun sevaman O'zbekistonni ?
Bog'larin jannat deb ko'z-ko'z etaman.
Nechun ardoqlarman tuprog'ini men,
O'paman: " Tuprog'ing bebaho Vatan.."

Aslida tuproqni odil tabiat
Taqsim aylagan-ku er yuziga teng
Nechun bu tuproq deb yigladi Furqat,
O Qashqar tuprog'i qashoqmiding sen?!

Ho'sh, nechun sevaman O'zbekistonni ?
Sababini aytgin desalar menga,
Shoirona go'zal so'zlardan oldin
Men ta`zim etaman ona halqimga.

Mehrimsan - O'zbekiston

H. Ahmedova sh'eri

Q. Komilov musiqasi

Ushbu asar Ona -Vatanimiz haqida yozilgan bo'lib, yurtimizni bog'u-rog'i, qishloq-shaharlarimizni madh etish uchun yaratilgan.

Tenor ovozi uchun mo'ljallangan bu asar moderato tempida ijro etiladi.

Yap - roq - lar - dek o'y - na - gan nur zi - yo - da - san.
14
18
Yu - ra - gim - da yash - nab tur - gan dun - yo - da - san,
18
22
p
O - nam - da - yin me - hr - li - san O'z - be - kis - ton.
22
26
Bo - la - lik - day me - hr - li - san O'z - be - kis -
26

ton.
29
33
33
38
U- mid to'- la chaq-nab tur-gan qo - ra - ko' - zim,
38
42
Ha - qi - qat - ni chor - la - guv - chi ha - lol so' - zim,
42

46
Is - tiq - lol - ni qu - yo - shi - dan yo - rug' yu - zim,
50
p
O - nam - da - yin me - hr - li - san O'z - be - kis - ton.
54
Mu - hab - bat - day se - hr - li - san O'z - be - kis - ton.
57
f

60
63
63
66
mf
Yom- g'ir bo'- lib o' - zing bo-shim si - la - gan sen,
66
mf
70
Kun - la - rim - ni op - poq tong - ga u - la - gan sen.
70

O - tam bo'- lib men - ga baht - lar ti - la - gan sen,
O - nam - da - yin me - hr - li - san O'z - be - kis - ton.

87
90
U - zat - sam gar to - mon yet - gay qo' - lim dur - san,
Men - ga to - le bahsh - yet - guv - chi yo' - lim - dir - san.
94
Sen be - g'u - bor ha - yo - tim - day so' - lim - dur - san,
98
Or - zu - la - rim yash - nab tur - gan bo - g'im Va - tan.

1. Ariqlarning bo'yidagi hulvodasan,
Yaproqlardek o'ynagan nur ziyodasan.
Yuragimda yashnab turgan dunyodasan,
Onamdayin mehrlisan O'zbekiston.
Bolalikday mehrlisan O'zbekiston.

2. Umid to'la, chaqnab turgan qora ko'zim,
Haqiqatni chorlaguvchi halol so'zim.
Istiqlolni quyoshiday yorug' yuzim
Onamdayin mehrlisan O'zbekiston,
Muhabbatday sehrlisan O'zbekiston.

3. Yomg'ir bo'lib o'zim boshim silagan sen,
Kunlarimni oppoq tongga ulagan sen.
Otam bo'lib menga bahtlar tilagan sen,
Onamdayin mehrlisan O'zbekiston.
Bolalikday sehrlisan O'zbekiston.

4. Uzatsam gar tomon yetgay qo'limdirsan,
Menga tole bahsh etguvchi holimdirsan.
Sen beg'ubor xolim deya so'limdirsan
Orzularim yashnab turgan bog'im Vatan,
Suyansam gar yelka tutgan tog'im Vatan.

MAFTUN BO'LDIM

T. To'la she'ri **M. Burhonov** musiqasi

Ushbu asar ritm jihatidan ancha murakkab bo'lib, ijrochidan katta mahorat va mehnat talab qiladi. Ayniqsa qo'shiqning so'zsiz kuylanadigan qismi ovoz chiroyiga sayqal berishga,
nafas cho'zimini kengaytirishga yordam beradi.

Mazkur qo'shiq ijrochilik malakalarini ma'lum darajada o'zlashtirgan lirik tenor ovoz-

16
mf
pp
ppp
20
p
Jon... - - - - - - - - Yo - ri jo - nim, meh - ri - bo - nim,
24
jo - - - - - - - - non.!
28
p
Jon.! - - - - - - - Gul - u - zo - rim, kel, ni - go - rim,
pp

32
Jo - - - - - - - - - - - - - - -
36
non.!
pp
Maf - tun bo'l - dim,
40
maf - tun bo'l - dim, go' - zal bir ja - - -
mf
p
44
- non - - - ga,
Maf - tun bo'l - dim
pp

I. Yori jonim,
Mehribonim, jonon!
Guluzorim,
Kel, nigorim, jonon!

Maftun bo'ldim, maftun bo'ldim,
Go'zal bir jononga.
Maftun bo'ldim, jondan aziz,
Humor ko'z jononga.

II. Senda doim,
Fikru yodim, jonon!
Yori jonim,
Sen murodim, jonon!

Maftun bo'ldim, maftun bo'ldim,
Go'zal bir jononga.
Maftun bo'ldim, jondan aziz,
Humor ko'z jononga.

Shohista va Tursunali dueti

"Oltin ko'l" - *mus.dr.dan*

Uyg'un she'ri | **M. Leviev musiqasi**

Bu musiqali dramaga yozilgan duet, ikki sevishgan yoshlarning aytishuvi bo'lib, uncha murakkab emas.

Ijro etishda:- so'zlarning ma'nosiga tushungan holda, ikki sevishganlarning ichki tuyg'ularini his etgan holda jozibali, ravon va erkin kuylamoq lozim.

Tempo di valsi

Qo'l- dan uch - gan g'o - zi - man.
Be-va-fo-lik qil - gun-cha (yo..)
O'l-ga-nim - ga ro - - - zi - man.
Tursunali:
Qu - ra - lay-dir ko' - zin - giz (jon...)

33
shi - rin sha - kar so' - zin - giz.
33
37
Shi - rin sha - kar so - zin - giz.
37
41
Yuz noz - i - la ko'ng - lim - ga (jon..)
41
45
shub - ha sol - gan o' - zin - giz.
45

Shohista:
Shub - ha sol - gan o' - zin - - giz.
Shohista:
Shub - - - - - - ha sol - - - - - - gan
Tursunali:
Shub - - - - - - ha sol - - - - - - gan
o' - - - - - - - - zin - giz.
o' - - - - - - - - zin - giz.

Shohista:
Bo-g'im bo - ru bo' - - g'im bor. (o'r-gi - lay)
Bo-g'im-da a - no - rim bor.
Bo-g'im-da a - no - rim

Shohista:
Oltin ko'lning soziman (o'rgilay)
Ko'ldan uchgan goziman.
Bevafolik qilg'uncha (yo)
O'lganimga roziman.

Tursunali:
Quralaydir ko'zingiz (jon)
Shirin-shakar so'zingiz.
Yuz noz ila ko'nglimga (jon)
Shibha solgan o'zingiz

Shohista:
Qaldirg'och qora bo'lur (o'rgilay)
Qanoti ola bo'lur.
Yoshlikda bergan ko'ngul
Ayrilmas balo bo'lur.

Ikkisi:
Bo'gim boru, bo'gim bor (o'rgilay)
Bog'imda anorim bor.
Armoni yo'q yigitman (o...)
Lafzi halol yorim bor.

BAHOR QO'SHIG'I

T. To'la she'ri **M. Burhonov musiqasi**

Bu asar vals tempida yozilgan bo'lib, o'rta ovozli ijrochi ayollarga mo'ljallangandir. Honanda asarni yumshoq, silliq va nozik ijro e'tishi lozim. Asarning o'rta va oxirgi qismida qo'llanadigan "O" unlisini ijro e'tishda susaytirish kuchaytirish (filirovka) uslibidan foydalangan xolda ovoz yo'nalishi juda e'pchillik bilan tamomlanishiga e'tibor bermoq kerak.

Tempo di valsi

Lo - la gul - lar, jo - no - na gul - lar, gul - gul ku - ling
gul o - ni - dur,
Gul o - chil - sa o'y - nay - di dil - lar,
o'y - nar ba - hor:
par - vo - na - dur,
Ho!

47
O'y - nar ba - hor, o'y - nar ba - hor, bul - bul a - jab
mp
p
53
kuy bas - ta - lar. To'l - sin ko'n - gil gul bo - g'i - ga,
mf
mp
59
gul das - ta - lar, gul das - ta-lar.
p
mf
p
pp
65
Lo - la gul - lar, jo - no - na gul - lar, gul - gul ku-ling
pp
p
ppp

Lola gullar, janona gullar,
Gul-gul kuling, gul onidur.
Gul ochilsa o'ynaydi dillar,
O'ynar bahor: parvonadur.

O'ynar bahor, o'ynar bahor,
Bulbul ajab kuy bastalar.
Bo'lsin ko'ngil gul bog'iga,
Gul dastalar, gul dastalar.

O'ZBEKISTONIM MENING

Yo. Mirzo she'ri **I. Hamraev** musiqasi

Mazkur asar Vatan haqida yozilgan bo'lib, ko'tarinkilik, ulugvorlik va tantanavorlik ruhida (zo'riqmasdan), yopiqroq ovoz bilan kuylanmog'i lozim. Yuqori pardadan pastki pardalarga tushayotganda ovozning yuqori holatini saqlagan holda shoshilmay baralla kuylash kerak. 0 . . ,. bilan kuylanadigan avj qismida esa, nafasni qorin bo'shlig'iga olib katta hujum bilan ovozni erkin qo'yib baralla ijro etilsa maqsadga muvofiq bo'ladi.

O - si - yo - da bir di - yor bor
o - lam - ga mash - hur,
Tog' - lar - da qor, bog' - da ba - hor

33
of - tob so - char - nur,
37
p
Ik - ki dar - yo o - bi ha - yot
41
be - rur a - zal - dan shun-day ze - bo
47
Yurt ja - mo - li tush-mas g'a - zal - dan.

53
Tush - mas g;a-zal - - - - -
poco rit.
Tempo I
59
dan.
pp
O'z be - kis - to - - - -
65
nim me - ning ba - ho - ris - to - - - - nim me - ning.
71
Bo - g'u bos - to - nim me - ning.
poco a poco cresc.

A... - - - - - - - - - ,
A... - - - - - - - - - .
dim.
Qo'-shiq dos - to -
nim me - ning.
O'z - be - kis - to - - - - - - - -
Qaytarish uchun.
nim me - ning.

Osiyoda bir diyor bor olanga mashxur,
Tog'larda qor, bog'da bahor, oftob sochar nur.
Ikki daryo obi hayot berur azaldan,
Shunday zebo yurt jamoli tushmas g'azaldan.

Naqorat: O'zbekistonim mening,
Bahoristonim mening,
Bog'u bo'stonim mening,
Qo'shiq dostonim mening,
(O'zbekistonim mening.)

Farog'atda yashar ozod, g'olib xalqimiz,
Quyoshni gul kabi tutgay ozod sharqimiz.
Karvon borur, baxt karvoni, ko'ngul charog'on,
Tasnnolar adolatga bizga nigohbon.

Naqorat: O'zbekistonim mening,
Bahoristonim mening,
Bog'u bo'stonim mening,
Qo'shiq dostonim mening,
(O'zbekistonim mening.)

INTIZOR ETDING MENI

Z. Furqat g'azali **O'zbek xalq kuyi**

Mazkur o'zbek xalq qo'shigi, lirik bariton ovozlarga mos bo'lgan bo'lgan holda tinch, osoyishta, muloyim, shoshilmasdan ijro etmoq lozim. Nafasni tejab sarf qilib, tovushni kengaytirmay, sayqal berib, nola va qochirimlardan foydalanib, bir maromda kuychan qilib aytmoq lozim.

ti - zor et - ding me - ni.
Ko - ki - ling yang - lig' pa - ri - shon ro'z -
gor et - ding me - ni.
Ko'r - sa - tib ra' - no yu - zing ol - ding

38
qa-ro - ru - sab - ri - ni,
43
Ko'r - sa - tib ra' - no yu - zing ol - ding
48
qa-ro - - ru - sab - ri - ni,
53
O - qi - bat ko'z - dan so - lib
p

Yana bir kelg'um debon cho'h intizor etding meni,
Kokuling yanglig' parishon ro'zg'or etding meni.
Ko'rsatib ra'no yuzing olding qaroru sabrini,
Oqibat ko'zdin solib beihtiyor etding meni.

Ey pari paykar menga jabru javomu qilmading,
Kulfatu dardu balolarga duchor etding meni.
Tashnalab qolgan talab dashtida, Furqat zorman,
Haddin osha voykim ranji humor etding meni.

KO'RMADIM

(Romans)

A. Navoiy g'azali **D. Zokirov musiqasi**

Ushbu qo'shiq - romans, xalq ichida sevib aytiladigan asarlardan bo'lib, kuylash vokal- musiqiy qobiliyati etuk (professional) darajadagilarga tavsiya etiladi. Romans shoshilmasdan, yumshoq, yoqimli ovoz bilan (ayniqsa "daromad " qismida) ijro etilib, sekin - asta ovoz quvvatini oshirib avj qismiga o'tiladi va yana daromad qis - miga o'xshashlik bilan tamomlanadi.

Uzluksiz ovoz bilan nafasni tejab nola va qochirimlardan foydalanib kuylamoq lozim.

Kim - ga bo - - - - - shim - ni - fi - do,
qil - dim - ki bo - - - - - shim qas - di - g'a
Har ta-raf - - - - - dan yuz tu - man,
ti - g'i ja - fo sin ko'r - ma - dim.

35
39
Kim - ga ko'ng - - - - lim ay - la-di,
43
meh - ru - mu-hab - - - - - bat fo - shi - kim.
47
Har va-fo - - - -

ga yuz ja-fo a - ning ja-fo
sin ko'r - ma - dim.
Ey Na-vo - - - - - iy tov - ba an - - - - -
din qil - ma - dim shayx o - li - da,

Kimga qildim bir vafo, kim yuzm jafosin ko'rmadim
Ko'rgazib yuz mehrining dardu balosin ko'rmadim.

Kimga boshimni fido qildimki, boshim qasdiga,
Har tarafdan yuz tuman, tig'i jafosin ko'rmadim.

Kimga ko'nglim ayladi, mehru - muhabbat foshikim,
Har vafoga yuz jzfo, aning jafosin ko'rmadim.

Ey Navoiy tovba andin, qilmadim shayx olida,
Kim bu ishda dayr pirining rizosin ko'rmadim.
(Kimga qildim bir vafo, kim yuzm jafosin ko'rmadim.)

SO'LIM DIYOR

H. Muhammad she'ri **T. Hasanov** musiqasi

Qo'shiq jo'shqin xarakterga e'ga bo'lib, ijrochidan so'zlarni chaqqon va keskin talafuz qilishni talab e'tadi. abunda ikkinchi oktava Mi notasini juda keng va ravon aytish, 8 talik pauzalardan keyingi notalarga aniq tushish, sinkopalardan keyingi 16 talik notalarga so'z bp'g'inlarini to'g'ri qo'yish, qochirimlarda ovozni "ochib" yubormaslik talab e'tiladi.

Asar ijrochining nota malakalarini o'stirishga yordam beradi.

18
Do - im bo'l - sin nur - lar yur - ti (Jo - ney)
Oq - shom - la - ri soz, dil - ra - bo,
18
22
Gur - ki - rab top - sin ka - mol.
Zavq be - rar o - shiq dil - ga.
22
26
Naqorat:
Bag' - ri ba - hor so' - lim di - yor,
26
30
Oy ni - sol to' - lin di - yor.
30

O'zbekiston gullar yurti (jo-ney)
Husni bir quyosh jamol. (2-marta)

Doim bo'lsin nurlar yurti (jo-ney)
Gurkirab topsin kamol. (2-marta)

Naqorat:
Bag'ri bahor so'lim diyor,
Oy misol to'lin diyor. (2-marta)

Bog'lariga qushlar shaydo (jo-ney)
Kuylashar ming hil tilda. (2-marta)
Oqshomlari soz, dilrabo (jo-ney)
Zav berar oshiq dilga. (2-marta)

Naqorat:
Bag'ri bahor so'lim diyor,
Oy misol to'lin diyor. (2-marta)

YO'LLARIM

[**M. Jalilov** *klavirga o'zgartirish kiritgan*]

T. To'la she'ri **M. Ashrafiy musiqasi**

O'rtacha diapozonli ayollar ovoziga mo'ljallangan bu qo'shiq, ohang jihatidan esda qoladigan, ijro etishga qulay hisoblanadi. Qo'shiqni aytganda har musiqa jumlasini bir nafasda kuylash kerak. Asarning yuqori notalarida (do- diez, re) pardalarini zo'riqmasdan (qichqirmay) uzluksiz ovoz bilan kuylamoq kerak. Undosh harflarni burro, tiniq, tez va aniq talaffuz qilish zarur.

12
Bul - bul - lar - dan e - gi - la - di bu tog' - lar.
pp
15
Ba - hor bo' - yi a - dir - lar - ni tut - gan - da,
18
Jan - nat - da ham to - pil - may - di bu - chog' - lar.
pp
21
1.
2.
bu-chog' - lar.
bu-chog' - lar
O...

Ba- hor kel - di chaman - bo'l - di gul - la - rim,
Cha-man bo'l - di yol - g'iz o - yoq yo'l - la - rim,
Jil - g'a - lar - dek, yil - g'a - lar dek yu - gu - rak,
El - dek el - da yol - g'iz o - yoq yo'l - la - rim.

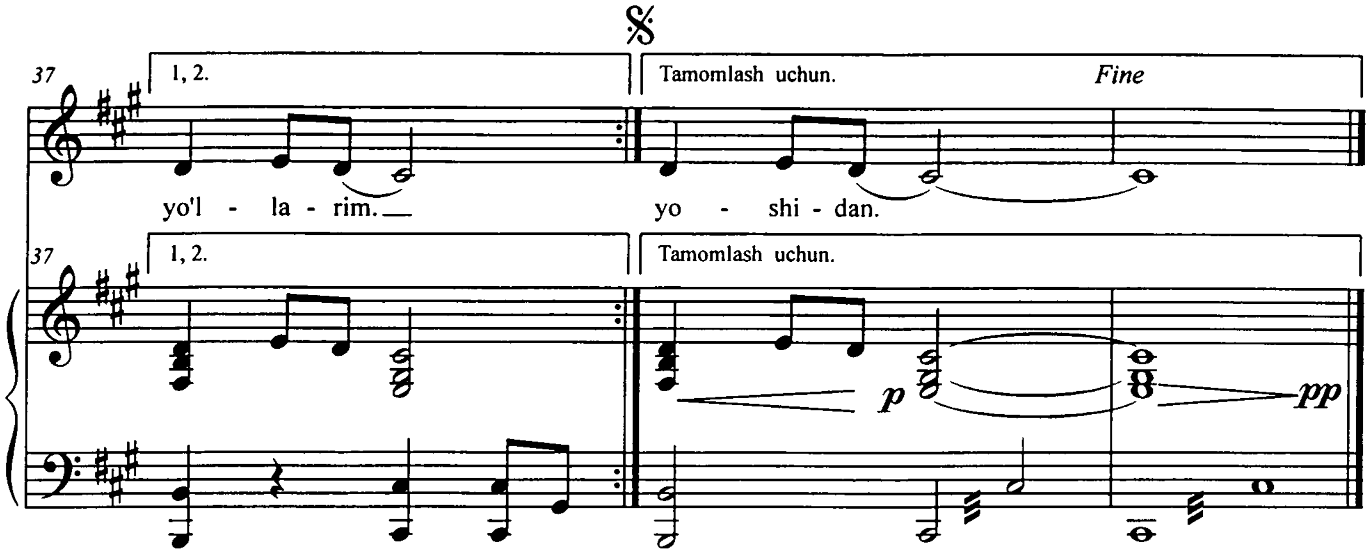

Bahor kelsa gul bo'ladi bu tog'lar,
Bulbullardan egiladi bu tog'lar.
Bahor bo'yi adirlarni tutganda.
Jannatda ham topilmaydi bu chog'lar.

Bahor keldi chaman bo'ldi gullarim,
Chaman bo'ldi yolg'iz oyoq yo'llarim
Jilg'alardek, yilg'alardek yugurak,
Yeldek yelda yolg'iz oyoq yo'llarim.

Qaydan qayga yugurasan, yelasan,
Yiroqlardan nelar olib kelasan.
Bolaligim, toychoqligim, sho'xligim,
Ne kunlarni boshginamga solasan.

Uyim shu yo'l, shu chamanning bog'ida.
Shu chamanning, shu davonning boshida
Chang ko'rindi, davon oshib nogahon,
Xabarmidir u muhabbat yoshidan.

Vatanni muqaddas bil

J. Abduvohidov she'ri **A. Mallaboev** musiqasi

Vatanni madx etuvchi ushbu qo'shiq o'rtacha diapozonli ovozlarga mo'ljallab yozilgan bo'lib, izrochidan tantanavor rux, yahshi kayfiyat va o'z navbatlda honanda ovozini baralla va xujum bilan ishlatishni talab qiladi.

So'zlarni aniq va zarb bilan kuylash zarur. Garmonik va melodik minorga o'tish chog'ida asarni bo'shashtirmay yurg'azib kuylash kerakdir.

A- ziz bosh-lar ho - ki bu tup-roq-ni mu-qad - das bil.
Èù - èù - la-ring ya-rat-gan bog'-lar - ni mu-qad-das bil Shun-da halq-ning ar-doq lar
bur-ching-ni mu-qad - das bil. Ko'p zamon-lar a - zo - bi - ni
av - lod ko'r - di sen ko'r - ma, G'u - ru - ri pqy-mon bo'l - di

Av- lod ko'r - di sen ko'r - ma.
Sez-ma - di - lar
tu - zoq na,
av - lod ko'r - di sen - ko'r - ma.
Qo'l-dan ber - ma er - king - ni bur-ching - ni mu-qad - das bil.
A - ziz bosh - lar ho - ki bu yur - ting - ni mu-qad - das bil.

34
Oq sut be-rib o's-tir-gan o-nang-ni mu-qad-das
37
bil,
bir yos-tiq-qa bosh qo'y-gan yo-ring-ni mu-qad - das
40
bil.
Is-tiq lol-ga qo'l ber-gan do's-ting-ni mu-qad - das
43
bil.
Maq-sa-sing bu-yuk av-lod bur-ching-ni mu-qad - das

46
bil. Bir ta-nu-bir jon bo'lib is-tiq-lol-ni a-vay -
49
la. Man-zil sa-ri e-tak-lab is-tiq-lol-ni a-vay
52
la. Mus-ta-qil-lik gash-ti-ni en-di sur-gin a-vay -
55
lab Qo'l-dan ber-ma er-ling-ni bur-ching-ni mu-qad-das

Allomalar yurti bu, Vatanni muqaddas bil,
Aziz boshlar hoki bu, tuproqni muqaddas bil,
Bobolaring yaratgan, bog'larni muqaddas bil,
Shunda halqing adoqlar, burchingni muqaddas bil.

Ko'p zamonlar azobini avlod ko'rdi sen ko'rma,
G'ururi paymon bo'ldi, avlod ko'rdi cen ko'rma.
Sezmadilar tuzoqni, avlod ko'rdi cen ko'rma.
Qo'ldan berma erkingni burchingni muqaddas bil.

DAVRA QO'SHIG'I

G'.G'ulom **she'ri** **S. Yudakov** **musiqasi**

Mazkur asar chaqqon va tezroq sur'atda yozilganligi, ijrochini dadil kuylashga, ovoz jarangdor--ligini oshirishga, talaffuzini yaxshilashga hamda ovoz pardasini o'stirishga katta yordam beradi.

Xususan "jon" deb kuylanadigan joylari ovoz tayanchini mustahkamlab, nafas cho'zimini oshiradi. Asarni ko'tarinki ruh, rost ishtiyoq va shahdamlik bilan erkin kuylamoq lozim.

Qa-dir - don - lar dav - ra - si - da - jo - na-jon so - qi.
jon! - - - - - - - - - - - - ,
To'l - di-rib qo'y qa-dah - lar - ni yang - ra - sin al - yor,
Xalq - lar o - zod, Va-tan o - bod ham - ma bax - ti - yor.

O'z yaratgan zamonamiz, umrimiz boqi,
To'planubdir oshnolarning yaqin - yirog'i,
Qadrdonlar davrasida, jonajon soqi.
To'ldirib quy qadahlarni, yangrasin gulyor
Xalqlar ozod, Vatan obod, hamma baxtiyor.

Qon qarindosh xalqlar o'sgan Vatan hurmati,
Mahnatimiz obod qilgan chaman hurmati,
Avlodimiz o'ynab kulgan zamon hurmati.
To'ldirib quy qadahlarni, yangrasin gulyor
Xalqlar ozod, Vatan obod, hamma baxtiyor.

Shunday ulug davronlarga boshlab bergan yo'l,
Qalbimizga quvonchlarni bag'ishlagan ul,
Bu yurtimning hurmatiga, jon kosagul.
To'ldirib quy qadahlarni, yangrasin gulyor
Xalqlar ozod, Vatan obod, hamma baxtiyor.

YOR KELAR

(**"Dalada bayram"** - *mus.dr.dan* **Holmurod** *ariyasi*)

Sh. Sadulla she'ri

Sobir Boboev va
D. Zokirov musiqasi

Ushbu ariya musiqali drama uchun yozilgan bo'lib, o'zining jo'shqinligi, ravon va erkin kuylanishi bilan boshqalardan farq qiladi. Musiqa jumlalarini bir nafasda aytmoq lozim. Tovushni kengaytirmay yopiqroq (professional) ovozdan foydalanib, yaxshi kayfiyat bilan kuylamoq kerak.

Avj qismi ikki hil so'z bilan, ikki marotaba qaytarilgani uchun ovozni zo'riqtirmasdan, so'zlarni tez, aniq va chiroyli talaffuz qilmoq lozim.

Asar tenor ovozlar uchun tavsiya etiladi.

yor a-ziz meh - mon, Qal - bim - da mu-hab - bat
o' - ti be - gu - mon. Ish - qim - ning chek-ki yo'q,
chek-ki yo'q as - li, sev - gan - man men u - ni
ilk ba-hor fas - li, Yor ke-lar, yor ke-lar
mf
p

yor a - ziz mehmon, Qal - bim - da mu-hab - bat
o' - ti be - gu-mon.
f
Ba-hor - day ko'r - kam - san,
man-gu ba-ho - rim qu - yosh - day mu-saf - fo

45
qal - bi pok yo - rim, Mar - ha-bo go'-za - lim
49
qu-von - chim fah - rim Xa-yo - tim bor - li-g'i
53
yu-pan - chim bag' - rim. Yor ke-lar, yor ke-lar
mf
mp
57
yor a-ziz meh - mon, Qal - bim - da mu-hab - bat

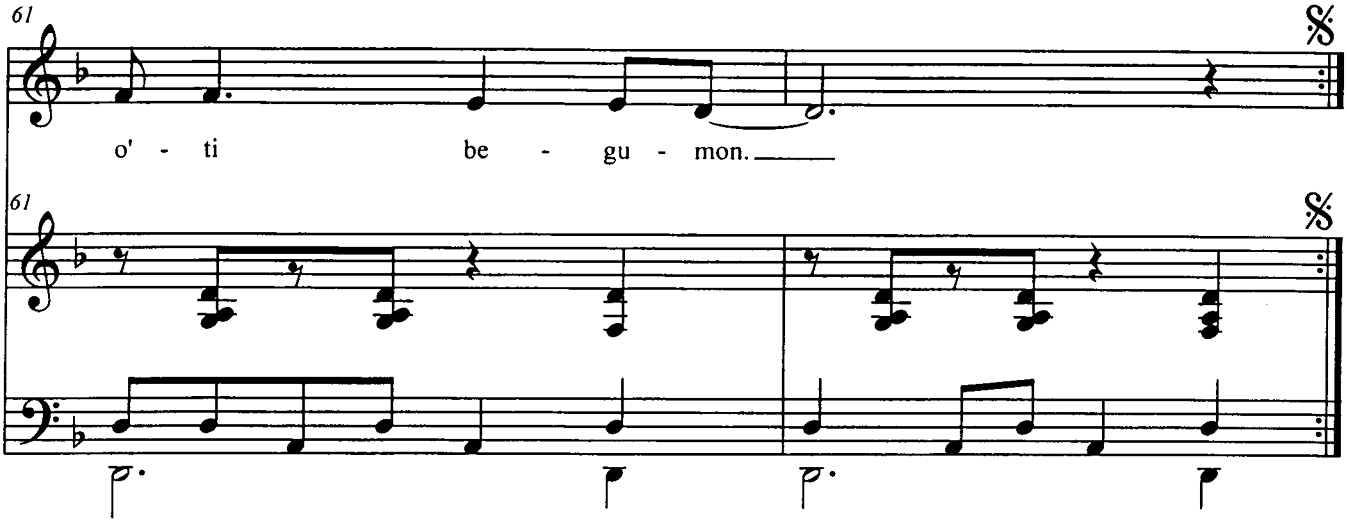

Yor kelar, yor kelar, yor aziz mehmon,
Qalbimda muhabbat o'ti begumon.
Ishqimning cheki yo'q, cheki yo'q asli,
Sevganman men uni ilk bahor fasli.
Yor kelar, yor kelar, yor aziz mehmon,
Qalbimda muhabbat o'ti begumon.

Bahorday ko'rkamsan, mangu bahorim,
Quyoshday musaffo qalbi pok yorim.
Marhabo go'zalim quvonchim fahrim,
Hayotim borlig'i, yupanchim bag'rim.
Yor kelar, yor kelar, yor aziz mehmon,
Qalbimda muhabbat o'ti begumon.

Ko'rmasam ishqida o'rtanur dilim,
Sevgimni demakka lol bo'lur tilim.
Ishqimning cheki yo'q, cheki yo'q asli,
Sevganman men uni ilk bahor fasli.
Yor kelar, yor kelar, yor aziz mehmon,
Qalbimda muhabbat o'ti begumon.

SEVDIM DILDAN

A. Isroilov she'ri **Sh. Ramazonov musiqasi**

Uncha katta bo'lmagan bu asar, asosan estrada qo'shiqchilik uslubiga moslab yozilgan bo'lib, ijrochidan uncha katta ovoz talab qilmaydi. Qo'shiqni aytishda ovozni zo'riqtirmay, bir tekisda, yumshoq, muloyim va lirik kayfiyat berib, ijro etmoq lozim.

Ovozi ancha shakllanib qolgan xonandalar uchun tavsiya etiladi.

13
— Mad-hing bi-lan yu-rak — til band — Ishq mar-jo-nin ter - ding dil-ga —
17
— mad-hing bi-lan yu-rak — til band.
21
Ko'z - la-ring - da ha-yo — o'y - nar — Va - fo o'y-nar ha-yot — o'y-nar,
25
Kuy - la-ring-dan ha-vo — o'y-nar sev - dim se-ni — sev - dim dil-dan,
1.

Bahor bo'lib kirding dilga,
Shodlik ilhom berding dilga.
Ishq marjonin terding dilga,
Madhing bilan madhing tilband.

Naqorat: Ko'zlaringda hayol o'ynar,
Vafo o'ynar, hayot o'ynar.
Kuylaringdan havo o'ynar,
Sevdim seni, sevdim dildan.

Seni yurak o'ynar bedor,
Jamolingni kuylar bahor.
Shaydo dilda qo'shig'm bor,
Qo'shig'mni tingla dilband.

Naqorat: Ko'zlaringda hayol o'ynar,
Vafo o'ynar, hayot o'ynar.
Kuylaringdan havo o'ynar,
Sevdim seni, sevdim dildan.

SENSAN BOG'U GULSHAN

(Romans)

H. Rasul **she'ri** **F. Nazarov** **musiqasi**

Uncha murakkab bo'lmagan bu romans ijrochidan shakllangan (professional) ovoz talab qiladi. Asar juda nozik yozilgan bo'lib, ma'lum darajada kuylash mahoratiga ega bo'lishni talab qiladi. To'liq nafas va ovozning zo'riqmasligiga e'tibor bergan holda, ma'noli, mehr bilan ijro etmoq lozim.

Moderato

Nav-ba-hor da-la-lar-da ter-dik gu-lu ra'-no,
Sev-gi-ning er-tak-la-ri bo'l-di dil-da pay-do.
Qaytarish ucun.
Sev-gi-ning er-tak-la-ri bo'l-di dil-da pay-do.

1. Jononim, oy yuzligim,
Bog'da toza gulsan.
Ko'nglimni maftun etgan
Sensan bog'u gulshan.

Navbahor dalalarda,
Terdik gulu ra'no
Sevgining ertaklari
Bo'ldi dilda paydo. - 2 marta.

2. Chamanzor yurtimizda
Yashnar baxtu tilak.
Otashin sevgi bilan
Urar ikki urak.

Sen mening vafodorim,
O'tar shodon kunlar
Mehnatda birga doim
To'ldi zavqqa dillar. - 2 marta.

3. Ozod, hur mehnatingdan
Yashnar dala ming bor
Gul yuzli, shirin so'zlar
Jondek menga dildor.

Gullarning soyasida
Bo'ldik birga doim
Umrbod bu hayotda
Sensan to'lin oyim.

Topdik baxtu rohat
Dilda shavqu lazzar.

QURBONING BO'LAY

A. Navoiy g'azali **I. Hamraev musiqasi**

Ushbu Alisher Navoiy g'azaliga yozilgan ashula uncha murakkab bo'lmasa ham talaffuzda oz-moz qiyinchiliklar uchrab turadi. Unga barham berish uchun asar ohangini puxta bilib olib, so'zlarini esa o'zlashtirib, yodlab olmoq kerak. Ba'zida 8 talik notaga 2 ta so'z bo'g'ini to'gri kelib, uni qo'shib aytishga to'g'ri keladi.

Qo'shiq o'rtacha sur'atda erkin, ravon, mazmunli, ohangdor tovush bilan aytiladi, avji (0...)ni yopiq ovoz bilan qichqirmay ijro etmoq lozim.

Allegro moderato

14
Bir za - mon sad - qang bo' - lay
Ne - cha jo - no mub - ta - lo - yi
mf
poco a poco cresc...
18
bir lah - za qur - - - bo - ning bo' - lay.
do - g'i hij - - - ro - ning bo' - lay
22
poco a poco dim.
25
p
cresc.
Ho... - - - - - - - - - - - - - -
p
cresc.

Ho - ni vas - ling - - din a - gar
Ey Na - vo - - iy, gun - - - - gu lol
qav - sa ra - qi - bing rag' - mi - ga,
is - tar e - sam tong yo'q - se - ni,
Ko'ng - lum is - tar - dek ta - hay - yul
To - ba - kay a - zur da - i
bir - la meh - - - mo - ning bo' - lay.
far - yo - du af - - - g'o - ning bo' - lay.
1.
mp
f

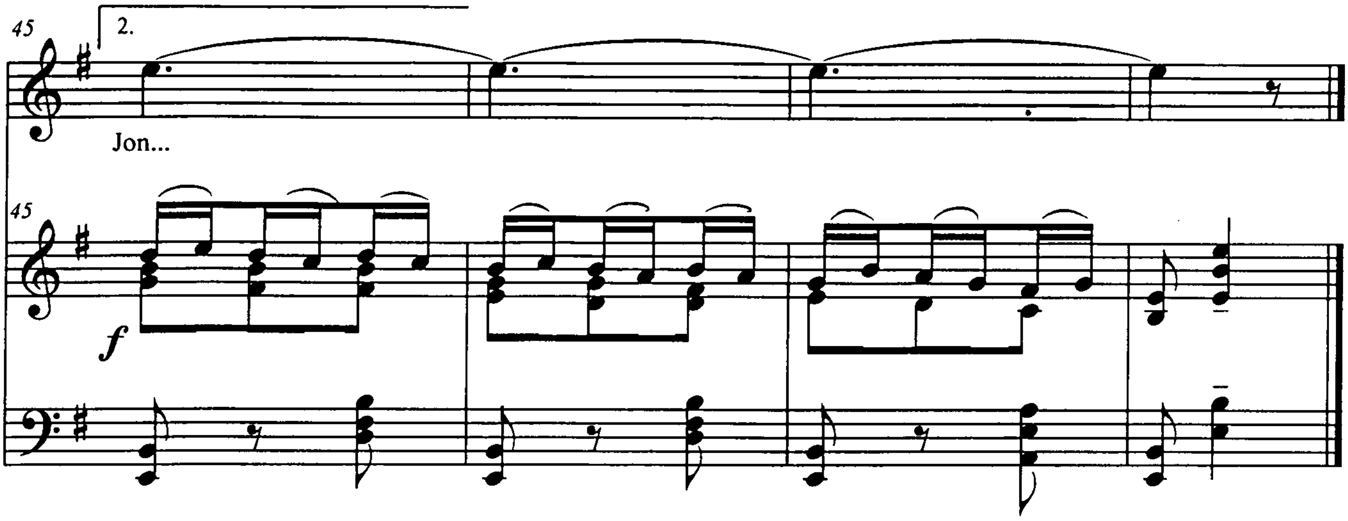

Evrulay boshinggau behuxshu hayroning bo'lay,
Bir zamon sadqang bo'lay, bir lahza qurboning bo'lay.
Xoni vaslingdin agar qavsa raqibing rag'miga,
Ko'nglum istardek taxayyul birla mehmoning bo'lay.

Xushturur vasling mayidin har taraf hirqamda dog',
Necha jono mubtaloyi do'gi xijroning bo'lay.
Ey Navoiy, gungu lol istar esam tong yo'k bo'lay,
Tobakay ozurdan faryodu afg'oning bo'lay.

QAYDASAN

T. To'la she'ri **Ik. Akbarov musiqasi**

Mazkur qo'shiq lirik uslubda yozilgan bo'lib, uni shoshilmay, yoqimli, yumshoq ijro etmoq lozim. Nafasni tejab sarflagan holda tovushning uzluksizligiga e'tibor berib, ovozni zuriqtirmay, o'rtacha quvvat bilan, qo'shiq so'zlariga yaxshi e'tibor berib kuylamoq lozim.

Bu asar ovozi ancha shakllanib qolgan xonandalarga mos keladi.

15
— Sev-gi-li yul - du - zim ——— shi-rin so'z - li - gim. ———
19
— Qo'-lim-da sen - ga deb ——— qu-yil-gan sha -
3
22
rob, ——— ko'z-la-rim yo'-ling - da ———
25
— a-nor yuz - li - gim. Qo'-lim-da
1.
mf

28
2.
gim. Kel, kel
mf
f mp
31
gul - yor ay - tib kel, yang - ra - sin
34
har yon,
37
Dil - ra - bo ku - ying - ga to'l - sin os -

mon.
A...
A...

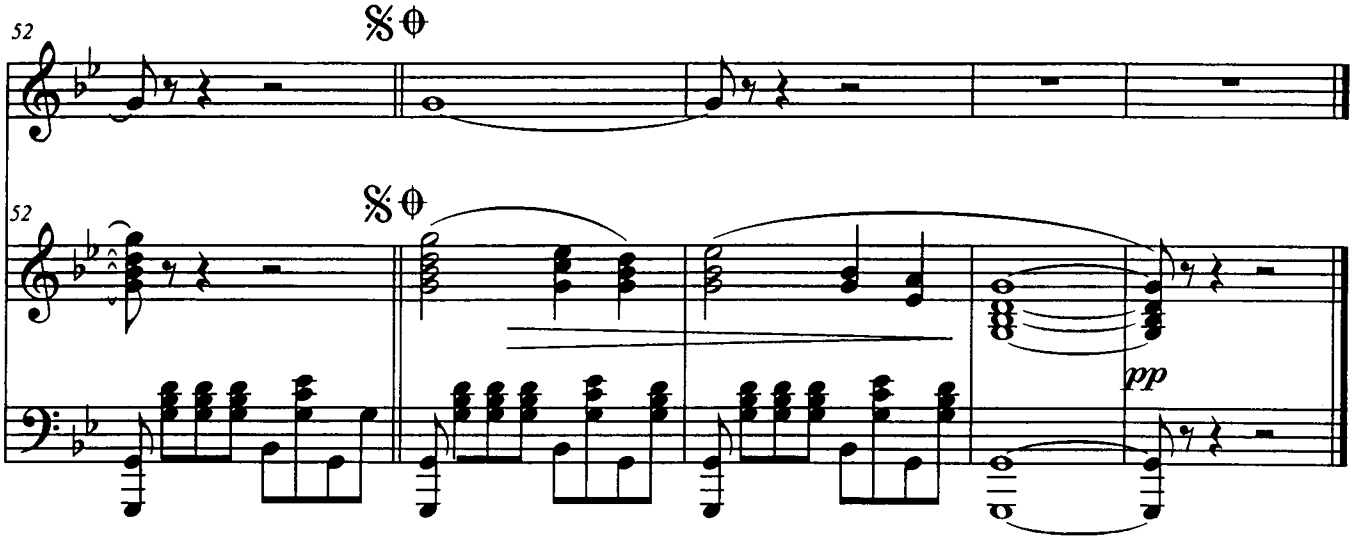

Qaydasan azizim, qora ko'zligim,
Sevgili yulduzim, shirin so'zligim.
Qo'limda senga deb quyilgan sharob,
Ko'zlarim yo'lingda anor yuzligim.

Naqorat: Kel, kel gulyor aytib kel,
Yangrasin har yon,
Dilrabo kuyingga to'lsin osmon.

Kel, vafo ramzini kuyga solib kel,
Dalalar nafasin birga olib kel.
Bo'yingdan gurkirab tursin honamiz,
Kel bahor singari handon solib kel.

Naqorat: Kel, kel gulyor aytib kel,
Yangrasin har yon,
Dilrabo kuyingga to'lsin osmon.

"Ozbekiston Vatanim mening " qoshiqlar bayrami tanlovining 2004 *yil g'olibi"*

Gulgun Vatan

X. Hasanova so'zi **Anor Nazarov** musiqasi

Ushbu asar zamonaviy estrada va klassik vokal ijrochilarining birgalikda kuylashi maqsadida yaratilgan. Xar bir ijrochidan o'ziga hos mahoratni talab qiladi. Soprano ovozi o'zining tiniq musaffo ovozi bilan qatnashsa, honanda va hor jamoasidan engil, sof va go'zal kayfiyat bilan kuylashni tavsuya etiladi. Chunki bu asar **ALYORDIR**.
Musiqiy jo'rlik esa o'ta ritmik asosida bo'lmog'i lozim.

13
In - son e - tib ya - rat - ga-ning - ga,
17
Oy - yul-duz - ga qa - rat - ga-ning - ga,
21
Sho'h na-vo - lar ta - rat - ga-ning - ga,
25

Voc.
Par - var - di-gor shuk-ro - na der - man.
29
Naqorat:
Voc.
Gul - gun Va-tan yash - na-gan di - yor,
3
33
Voc.
Bir u-mr - ga bo'l - gay men-ga yor.
37
Voc.
Bun - da yash - nab o's - dim bah - ti - yor,
3
41

Jo - n - jo - nim sen - ga - dir al - yor! Ai -
yor - - - - - - Al - yor Al -
yor!
oc.
45
49
53
57
I. II.

Inson etib yaratganingga,
Oy - yulduzga qaratganingga,
Sho'h navolar taratganingga
Parvardigor shukrona derman.

Naqorat: Gulgun Vatan, yashnagan diyor,
Bir umrga, bolgay menga yor.
Bunda yashnab o'sdim bahtiyor
Jonajonim sengadir alyor.
Alyor, Alyor, Alyor !

Ona yurtga boqaman mag'rur,
Atrofimda quyosh sochar nur.
Do'stlarimla yuraman masrur
Onajonim shukrona derman.

Naqorat: Gulgun Vatan, yashnagan diyor,
Bir umrga, bo'lgay menga yor.
Bunda yashnab o'sdim bahtiyor
Jonajonim sengadir alyor.
Alyor, Alyor, Alyor !

SEVIKLI YOR

M. Boboev **she'ri** **H. Izomov** **musiqasi**

Qo'shiq vals uslubida yozilgan bo'lib, ko'proq ayollar ovoziga mosdir. Asarni ijro etishda xonanda ovoz yo'nalishini uzmasdan, lirik uslub berib, bushapggarmasdan, jarangliroq ovoz bilan, so'zlarni aniq puxta aytishga e'tibor bermogi lozim.

Qo'shyqning avjida ovozni zuriqtirmasdan kuylashga haraqat qilmoq lozim.

qir - g'oq - la - ri - - - - - ho'p cha - ro - g'on.
Se - vik - li yor, shun - day chog' - da
Tur - sak bun - da biz yon - ma yon,
Se - vik - li yor shun - day chog' da

33
tur - sak bun - da biz yon - ma - yon.
37
cresc.
40
Kel yo - nim - ga o' - zing bir boq,
44
Bu keng ko'm - ko'k may - don - lar - ga.

48
Boq - qan sa - yin zav - qing or - tar
48
52
Biz ya - rat - gan bo's - ton - lar - ga.
52
56
Boq - qan sa - yin zav - qing or - tar
56
60
1.
Biz ya - rat - gan bo's - ton - lar - ga.
60

Daryo uzra kech qo'nmoqda
Qirg'olqlari ho'b charog'on,
Seviqli yor, shunday chog'da
Tursak bunda biz yonma - yon.

Kel yonimga, o'zing bir boq,
Bu ko'm - ko'k maydonlarga.
Boqqan sayin zavqing ortar
Biz yaratgan bo'stonlarga.

Qahramonim, mehnatingdan
Gul - gul yashnar lolazoring.
Elga qilgan himmatingdan
Quvanadi sevgan yoring.

Dalang obod - hosil mo'ldir,
Qo'li gulsan - qahramonsan.
So'zing bilan ishing birdir,
Ho'b yigitsan, mard o'g'lonsan.

MIRZACHO'L YOR-YORI

Sh. Shamuhamedov **she'ri** **G'. Qodirov** **musiqasi**

Mazkur asar honanda ayollar uchun mo'ljallangan zamonaviy yor-yordir. U sho'h o'ynoqi qo'shiqlari xarakteriga e'ga. Bu qo'shiqni ijro etayotganda nafasni qisqa va keskin olib, har bir so'zni alohida ta'kidlab qo'yish lozim. Qo'shiqni jozibali kuylash uchun ma'lum tehnik qiyinchiliklarni bartaraf qilish, ya'ni 16 talik notalarda so'zlarni tez va aniq talafuz qilish, vokaliz (so'zsiz) qismida ovozni e'rkin chiqarib kuylash, vokalizdan keyingi qismini past ovozda burro qilib kuylash talab qilinadi.

13
zir - qi-rat - gan yor ja-mo - li yor - yor.
17
mf
Yor
21
f
Jon...
25
Po'-lat ot - ga tish bog' - la-tib g'o'-za chop - dim

Peshonamni yaltiratgan cho'l shamoli, yor - yor,
Yuragimni zirqiratgan yor jamoli, yor - yor.
Po'lat otga tish bog'latib g'o'za chopdim, yor - yor,
Farg'onadan cho'lga kelib, baxtim topdim yor - yor.

Baland parvoz e'kan cho'lning burgutlari yor - yor,
Undan baland pahtakor qiz - yigitlari, yor - yor.
Yorug' e'kan cho'l osmoni yulduzlari, yor - yor,
Yigitlardan o'tishibdir sho'h qizlari, yor - yor.

MENI ESLAGIN

(Romans)

H. Saloh she'ri **B. Umidjonov musiqasi**

Mazkur romans osoyishta, shoshilmay, muloyim, yoqimli ovoz, to'la his - hayajon bilan ijro etishni talab qiladi. Ortiqcha ovoz sarf qilmasdan, mukammallashgan yumaloq tovushdan foydalanmoq lozim. Asarning avj qismida to'laroq ovoz bilan, hayajonli his bilan aytmoq kerak.

Asar ovozi shakllangan (professional) ijrochilarga tavsiya etiladi.

Andante contabile

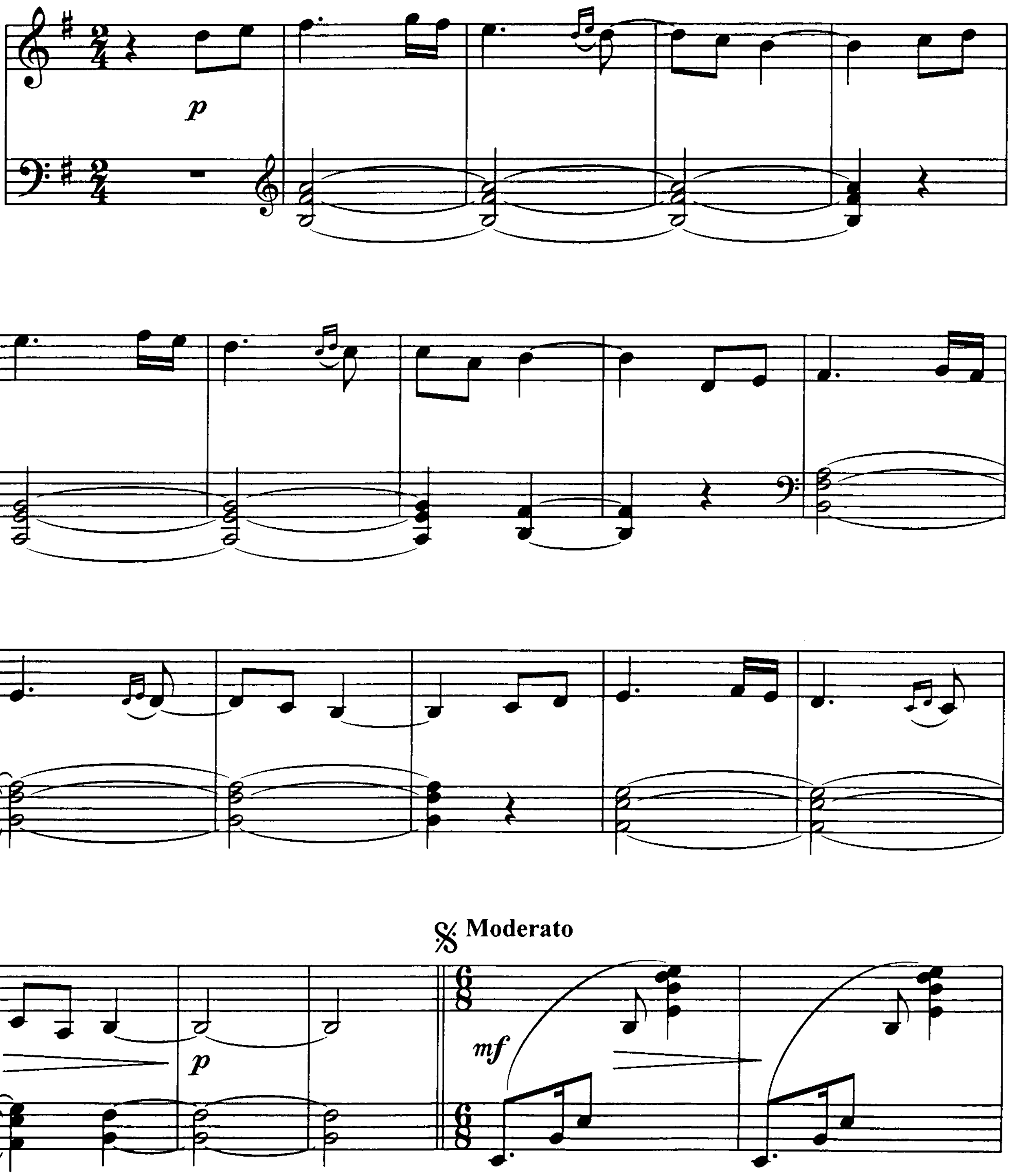

Tog'- lar qo - rin yoz e - rit - sa me - ni es - la - gin,
De - ra - zang - ni sha - mol chert - sa me - ni es - la - gin.
Oy - din tun - lar yul - duz uch - sa me - ni es - la - gin,
Bu - lut yur - sa yom - g'ir quy - sa me - ni es - la - gin.

(X) - Repriza Fortepiano uchun SOLO, oktavaga ko'tarib chalishni tavsiya etiladi.

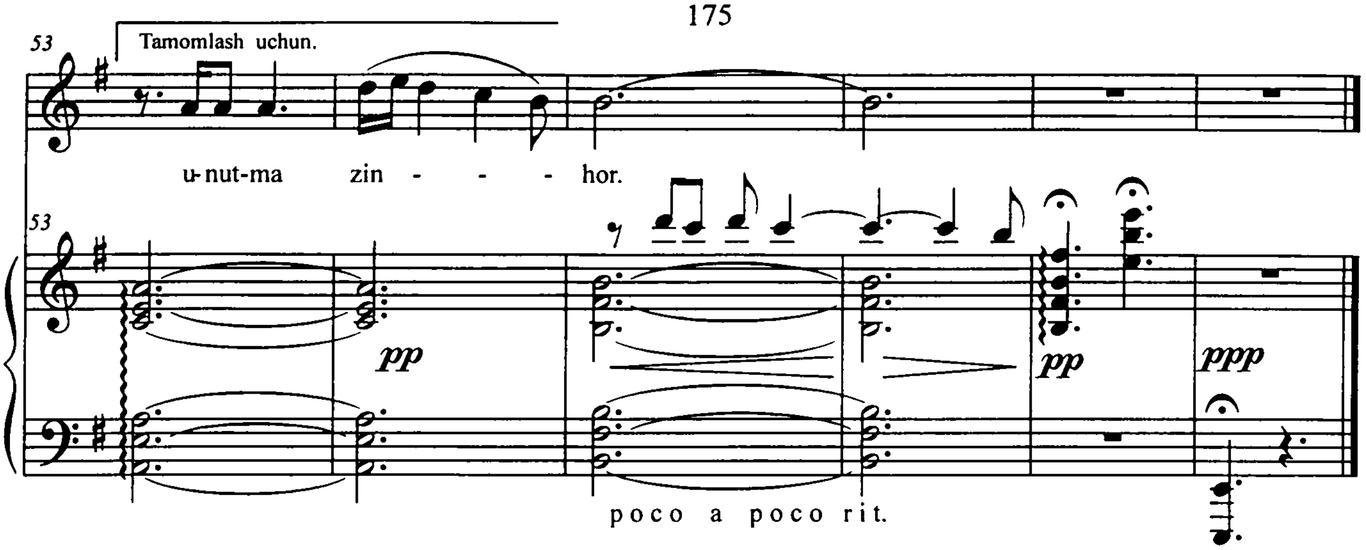

Tog'lar qorin yoz eritsa, meni eslagin,
Derazangni shamol chertsa, meni eslagin.
Oydin tunlar yulduz uchsa, meni eslagin,
Bahor chog'i muzlar ko'chsa, meni eslagin.

Yolg'iz uyda chiroq yoqsang, meni eslagin,
Yuragingni firoq yoqsa, meni eslagin.
Hajringda zor yuragimni eslagin dildor,
Hayotingga kirganimni unutma zinhor.

Kuz ellari yaproq to'ksa, meni eslagin,
Kiprigingga hayol, cho'ksa, meni eslagin.
Agar havo qovoq uysa, meni eslagin,
Bulut yursa, yomg'ir quysa, meni eslagin.

Qahr qilsa, qish qahraton meni eslagin,
Rahm qilsa, yoz saraton meni eslagin.
Hajringda zor yuragimni eslagin dildor,
Hayotingga kirganimni unutma zinhor.

O'YNASIN

Uyg'un **she'ri** | **T. Jalilov** **musiqasi**

Xalq ichida sevib kuylanadigan qo'shiqlardan biridir. Asar baland ovozlar uchun yozilgan bo'lib, zaruriyat bo'lsa, transpoziya qilsa bo'laveradi.

Qo'shiqni ijro etganda kuchanmasdan tovushga erkinlik berib, to'liq va dadil aytmoq kerak. Avj qismida yaxshi kayfiyat bilan yopiqroq - yig'ishtirilgan tovushdan foyda - lanmoq kerak.

15
1.
2.
- shon o'y - na - sin. O - chi-lib - sin. Ish va bir-
20
- - - - - lan sil - ki - nib to - vus hi -
mf
24
1.
ro - - - - mon o'y - na - sin. Ish - va bir -
p
28
2.
sin. Har ta-raf - - - - ga tar - qa - tib
p

33
gul - zor - da gul - lar at - ri - ni Yuz - la - ri
38
gul tish - la - ri dur la' - li
42
1.
han - - - - don o'y - na - sin, Yuz - la - ri
46
2.

Cho'l - g'a - nib
bel - lar - ga zar - - - - - rin ko - ki - lin mas - to -
- - - na - vor Qad - di bar - - - - - no to'l - g'a-
nib mis - li za - raf - - - - shon o'y - na - sin.
1.

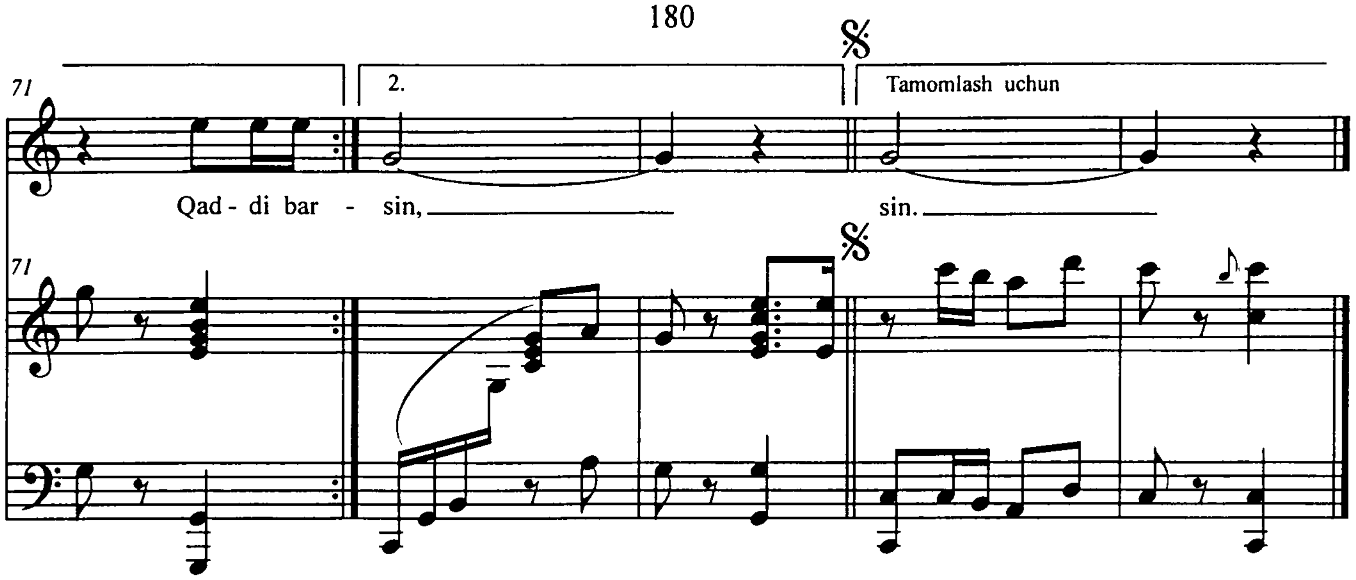

Ochilib gul-gul yonib zulfi parishon o'ynasin,
Ishva birdan silkinib tovus xiromon o'ynasin.
Har tarafga tarqatib gulzorda gullar atrini,
Yuzlari gul tishlari dur la'li xandon o'ynasin.

Naqorat:
Chulg'anib bellarga zarrin kokilin mastonavor,
Qaddi barno to'lg'anib mili zarafshon o'ynasin.

Dilni o'tlarga yoqib ser noz ila qiyg'och boqib,
Xush tabassum , xush takallum ofati jon o'ynasin.
Yuz latofat birla, oshiqlarga san'at bog'idan,
Lutfu ehson aylabon ul moxitabon o'ynasin.

Naqorat:
Chulg'anib bellarga zarrin kokilin mastonavor,
Qaddi barno to'lg'anib mili zarafshon o'ynasin.

O'YNAB O'TING SHABODALAR

S. Qo'qonbekov she'ri **N. Hasanov** musiqasi

Mazkur qo'shiq tenor ovozlar uchun yozilgan bo'lib, quvnoq sho'x, abjir, xushchaqchaq uslubda aytmoq kerak. Ovozni erkin, ravon qo'yib, bo'shashtirmasdan, tovushni kengaytirmay, yaxshi kayfiyat bilan shaxdam kuylamoq lozim.

Chaqqon (qiynalmay) nafas olib, unli harflarni "yutmay" cho'zib aytgan holda. so'zlarni tez va aniq gapirish kerak. Vokaliz joylarida ovozni zo'riqtirmasdan, erkin qo'yib, baralla kuylamoq lozim.

Allegro moderato

7
sha- bo - da - lar.
Men in - ti - zor
7
9
yor ko'-yi-da
kuy - lab o'-ting
9
11
sha-bo - da-lar.
o'y - nab o'-ting
11
13
sha-bo - da-lar.
13

Bog' at - ro - fi
keng lo - la - zor
o't - sa ni - hol
qo - mat - li yor,
Ko' - yi - da ay - - - - - ting yor - yor.

o'y - nab o' - ting shа - bo - da - lar.
kuy - lab o' - ting sha - bo - da - lar.
O... - - - - - - - -

Har sho - na ul
Ol - tin - ga ay -

yor - dan ni - shon, par - vo - na - man,
lab osh - (i) - yon, kuy - lab o' - ting
ko'r - gan za - mon.
sha - bo - da - lar.
Dil - dor o' - tar bog' yo' - li - dan,

o'y - nab o' - ting sha - bo - da - lar,
Men in - ti - zor yor yo' - li - da
kuy - lab o' - ting sha - bo - da - lar.
Men in - ti - zor yor yo' - li - da

Kuy - lab o' - ting sha - bo - da - lar,
O'y - nab o' - ting sha - bo - da - lar.
kuy - lab o' - ting sha - bo - da - lar.
Jon...

Dildor o'tar bog' yo'lidan
O'ynab o'ting shabodalar,
Men intizor yor yo'lida
Kuylab o'ting shabodalar,
O'ynab o'ting shabodalar.

Bog' atrofi keng lolazor,
O'tsa nihol qomatli yor,
Kuyida ayting yor - yor
O'ynab o'ting shabodalar,
Kuyida ayting yor - yor
(Kuylab o'ting shabodalar.)

Har shona ul yordan nishon,
Parvonaman ko'rgan zamon.
Oltinga aylab oshyon,
Kuylab o'ting shabodalar,
O'ynab o'ting shabodalar.
Men intizor yor yo'lida
Kuylab o'ting shabodalar,
O'ynab o'ting shabodalar.
(Kuylab o'ting shabodalar.)

O'RIK GULLAGANDA

H. Olimjon **she'ri** **M. Leviev** **musiqasi**

Qo'shiq lirik uslubda, diapozoni o'rtacha bo'lgan, ayollar ovoziga mo'ljallab yozilgan bo'lib, ijrochidan ancha professionallik talab qiladi. Asarning ohangi nihoyatda muloyim, yoqimli bo'lganligi sababli nola va qochirimlardan foydalanib, sayqal berib aytishni taqozo qiladi.

Uzluksiz ovoz bilan nafasni tejagan holda ijro etmoq lozim.

17
Tong - da ayt - di ha - yot o - ti - ni
O - lib ket - di gul - ning to - ti - ni.
p
21
yor, yor, yor, yo - ring - ma - ne.
mp
dim.
27
Har ba - hor da shu bo' - lar tak - ror,
mp
31
Har ba - hor ham shun - day o' - ta - di.
mp

35
Qan- cha ti-rish - sam ham u be - or,
35
p
39
El - lar me - ni al - dab ke - ta - di - yo,
39
mf
43
yor, yor, yor, yo - ring - ma - ne.
43
mf
49
jon... - - - - - - - - - - ,
49
mp
cresc.
dim.

53
Ma-na sen - ga o - lam - o - lam gul, (gul) e - ta - ging - ga
58
siq - qa - ni - cha ol (ol) Bun - da to - le har nar - sa-dan
63
mo'l (jon), To o'l - gun-cha shu o'l - ka-da qol
68
jon, To o'l - gun - cha shu o'l - ka-da qol

73
Har ba-
73
f
mp
78
-hor da shu bo' - lar tak - ror, Har ba - hor ham
78
83
shun-day o'-ta - di. Qan-cha ti-rish - sam ham u be -
83
88
dor, El-lar me-ni al-dab ke-ta - di-yo,
88

Novdalarni bezab g'unchalar,
Tongda aytdi hayot otini (yor, yor, yor, yoringmane).
Va shabboda qurg'ur ilk sahar
Olib ketdi gulning totini (yor, yor, yor, yoringmane).

Har bahorda shu bo'lar takror,
Har bahor ham shunday o'tadi.
Qancha tirishsam ham u beor -
Ellar meni aldab ketadi. (yor, yor, yor, yoringmane).

Mana senga olam - olam gul (gul),
Etagingga siqqanicha ol (ol).
Bunda tole har narsadan mo'l (jon).
To o'lguncha shu o'lkada qol. (jon) 2 marta.

Har bahorda shu bo'lar takror,
Har bahor ham shunday o'tadi.
Qancha tirishsam ham u beor -
Ellar meni aldab ketadi. (yor, yor, yor, yoringmane).

MUHABBAT

M. Sayfiddinova she'ri **Sh.Sayfiddinov musiqasi**

Qardosh Tojikiston bastakori tomonidan yaratilgan ushbu qo'shiq "ayollarning soprano ovoziga rejalashtirilgan. Asarni ravon, erkin, dadil, yaxshi kayfiyat, jozibadorlik bilan kuylamoq lozim. Ovozning bir xil chiqishiga harakat qilgan holda, nafasni tejab sarf qilmoq kerak.

Asar vokal jihatdan chiroyli va kuylash uchun qulay bo'lganligi sababli jarangdor ovozdan foydalanib, mahorat bilan ijro etmoq lozim. Asar yuqori pardalarni puxta egallashga yordam beradi.

ni mu-hab - bat nu - ri chash - mo -
ni! Na-bo - shad zin - da-gi be -
tu! Mu-hab - bat dar - ta-nam jo - ni!

Mu-hab-bat be tu dun-yo tor,
A-gar-chi g'us-sa ham bis-yor.
Mu-hab-bat be tu dun-yo tor,
A-gar-chi g'us-sa ham bis-yor.

mp
Na me-do - nam chi-mi kar - dam na-me-do -
mp
nam chi-mi kar - dam, na me-do - nam chi-mi-kar dam, mu-hab-bat
1.
2.
be tu-yu be - yor! Na me-do - be tu-yu be -
mf
3.
yor! be tu-yu be - yor!

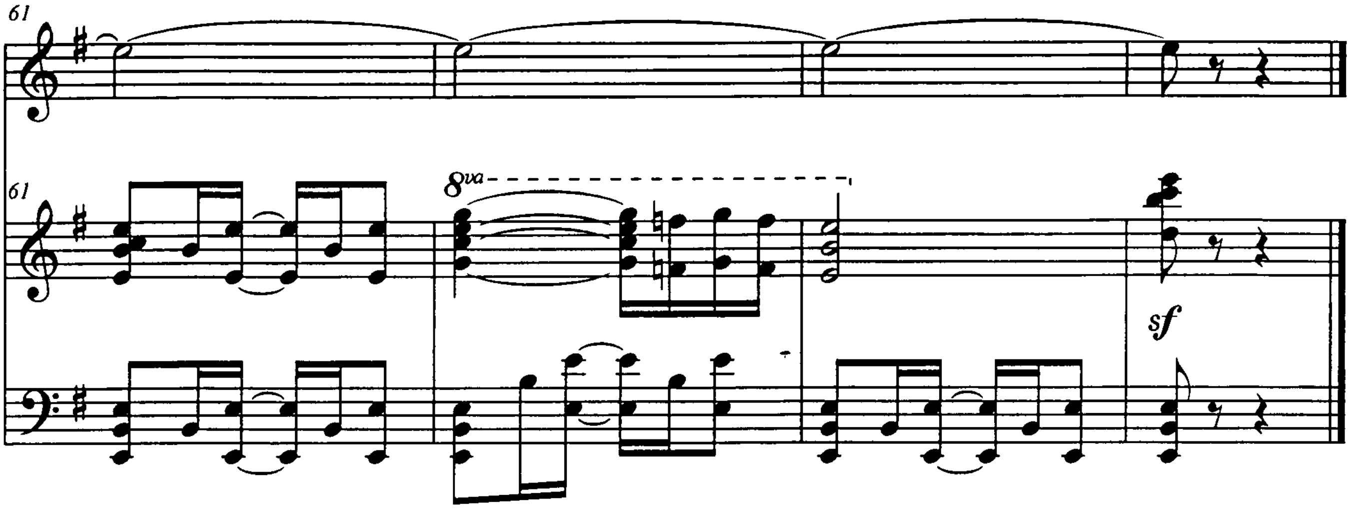

Muhabbat baxti handoni,
Muhabbat nuri chashmoni.
Naboshad zindagi be tu!
Muhabbat dar tanam joni.

Naqorat:
Muhabbat be tu dunyo tor,
Agarchi g'ussa ham bicyor. (2 m.)
Namedonam, chi mekardam,
Namedonam, chi mekardam,
Namedonam, chi mekardam, (2 m.)
Muhabbat eb tuyu beyor!

Muhabbat bo tu mebolam,
Tu taqdiram, tu iqbolam.
Tu ganji bebahoi man,
Tu umedam, param, bolam.

Naqorat:
Muhabbat be tu dunyo tor,
Agarchi g'ussa ham bicyor. (2 m.)
Namedonam, chi mekardam,
Namedonam, chi mekardam,
Namedonam, chi mekardam, (2 m.)
Muhabbat eb tuyu beyor!

OLAMDA GULLAR YASHAR

Sh. Rashidov she'ri **S. Yudakov musiqasi**

Bu qo'shiq ayollar ovoziga mo'ljallab yozilgan bo'lib, ijrochidan ma'lum darajada kuylash mahoratiga ega bo'lishni talab qiladi.

Qo'shiq ohangi juda yoqimli bo'lib uni ravon, Erkin, shahdam, qyvnoqiroq, o'rtacha quvvatli ovoz bilan kuylamoq lozim. Unli harflarni "yutmay" cho'zib aytish kerak.

O - lam - da gul - lar ya - shar,
O - lam da gul - lar ya - shar,
bog' - lar - ga ja - mol - bo' - lib. bog' - lar - ga ja - mol bo' - lib.
poco a poco dim.

Gul - zor - lar - ga ya - ra - shar,
U - lar hus - ni hol bo' - lib. U - lar hus - ni hol bo' - lib.
hol bo' - lib, hol bo' - lib.

Gul - lar ko'p che - chak - lar ko'p,
Qo' - shiq - lar er - tak - lar ko'p.
Bo - i - si shu har gul - ning
Qal - bi - da ti - lak - lar ko'p.

Bo - i - si shu har gul - ning,
Qal - bi - da ti - lak - lar ko'p.
A...

Olamda gullar yashar,
Bog'larga jamol bo'lib.
Gulzorlarga yarashar,
Ular husni xol bo'lib

Kelinglar go'zal gullar,
Keling oshiq bulbullar.
Biz sevgini kuylaylik,
Orom olsin ko'ng'illar

Gullar ko'p chechaklar ko'p,
Qo'shiqlar, ertaklar ko'p.
Boisi shu, har gulning,
Qalbida tilaklar ko'p

Ammo nargiz ertagi,
Uning ishqi tilagi.
Xushbuy gullar, bo'gining
Eng chiroyli chechagi.

Vatan bizdadir

B. Bobomurod she'ri **A. Mallaboev** musiqasi

Mazkur asar Vatanni tarannum etuvchi qo'shiq bo'lib, ko'tarinkilik, ulug'vorlik va tantanavorlik ruxida (zo'riqmasdan) epiqroq ovoz bilan kuylanmog'i lozim. Asar soprano ovozi uchun yozilgzn bo'lib, yuqori pardadan pastki pardalarga tushayotganda ovozning xolatini saqlagan xolda shoshilmay, baralla kuylash kerak. O-tovushi bilan kuylanadigan avj qismida esa nafasni qorin bo'shlig'iga olib katta xujym bilan ovozni erkin kuylab baralla ijro etilsa maqsadga muvofiq bo'ladi.

dir. Im-kon har bir o'-g'il qiz - da - dir,
Ay yah - shi - lar bu baht e - mas - mi, Biz Va-tan - da, Va-tan biz - da-
dir. Biz Va-tan - da Va-tan biz - da - dir.
O-na - jon - lar ayt-sin - lar al - la Jo-na-jon-lar bosh-lay-lik yal -

la. Qo'-shi - g'i - miz en-di ba - ral - la.
Biz Va-tan - da, Va-tan biz - da - dir.
Biz Va-tan-da Va-tan biz - da-
dir.
O'z yur - ti - ga sig'-ma - di lim - lar,
G'ur-bat - lar - da o't-ma - di kim-

34
lar,
Biz-ni bu-yuk ke-la-jak im - lar,
37
Biz Va-tan-da, Va-tan biz-da-dir.
La - la...sim.
40
43
O'z - be - kis - ton!

Ta-ri-hi-ga ra-qam-lar o'-yib Ba-ra ka-li qa-dam-lar qo'-
yib, Hur ya-shay-mai meh-ri-ga to'-yib,
Biz Va-tan-da, Va-tan biz-da-dir. Biz Va-tan-da Va-tan biz-da-
dir.

1. Ma'no yurtda qolgan izdadir,
Imkon har bir o'g'il qizdadir.
Ay yahshilar bu baht emasmi,
Biz vatanda, Batan bizdadir. - 2 marta.

2. Onajonlar aytsinlar alla,
Jonajonlar boshlaylik yalla.
Qo'shig'miz endi baralla,
Biz vatanda, Batan bizdadir. - 2 marta.

3. Oz yurtiga sig'madi kimlar,
G'urbatlarda o'tmadi kimlar.
Bizni buyuk kelajak imlar,
Biz vatanda, Batan bizdadir. - 2 marta.

4. Tarihiga raqamlar o'yib,
Barakali qadamlar qo'yib,
Hur yashaymiz mehriga to'yib,
Biz vatanda, Batan bizdadir. - 2 marta.

OTMAGAY TONG

["Tohir va Zuhra" - ***musiqali drammadan*** **duet.]**

S. Abdulla she'ri **T. Jalilov musiqasi**

Ushbu asar asosan "Tohir va Zuhra" - musiqali dramasiga duet sifatida yaratilgan. Asar xalq qo'shig'lariga juda o'xshash bo'lganidan, qo'shiq sifatida ham ijro etilib kelinadi. Asarni ijro etishda so'zlarning ma'nosiga tushungan holda ortiqcha ovoz sarf qilmay, yoqimli, yaxshi kayfiyat bilan, kuylamoq lozim. Avj qismida ovozni baralla chiqarib qichqirmasdan yopiqroq tovush bilan aytmoq kerak.

cresc.
dim.
sa, Bul-by-li shay - do-lar-ning gul
cresc.
dim.
cresc.
dim.
mf
uz - ra no - lon bo'l - - - - - ma-sa.
Tohir:
cresc.
Qay-din ishq o' - - - - ti-ga ur - sin o'z - ni u par -
cresc.
mf
vo - - - na-lar; Par-pi-rab bag' -
mf

22
- rin yo-quv - chi sham' - i jo - non bo'l - ma-
22
poco a poco dim.
25
mf
dim.
Ne qi-lay bu jon - ni ham yo' -
sa.
Ne qi-lay bu jon - ni ham yo' -
25
mf
mf
dim.
28
poco a poco dim.
1.
ling - da qur - bon bo'l - ma - sa.
ling - da qur - bon bo'l - ma - sa.
28
1.
mf

Otmagay tong bog'aro azming xiromon bo'lmasa,
Bulbuliy shaydolaring gul uzra nolon bo'lmasa.

Qaydan ishq o'tiga ursin o'zni u parvolar:
Parpirab bag'rin yoquvchi sham'i jonon bo'lmasa,

Birgina parvona ham qoshingga mehmon bo'lmasa,
Sanchaber so'zden tikanlar ko'ksimga ey g'uncha lab,

Ne qiday bu, jonni, qo'ymas bo'lsa ishqning o'tida.
Ne qiday bu, jonni, ham yo'lingda qurbon bo'lmasa.

O'ZBEKISTONIM

T. To'la **she'ri** **M. Leviev** **musiqasi**

Bu qo'shiqni yaxshi kayfiyat bilan, musiqa jumlalarini uzmasdan bir tekisda, sabot va ilhom bilan sayqal berib kuylamoq lozim. Har bir musiqa jumlasidan oldin chuqur nafas olmoq kerak. Shoshilmay, osoyishta tarzda avj qismida esa tovushni kengaytirmay, yopiq ovoz bilan to'liq va dadil kuylash talab qilinadi.

13
bor. E-lu yurt Va-tan a - ro,
16
Iz - zat e'-ti - bo - rim bor (o..) - - - - - - -
18
Bo-shim-da qu-yosh por - loq, Ho'b dil-bar za-mo - nim
21
bor. Qar-dosh-lar bi-lan o - bod (jo - nay!..)

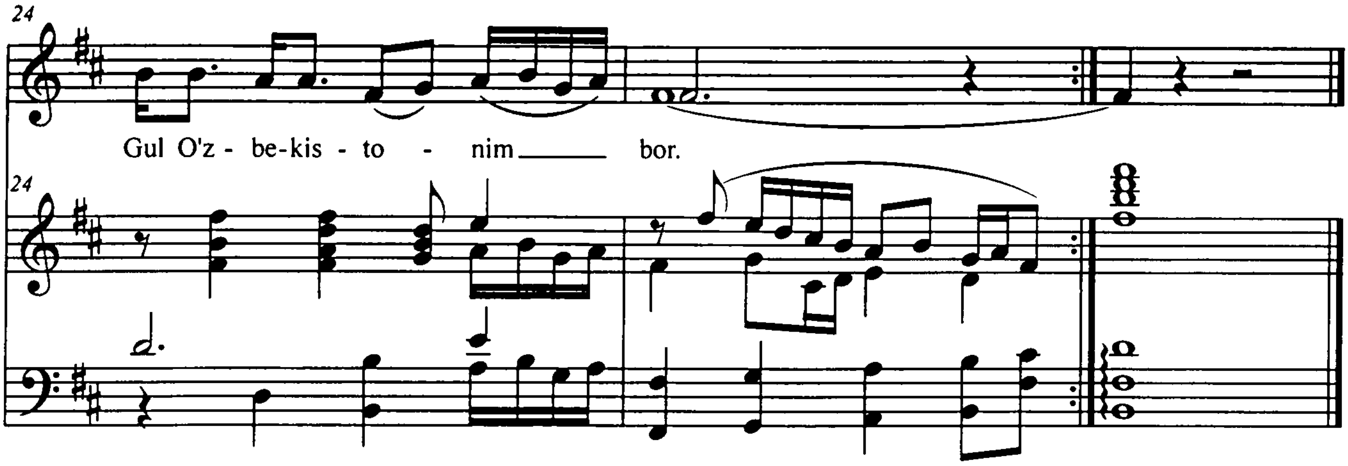

Bog'im bor-bahorim bor,
Xur, obod diyorim bor,
Bag'rim keng, ulug' xalqim,
Xalqim-iftixorim bor!
Elu yurt, Vatan aro
Izzat - e'tiborim bor!

Naqorat: Boshimda quyosh porloq
Xo'p dilbar zamonim bor,
Qardoshlar bilan obod
Gul O'zbekistonim bor.

Baxtliman, budur baxtim
Etganman murodimga.
Baxsh etdim butun borim
Shu jannati vodimga.
Sevgi sozi yor mangu
Bu zo'r e'tiqodimga.

Naqorat: Boshimda quyosh porloq
Xo'p dilbar zamonim bor,
Qardoshlar bilan obod
Gul O'zbekistonim bor.

ODAMLAR
AVAYLANG BIR - BIRINGIZNI

J. Jabborov she'ri — **Anor Nazarov** musiqasi

Asar insonlarni va o'z ona-diyrini madx etuvchi qo'shiqdir. Asar asosan professional erkak va ayol ovozlarga mo'ljallab yaratilgan. Asar jarangdor tovush bilan tantanovor, erkin va zavq bilan kuylashni talab etadi. Asarning vokaliz ijrolari professional ovoz maxoratini talab qiladi. Asar o'zining jozibador harakteri va vals usulida yaratilganligi bilan ajralib turadi. Asarni ijro etishda xonandalar uning matniga, ya'ni, aniq talaffuzga e'tibor berishlari kerak. [Bu qo'shiq ilk bor " Vatan azizdir " nomi bilan ijro etilgan.]

Tempo di valsi

I. Dun-yo-da in-son-dan a-ziz - roq ne - bor,
II. Bi-ling-ki ha-yot-da har bit - ta o - dam.
mp
f
Ne mav-jud in-son-dan go-zal u - lug-vor.
In - son-dan kon-gil-ga ol-gay-dir mal-ham.
In -son-dir ha-yot-ning kor-ki gul to - ji, Y -sha-moq ma`-no-si umr ri - vo- ji.
El yurt taq -di - ri -dan bo-lin -giz o - goh, Kim o-goh bol-gay-dir, sev-gay-dir ol-loh.
Naqorat: f
O-dam-lar a-vay - lang bir-bi-rin - giz - ni,
poco a poco cresc.

As-ran-giz ke- la -jak taq-di -rin - giz-ni.
65
Yu- rak-dan yu-rak-ka nur yog-sin fa - qat,
73
8va
In-son -ga bah-shi-da, meh-ru muhab-
81
- bat .
A - a - - - - -
89
poco cresc.
f

A - a - - -
A - a - - -
a - - -

Dunyoda insondan azizroq ne bor,
Ne mavjud insondan go'zal ulug'vor.
Insondir hayotning ko'rki gul toji,
Yashamoq ma`nosi umr rivoji.

Odamlar avaylang bir - biringizni,
Asrangiz kelajak taqdiringizni.
Yurakdan yurakka nur yogsin faqat,
Insonga bahshida, mehru muhabbat.

Bilingki hayotda har bitta odam.
Insondan ko'ngilga olgaydir malham.
El yurt taqdiridan bo'lingiz ogoh,
Kim ogoh bo'lgaydir, sevgaydir olloh.

Odamlar avaylang bir - biringizni,
Asrangiz kelajak taqdiringizni.
Yurakdan yurakka nur yogsin faqat,
Insonga bahshida, mehru muhabbat.

INTIZORMAN

M. Rahmon **she'ri** **Sh. Ramazonov** **musiqasi**

Estrada tavsifida yozilgan ushbu qo'shiq, erkak ovozi uchun yozilgan bo'lib, ijrochi ovozini erkin, ravon qo'yib mayin uslubda kuylashga undaydi, hamda professional nuqtai nazardan yaxshi shakllangan ovozda nafasni misralar oxirigacha yetkazib so'zlarni aniq va burro̅ qilib aytishni talab etadi. Yuqoridagi "Sol"notasini juda ehtiyotkorlik bilan ovozni zo'riqtirmasdan ijro etmoq lozimdir.

Mehr bi-lan pol - lab tur-gan qo - ra ko'-zing - ga.
Chin qal-bim-dan i - sho-na-man ber-gan so'-zing - ga,
Kel zor et-ma me-ning jo-nim lo-la yu-zing-ga - - - ga.
Os-mo-nim-da sen chaq-na-gan shah-lo cho'l-po - nim,

Ko'ng-lim bo - g'in gul - zor et - gan mo-hi to-bo - nim.
Bu bo-g'im-ga o'-zing bo'l - gin tan-ho bog'-bo - nim,
Tash - na bo'l - dim ey sev - gi - lim ma - yin ku - ying - ga,
Kel zor et - ma me - ning jo - nim lo - la yu - zing - ga

Kozim tushdi qizlar aro dilbar o'zingga,
Mehr bilan porlab turgan qora ko'zingga.
Chin qalbimdan ishonaman bergan so'zimga,
Kel zor etma mening jonim, lola yuzingga.

Osmonimda sen chaqnagan shaxlo cho'lponim,
Ko'ngil bog'in gulzor etgan mohitbonim,
Bu bog'imda o'zing bo'lgin tanxop bog'bonim,
Tashna bo'ldim ey sevgilim mayin qo'yingga
(Kel zor etma mening jonim, lola yuzingga). [2 marta].

С той поры, как я увидел чёрные глаза,
Понял я, что поаабыть их никогда нельзя,
Понял я, что их сиянье - это свет любви
Жду я первого свиданья взглядом позови.

Ты лицом луны прекрасной голос твой - свирель,
И смущённо звёзды гаснут пред красой твоей .
И глаза полны сиянья это свет любви,
Жду я первого свиданья взглядом позови.

KARNAVAL VALSI

T. To'la she'ri **S. Yudakov musiqasi**

Asar vals uslubida yozilgan bo'lib, ijro etish uchun qulaydir. Nafasni tejab sarf qilgan holda, uzluksiz ovoz bilan kuylamoq lozim. So'zlarning ma'nosiga tushungan holda harakat bilan shahdam, ohangdor tovush ishlatmoq lozim.

Qo'shiqning avjida kuchanmay ravon tovush bilan yumaloq ovozdan foydalanib kuylash lozim.

27
ro, Kuy - lar to' - lib
33
mf
bul - bul na - vo. Sayl bosh - la -
39
nur ko'p dil - ra - bo,
45
Kel sev - gi - lim kel mar - ha -

51
bo. Har yon go' - zal,
57
har yon na soz! Kel cha - man - da
63
qil par - voz,
69
Yosh - lik ku - yi chor - lay - di

boz, Kar - na - val - da yang - rar
soz.
Naqorat:
Kel ey, dil -
mf
poco a poco cresc.
o - rom, dil - lar - ga o - rom,
Say - li - miz - ga ber a - ro!
f

99
Qo' - shi - g'i - miz - dan
8va
105
yang - ray - di bog' - lar Do'st - li - gi - miz
111
ar - doq - lar.
f
117
Gul - - lar - da noz, el - - - lar - da

123
noz, Kel cha - man - da qil par -
123
129
voz. Ey mo - hi -
129
135
tob, och - gil ni - qob,
135
141
1.
Kar - na - val - da yang - rar soz!
141
1.

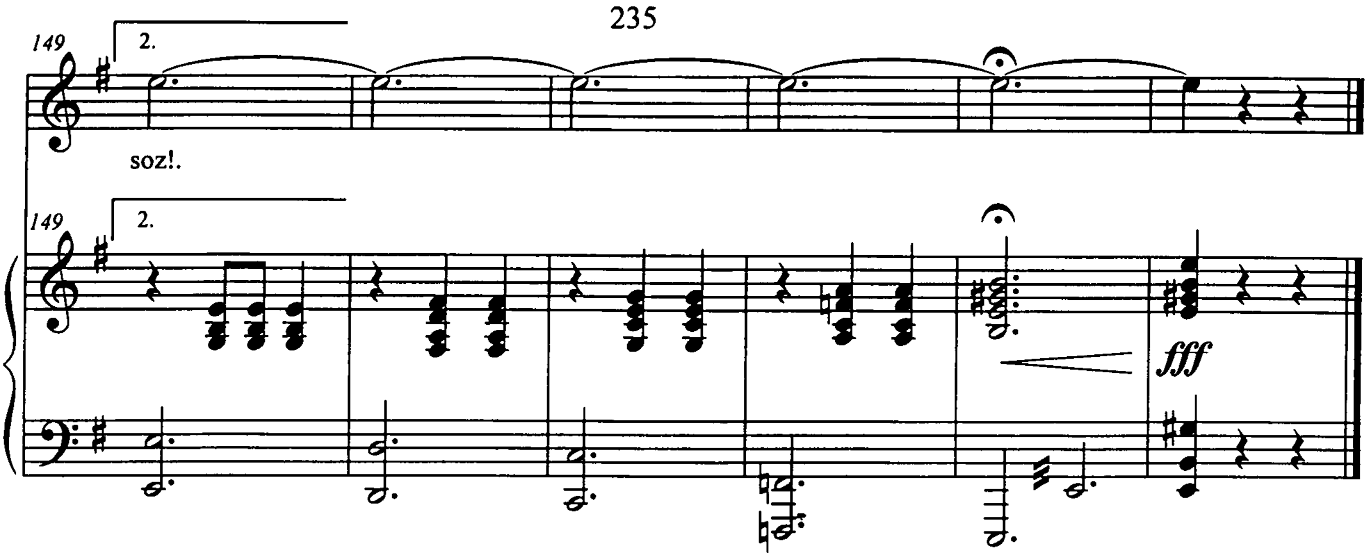

Oqshom qo'nar gullar aro
Kuylar to'lib bulbul navo.
Sayl boshlanur ko'p dilrabo,
Kel, sevgilim, kel marhabo!
Haryon go'zal, haryon na soz!
Kel, chamanda qil parvoz.
Yoshlik kuyi chorlaydi boz
Karnavalda yangrar soz.

Naqorat:

Kel, e'y dilorom, dillarga orom,
Saylimizga ber aro,
Qo'shig'imizdan, yangraydi bog'lar,
Do'stligimiz ardoqlar!
Gullarda noz, e'llarda noz,
Kel chamanda qil parvoz!
E'y, mohitob, ochgil niqob
Karnavalda yangrar soz.

Sho'h yalladan tong osmon,
Ming til bilan yangrar zamon
Boq har taraf oromijon
Kel, qaydasan, kel jonajon
Haryon go'zal, haryon na soz!
Kel, chamanda qil parvoz.
Yoshlik kuyi chorlaydi boz
Karnavalda yangrar soz.

Naqorat:

ISHQINGDA YONIB

O'. Rashid she'ri **Hamid Rahimov musiqasi**

Asar lirik uslubda yozilgan bo'lib, yoqimli kuylashni talab qiladi. Eng muhimi ovoz shirasini yo'qotmaslik lozim. Ortiqcha kuch sarf qilmasdan nafasdan puxta foydalanib, so'zlarning ma'nosiga tushungan holda yopiqroq tovush bilan, zo'riqmasdan, kuylash maqsadga muvofiq bo'ladi.

Ohangdor mayin ovoz bilan shoshilmay, sayqal berib, mazmunli kuylash tavsiya etiladi.

Yo - ru di - yo - rim o'l - kam,
Men sen - ga xush - tor, men sen - ga xush - tor,
Bo - g'i ba - ho - rim o'l - kam.
Kez - ma - sam bir dam, kez - ma - sam bir dam,

29
Bag' - ring cha - man zo - ring - ni,
33
Bo'-lur - man hu - mor,
bo'-lur - man hu - mor,
37
Qalb - da vi-qo - rim o'l - kam.
41
A...
a...

A... - - - man lur - Bo' - a - - - - - - ,
Bo'-lur - man hu-mor,
bo'-lur - man hu-mor,
Qalb - da vi-qo - rim o'l - kam.
1.
2.
Tamomlash uchun
ff

Mehrim senga yor, yoru diyorim o'lkam,
Men senga xushtor, bo'gi bahorim o'lkam.
Kelmasam bir dam, bag'ring - chamanzoringni
Bo'lurman xumor, qalbda viqorim o'lkam.

Husningga boqib saharu shom to'ymayman,
Sen menga yoqib, qolding ilhom to'ymayman.
Ishqingda yonib, emib qaynoq mehringdan,
Daryodek oqib - toshib, mudom to'yamayman

Meni sho'x daryo qilgan, o'sha sen o'zing,
Tilimni burro qilgan, o'sha sen o'zing
Berib soz menga, qilib jo'r ovozing,
Bulbuligo'yo qilgan, o'sha sen o'zing.

Sen o'zing o'sha jannat va eram bog'i,
Qo'shayo - qo'sha senda oltinlar tog'i.
Qay birin aytay, sig'mas qo'shiqlarimga,
Qaerga boqsa o'tkir, ilhom bulog'i.

GO'ZAL TOSHKENT

("Maftuningman"nomli kino film*idan)*

T. To'la she'ri

•M. Leviev musiqasi

"Maftuningman" kinofilmidagi ushbu qo'shiq o'rtacha diapazonli ayollar ovoziga mo'ljallangan bo'lib, ohangi jihatdan juda yoqimli, nafis va mayin yozilgan.

Ijro etganda ovozni erkin qo'yib, ortiqcha ovoz sarf qilmasdan, nafasni tejagan holda, yumshoq ovoz bilan ijro etmog'i lozim.

Yu - zim chay - dim chi - ro - ying - ga, so - ying - ga, Go'-zal - Tosh - kent,
Qu - loq sol meh - mo - ning - ga (yo..) jo - non - yor - la - rim
(o..) dil - bar jon - la - rim,
Sev - gi - miz - ni yo'r - gak - la - ding, shod et - ding,

Le - kin qa - ni qay - ga u - ni ber - kit - ding?
O - - - - - - O - - - - - - O.. - - - - ,
p
O - - - - - - - - O - - - - - -
O.. O.. O..
p
mf

44
p
JON.. - - - - - - - - - - ,
mf
48
Qan - day sa - hiy, qan - day go'- zal bo - g'ing bor, bo - g'ing bor.
mf
pp
52
Sev - ging bi - lan ba - mi - so - li lo - la - zor, lo - la zor,
mf
pp
56
Jon! Se - ning bi - lan o - shiq - lar ham

60
bax - ti - yor,
Go'-zal - Tosh - kent,
Qu - loq sol meh -
64
mo - ning - ga (yo..)
jo - non - yor - la - rim (o..)
68
dil - bar - jon - la - rim.
Sev - gi-miz - ni yo'r - gak - la - ding,
72
shod et - ding,
Le - kin qa - ni qay - ga u - ni ber - kit - ding?

Tongning yeli olib keldi soyingga,
Gullar hidi gurkiragan joyingga.

Yuzim chaydim chiroyingga, soyingga
Go'zal Toshkent quloq sol mehmoningga (yo)
(Jonon yorlarim(o), dilbar jonlarim)

Sevgimizni yo'rgaklading, shod etdim.
Lekin qani, qayga uni berkitding?

Qanday saxiy, qanday go'zal bog'ing bor.
Sevging bilan bamisoli lolazor.

Sening bilan oshiqlar ham bahtiyor,
Go'zal Toshkent quloq sol mehmoningga (yo)
(Jonon yorlarim(o), dilbar jonlarim)

Sevgimizni yo'rgaklading, shod etding,
Lekin qani, qayga uni berkitding?

YORIM SENI ESLAYMAN

Sh. Sa'dulla va **Z. Fathullin** she'ri — **S. Boboev** musiqasi

Ushbu asar shoshilmay, o'ychan, his - tuygu va vazminlik bilan ijro etishga tavsiya etiladi. Qo'ushiqni aytishda nafasni tejalgan holda bir tekisda uzluksyaz ovoz bilan kuchanmay, kuylamog'i lozim. Ijrochi so'zlar ma'nosini anglagan holda diqqat va e'tirof bilan kuylamog'i darkor.

1. Yorim seni eslayman,
Tog'u toshda yotganda.
Oyoq - qo'lim titraydi,
Do'stlarga o'q otganda.

Yorim, boray yoninga,
Quloq solgin dodimga.
Rahming kelsin, adashgan -
Sho'r peshona yoringga.

2. Do'stlarga o'qlar otdik.
G'amu g'ussaga botdik.
Yovlar so'ziga kirib,
Nomusimiz yo'qotdik.

Yorim sendan ayrildim,
Hech kim bilmas ohimni.
Yoringmas yoving bo'ldim,
Kechirgin gunohimni.

ALYOR EY DIYOR

Shukur Qurbon sh'eri **Anor Nazarov** musiqasi

Ushbu asar yakkaxon xonanda va xor jamoasi uchun mo'ljallangan bo'lib,yaratilish jixatidan uncha murakkab bo'lmasada, yakkaxon xonandadan professional ijrochilikni, hor jamoasidan esa professional ijro bilan birgalikda, ko'tarinki rux va polifo nik imitasiya uslub- - larini ijro etishida katta maxorat talab etadi.Asar asosan Ona-yurtini ardoqlovchi,avliyolar yurti ekanligini madx etuvchi, Mustaqil O'zbekiston yurti haqida kuylanadi.
Ovoz diapazoni "sol" kichik oktavadan "sol"- 2chi oktavagacha.

mf
O'z-be-kis-ton ko'n-gil yur-ti mu-hab - bat yur - ti.
Av-li-yo-lar yur-ti-dir bu di-yo - nat yur - ti.
Yh-shi ni-yat yur-ti-dir bu o - qi-bat yur - ti,
poco a poco cresc.
Dav-ra-lar-da yang-ray-di kuy, yang-ray - di al - ayor!
pp

Soli.
ff
Al - yor, al - yor ey di - yor,
ff
Al - yor, al - yor ey di - yor,
Pno.
f
Soli.
Al - yor, al - yor is - tiq - lol!
Al - yor, al - yor is - tiq - lol!
Pno.
Soli.
Al - yor, al - yor ey di - yor,
Al - yor, al - yor ey di - yor,
Pno.

Uzbekiston ko'ngil yurti, muhabbat yurti,
Avliyolar yurtidir bu diyonat yurti.
Yahshi niyat yurtidir bu oqibat yurti,
Davralarda yangraydi kuy, yangraydi alyor !

Naqorat : Alyor, alyor ey diyor,
Alyor, alyor istiqbol !
Alyor, alyor ey diyor,
Alyor, alyor ey iqbol!

Qadim halol, qadim yorug, qadim fayziyob!
E`tiqodu iymon uchun mudom hokisor.
Muruvvat mo'l, diyonat mo'l, oqibat serob,
Yahshiliklar etagini tutgil ey diyor !

EY SARVI RAVON

Nodira g'azali

S. Kalonov musiqasi

O'zbek xalq qo'shiqlari uslubida yaratilgan bu asar sahnalarda, radio - televideniyada juda ko'p xonandalar ijrosida yangragan. Qo'shiqni ravon, ovozni erkin qo'yib, tovushni kengaytirmay, batartib, nola va qochirim bilan, sayqal berib kuylash kerak. Avj qismida ovozni baralla chiqarib, dadil va mahorat bilan (qichqirmasdan) aytish lozim.

13
va - da - yi vi - so - ling
Ey sar - vi ra - von
13
16
na - dur ha - yo - ling,
16
19
f
Jon o'r - ta - di
va - da - yi vi - so -
19
mf
22
- ling - (a..)
va - da - yi vi - so ling.
22
mf

Pay-vas-ta du-o - ying hayr e-tar man,
Maq-su - dim e-rur se-ning ka-mo - ling.
se-ning ka-mo ling (a..)
mf
f

41
Ush-shoq - la-ring g'a-ming - da o'l - di,
45
Yo'q - dir se - ning(o..) za-ra-yi ma-lo - ling.
49
poco a poco dim.
53
Ey has-ta kon-gul fi - roq i-chin - da

57
dam ur - g'a-li qol - - - - - ma-di ma-jo - ling.
61
Ey No-di-ra lo-fiy ishq u-rar - sen,
65
mash-hu - ri ha-lol ishq o'l di ho - ling.
69
Ey sar-vi ra-von na-dur ha-yo - ling
mf

Ey sarvi ravon nadur hayoling,
Jon o'rtadi va'dayi visoling /2m/

Payvasta duoying xayr etarman,
Maqsudim eru r sening kamoling. /2m/

Ushshoqlaring g'amingda o'ldi,
Yo'qdur sening zarrayi maloling.

Ey xasta ko'ngil firoq ichinda,
Dam urg'ali qolmadi majoring.

Ey Nodira lofiy ishq urursan,
Mashxuri xaloyiq o'ldi xoling.

Ey sarvi ravon nadur xayoling,
Jon o'rtadi va'dayi visoling.

EY NOZANIN

Muqimiy g'azali **O'zbek xalq qo'shig'i**

Xalq ichida uzoq yillar davomida sevib aytilayotgan ushbu halq qo'shig'i - o'zining soddaligi, ohangini yoqimliligi va ijro etishdagi uni diopazonini uncha katta bo'lmaganligi boshqa qo'shiqlardan ajralib turadi. Ushbu qo'shiqni ijro etishda ovozni o'rtacha quvvatini saqlagan holda, muloyim, yumshoq, silliq hamda lirik uslubda aytmoq lozim.

Xalq qo'shiqlarini ijro etishdagi ba'zi "qochirimlar", sayqal berib kuylashlardan foydalanish kerak. Qo'shiqni juda sekin "tempda" emas, o'rtacha tezlikda ijro etmoq mahsadga muvofiq bo'ladi.

Allegro moderato

13
de - vo - - - na-man - (o...)
17
Oq-shom - la - ri - (yo...) uy - qum kel - may - (yo),
21
To'l - g'o - - - na-man - - (o..)
25
Pa-ri - lar - dek o - chib yu - zing,

ni-hon bo'l - ding (o...)
Pa-ri - - lar - dek o-chib yu-zing
ni-hon bo'l - ding - - - - (o..)
Hud ba - hud - ba-(yo..) rash-kim ke - lib-(o..)

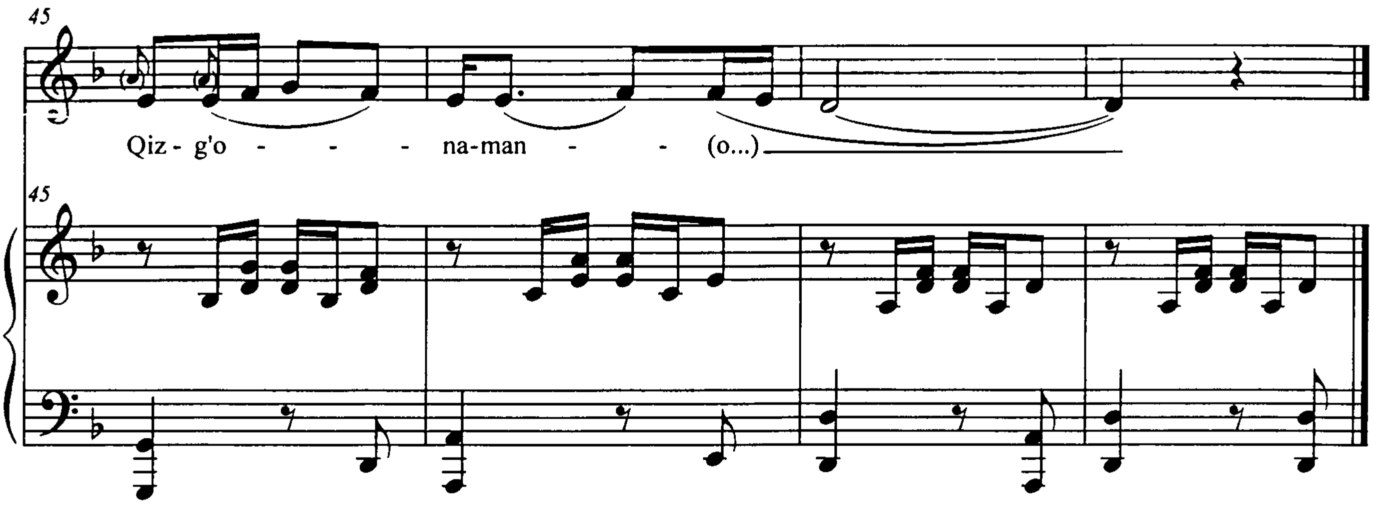

Ey nozanin ishqing bilan devonaman,
Oqshomlari uyqum kelmay to'lgonaman.

Parilardek ochib yuzing, nihon bo'lding,
Xud baxudba rashkim kelib qizg'onaman.

Ulfatlaring, o'rtoqlaring, oshnolaring
Shum raqiblar yo'l kor'satib begonaman.

Muqimiyga ochib yuzing, nihon bo'lding,
Toleim yo'q, ajab sho'rlik peshonaman.

EY DILRABO

O. Kamtar she'ri **Sh. Ramazonov** musiqasi

Ushbu asar soddaroq yozilgan bo'lsa ham lekin ritm (o'lchov) jihatidan ozgina murakkabligi bor. Ijro etishda yuqori notadan past notaga tushayotganda tovushning yuqori holatini saqlagan holda, ishtiyoq bilan ravon kuylash lozim.

Ushbu qo'shiq ovozi ancha shakllanib qolgan xonandalarga tavsiya etiladi.

Kel go'-za-lim, kel er-ka-lab, Kel yo-ni-ma kel mar-ha-bo
Kel yo-ni-ma kel-er-ka-lab, Kel yo-ni-ma kel mar-ha-bo.
f
Ey sev-gi-li gul yuz-li yor,
rit.
a tempo
mf

Sen-ga e-tay men jon ni-sor. Aq-lim o-lib ey jon-gi-nam,
Et-ma me-ni ko'p in-ti-zor. Aq-lim o-lib ey jon-gi-nam,
Tamomlash uchun
Et-ma me-ni ko'p in-ti-zor. Jon-dan a-ziz sen dil-ra-bo
Bo'l-sin sen-ga jo-nim fi-do. Kel yo-ni-ma ey dil-ra-bo

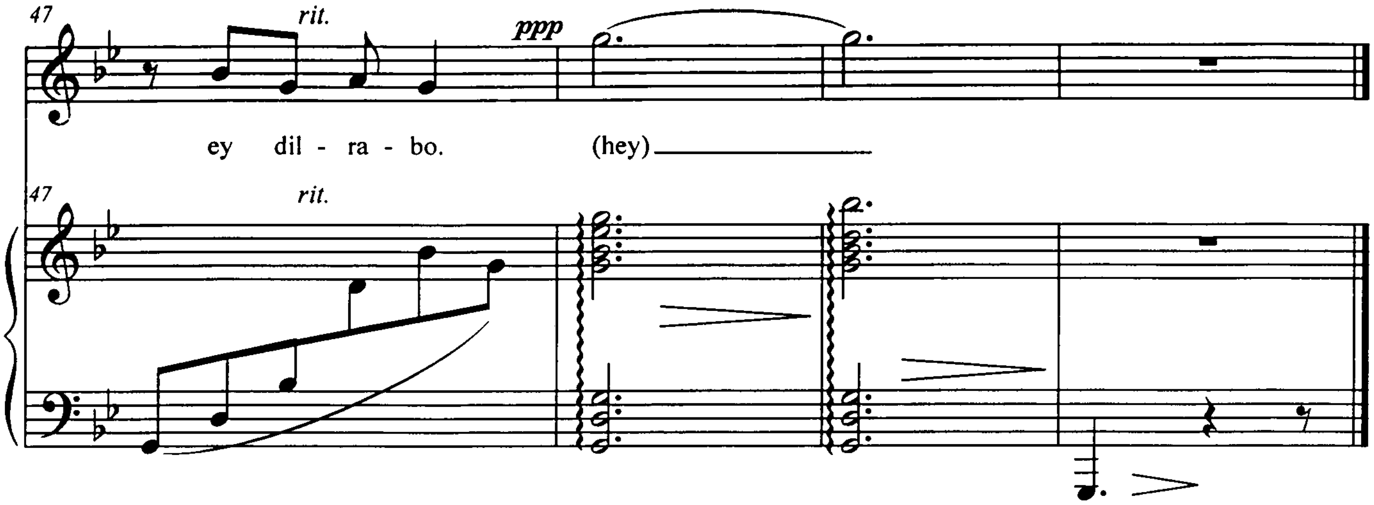

Shahlo ko'zli, ey dilrabo.
Bo'lsin senga jonim fido.
Kel go'zalim, kel erkalab
Kel yonimga, kel marhabo.

Ey sevgilim, gul yuzli yor,
Senga etay men jon nisor.
Aqlim olib, ey jonginam.
Etma meni; ko'p intizor.

Ey go'zalim, ey dilbarim,
Sensan mening, bolu parim.
Yosh ko'nglimning gul bog'ida,
Toza gulim, sen gavharim.

Shahlo ko'zlim ey dilrabo.
Axdinga sen aylab vafo .
Noz aylama, kel yonimga,
Kel go'zalim, kel marhabo.

Jondan aziz sen dilrabo
Bo'lsin senga jonim fido.
(kel yonimga ey dilrabo).

O'ZGACHA

Z. Fathullin **she'ri** — **D. Zokirov** **musiqasi**

Ushbu asar aslida musiqali drama uchun ariya sifatida yozilgan bo'lib, xalq kuylariga yaqin qo'shiqlardandir. Asar syushilmay, chuqurroq ohangdor kuylashni talab qiladi.

Xalq qo'shiqlarida ishlatiladigan nola va qochirimlardan foydalanmoq kerak. Asarning avji (o....) da zo'riqmasdan, yopiqroq ovoz bilan, tovushni kengaytirmay, to'liq ovoz bilan ijro etish tavsiya etiladi.

Bil - ma-dim yor ko'ng - li - da ne mud-da - o - si bor e - kan.
Or - ti-rar qay-g'u-la - rim no-zu fi - ro - qi o'z - ga-cha.
Kim - ga dey has-rat - la-rim Bir ah-du pay - mon bo'l-ma - sa.
p
mf
f
1.
2.

O... - - - - - - ,
Dar - di - ni ayt-gan bi-lan dar-dim-ga dar - mon bo'l - ma-sa.
O... - - - - - - - - ,
Jon fi-do qil-dim ne - tay ish-qi-da har kun sar - g'a-yib.

Bu dutor o'zgarmagan, ammo sadosi o'zgacha,
G'uncha gul ochilmagan, husni jilosi o'zgacha.

Bilmadim yor ko'nglida ne muddaosi bor ekan,
Ortdirar qayg'ularim, nozu firoqi o'zgacha.

Kimga dey hasratlarim, bir ahdu farmon bo'lmasa,
Dardini aytgan bilan, dardimga darmon bo'lmasa.

Jon fido qildim netay ishqida har kun sarg'ayib,
Oqibat bilsam uning, ahdu vafosi o'zgacha

CHAMAN ICHRA

T. To'la she'ri | **O'zbek xalq qo'shig'i**

Uncha katta bo'lmagan bu o'zbek xalq qo'shig'i o'zining kuyi bilan yoqimli va esda qoladigandir.

Qo'shiq asosan ayollar ovoziga yozilgan bo'lib, uni kupletlarining qaytarilishi qo'shiq singib ketishiga yordam beradi. Qo'shiqni yuqori pardadan past pardaga qarab aytilishi ovozni ravon, erkin, jarangdor qilib ijro etishga undaydi.

12
lim - (o...) cha - man ich - - - - ra,
15
p
Yo - rim
f
18
sen - da ha - yo - - - - lim - (o...)
21
cha - man ich - - - - ra,
f

p
Gul-day kul-di jamo - - - lim-(o...)
1, 2, 3.
cha-man ich - - - ra,
ff

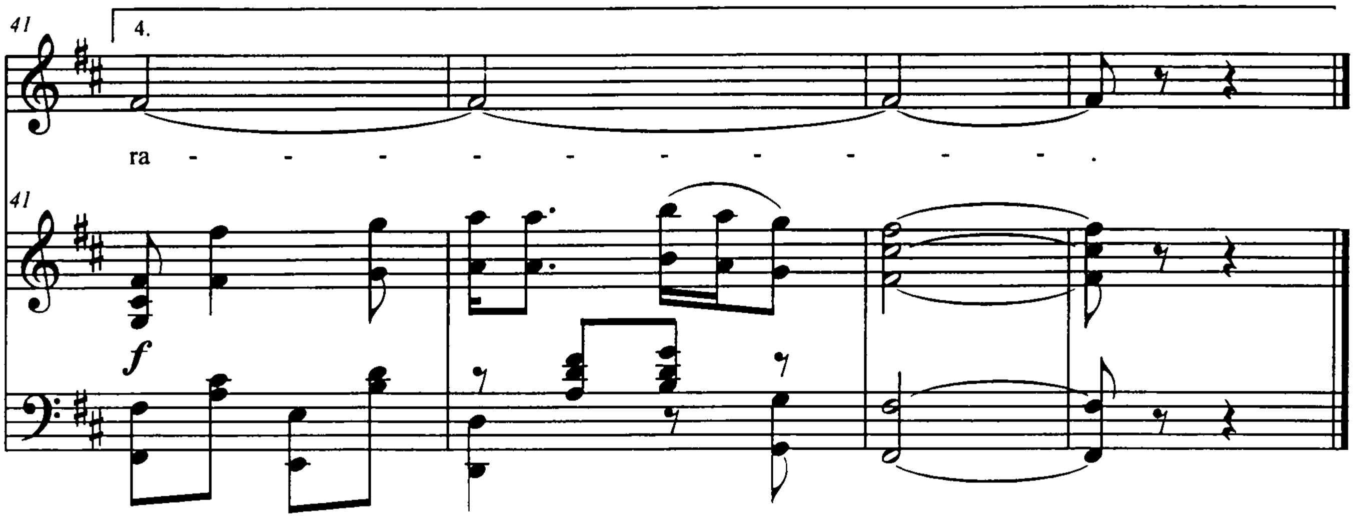

Sochlarim tolim- tolim, chaman ichra,
Yorim, senda hayolim, chaman ichra.
Kecha xatingni olib, chaman ichra, bog' ichra
Gulday kuldi jamolim, chaman ichra.

Dilim, xayolim senda, chaman ichra.
Sen yaratgan chamanda, chaman ichra,
Iqbolimiz ochilgan, chaman ichra, bog' ichra.
Shunday go'zal zamonda, chaman ichra.

Sochlarim tolim - tolim, chaman ichra,
Maydalab o'rolmayman, chaman ichra,
Yorim yangi yerlarda, chaman ichra, bog' ichra,
Men ham undan qolmayman chaman ichra.

Men ham ketdim cho'l bilan, chaman ichra,
O'zing ketgan yo'l bilan, chaman ichra,
Meni unda kutib ol, chaman ichra, bog' ichra.
O'zing ekkan gul bilan, chaman ichra

Bo'stonim mening

J. Jabborov sh`eri **Anor Nazarov** musiqasi

Asar professional ijrochilar, ya'ni, bariton, tenor, soprano va vokal ijrochilik maktablarida taxsil olgan honandalarga mo'ljallab yozilgan. Asar vals uslubida yaratigan bo'lib, ijrochidan zavq va jarangdor ovoz bilan kuylashni, bu bo'ston barchamizniki ekanligini mexr bilan to'la yo'g'rilgan ijroni talab etadi. Ovoz diapazoni "re"- 1chi oktavadan "sol"- 2chi oktava - gacha.

Tempo di valsi

Mu-qad-das ka'-ba-yu Ru-mo o'-zing - - - san.
Muh-rim-da por-la-gan hu-mo o'-zing -
san,
Ja-hon-da ya-go-na
bo's-to - nim me-ning,

Ja - hon - da ya - go - na dos - to - - - - - - nim me -
poco a poco cresc.
f
ning.
1, 2

Men uchun yagona duyo o'zingsan,
Muqaddas Ka`bayu Rumo o'zingsan.
Muhrimda porlagan humo o'zingsan,
Jahonda yagona bo'stonim mening,
Jahonda yagona dostonim mening!

Sen oftob yurtisan, nurlar yurtisan,
Bepoyon hazina, durlar yurtisan.
Farishtalar yurti, hurlar yurtisan,
Jahonda yagona bo'stonim mening,
Jahonda yagona dostonim mening!

Osmoning hamisha beg'ubor bo'lsin,
Istiqloling mangu beqaror bo'lsin.
Parvardigor o'zi doim yor bo'lsin,
Jahonda yagona bo'stonim mening,
Jahonda yagona O'zbekistonim mening!

BAHOR KELDI

Q. Muhammadiy she'ri **G'. Qodirov musiqasi**

Asar lirik xarekterga e'ga bo'lib, muloyimlik, osoyishtalik bilan kuylashni talab qiladi. Ovozni zo'riqtirmasdan, ritmni aniq his qilib ijro e'tish kerak. Naqoratdagi Re 2 okt. notasi ovoz hosil qilishda juda qulay parda bo'lib, ovoz tembrini yoqimli hamda chiroyli bo'lishiga yordam beradi.

Allegro moderato

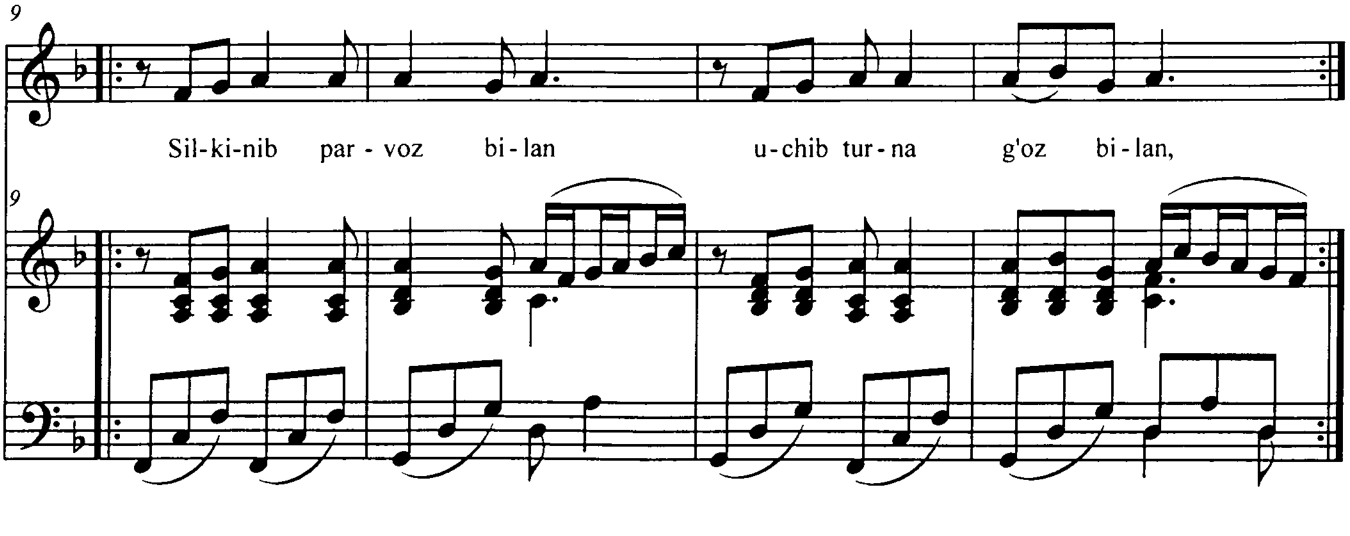

Se-vik-li ba-hor kel-di(yo) se-vik-li ba-hor kel-di.
Naqorat:
Ba-hor-ni ku-ting bog'-da,
bog' e'-mas da-la tog'-da.

Qo'llarida soz bilan,
Gul-g'uncha pardoz bilan,
Silkinib parvoz bilan,
Uchib turna, g'oz bilan,
Sevikli bahor keldi,
Sevikli bahor keldi.

Naqorat:
Bahorni kuting bog'da,
Bog' e'mas, dala, tog'da,
Maysa yashnagan chog'da,
Qushlar sayrar butog'da,.
Qadrdon bahor keldi,
Qadrdon bahor keldi.

Har narsada o'zgarish,
E'rib, oqib, jo'nar qish,
O'rik gullari kumuah,
Qaynar gurkirab turmush,
Mehnat bahori keldi,
Mehnat bahori keldi.

ALLA AYTAY

A. Bobojonov she'ri **T. Sodiqov musiqasi**

Asarni ijro etishda ovozning zo'riqishiga yo'l qo'ymasdan, yumshoq, ma'noli, yoqimli, katta his - tuygu va purma'noli ovoz bilan kuylamoq lozim.
Hususan qo'shiqning avjini biroz hayajonli, mehrli hamda mungli tarzda kuylashga intilish mahsadga muvofiq bo'lur edi.

O - ro-ming ol - gin gul yu - zim,
Bax-tim, qu-von - chim, yul - du-zim (o...) al -
poco a poco cresc.
mp
la. Sen shav-ka - tu sho - nim - me - ning
p
f
sen-san shi-rin jo - nim me - ning.

Sen shav-ka-tu shon-nim me-ning, Sen-san shi-rin
jo-nim me-ning. Jo-nim-ga dar - mo-nim me - ning.
poco a poco diminuendo
o-ro-ming ol - gin qun - du-zim (o...) al -
la. al - la (yo..) al - - - la

Alla aytay, jonim qo'zim,
Uhla mening ko'rar ko'zim.
Oroming olgin gulyuzim, alla,
Baxtim, quvohchim, yulduzim, alla,

Sen shavkatu shonim mening,
Sensan shirin jonim mening.
Jonimga darmonim mening,
Oroming olgin qunduzim, alla.

Ona - Vatan qo'yni bahor,
Har bir qadam gul lolazor.
Qoynida baxting barq urar,
Uhla quvonchim, yulduzim, alla.

Uhla, to'lin oy misli gul,
Ona Vatan posboni bo'l.
Halqinga bo'l codiq o'g'il,
Oroming olgin oy yuzim, alla.

ALLA

" Hamza " - *kino filmidandan* **I. Akbarov musiqasi**

"Xamza" kinofilmidagi ushbu Alla qo'shig'i uncha baland bo'lmagan ayollar ovoziga mo'ljallangan bo'lib, nafasni mustahkam ushlagan holda ovozni zo'riqtirmasdan yumshoq, muloyim, sidqidildan, bir maromda, shoshilmay kuylashga intilmoq kerak. Ovozning bir xil chiqishiga e'tibor bergan holda qorin bo'shligida nafas orqali katta mehr va his - tuygu bilan kuylamoq lozim.

13
yor bo'y-ni - ga tu-shar bi-lak
17
yo'q men - da (yo..) al - la (yo..) al - la (yo)
21
Tu - shar bi-lak yo'q men da (yo..) al - la (yo..)
25
al - la.
mf
f

29
Ba- hor ke-lib qor ket - ma - sa
mp
dolce
33
al - la Gul o - chi-lib yash - na - mas al - la
pp
37
Men - dek hech kim se - ning, dar - du (yo..)
41
al - la (yo..) al - la (yo) g'a - ming bi - lan osh - na

Men dunyoda seni sevdim,
Boshqa tilak yo'q menda(yo) - (allayo,alla)
Sendan boshqa yor bo'yniga
Tushar bilak yo'q menda(yo) - (allayo,alla).

Bahor kelib, qor ketmasa, (alla)
Gul ochilib yashnamas... (alla)
Mendek hech kim sening dardu (yo) - (allayo,alla)
G'aming bilan oshnamas (yo) - (allayo,alla, allayo,alla)

IZLARING

("Tohir va Zuhra" - *mus. dr. dan* Mohim *ariyasi*)

S. Abdulla she'ri | **T. Jalilov, G. Sobitov va B. Gienko musiqasi**

"Tohir va Zuxro" - musiqali dramasi uchun yozilgan bu asarda Xorazm sahnasida Mohimning Tohirga sevgisi izhor qilinadi.

Ariya yorqin uslubda yozilgan bo'lib, tetik tovush bilan, erkin va ravon kuylanmoq lozim. Labingiz va tilingiz uchi bilan so'z matnini chiroyli, burro va mehr bilan aytmoq tavsiya etiladi.

13
Naq(d)jon bir - la ja-hon - da men ho - ri - do - ring bolay,
17
Do - i - mo iz - lash - da yur - dim ko'-cha-yu bo -
21
zor zor
Qo - ma - ting ko'r - gan - da ish - qing jon - ga o't - sol -
25
di ne - tay.
Rahm e - tib ko'k - sim - ga sol - ma

Qa-h(i)rdan o - zor zor.
Qo'r-qa-man, vas - ling - ga et - may,
o'l - ma-sam ar - mon bi - lan.
Il - ti - fot ko'r -
- sat - ma-sang men yig' - la - gay man zor zor.
Mar-ha-mat lut -
- fu ka-ram qil pah - la-von meh - mon yi - git,

Izlaring o'pmoqqa Horazm ichra har gulzor zor,
Boqmasang holimga, jizmim jonidan bezor zor.
Naqd jon birla jahonda men haridoring bo'lay,
Doimo izlashda yurdimm ko'chayu bozor zor.
Qomating ko'rganda ishqing jonga o't soldi netay,
Rahm etib, ko;ksimga solma qahrdan ozor zor.
Qo'rqaman, vaslingga etmay o'lmasam armon bilan,
Iltifot ko'satmasang, men yig'lagayman zor - zor.
Marhamat, lutfu karam qil pahlovon mehmon yigit,
Izlaring o'pmoqqa Horazm ichra har gulzor zor.

BIR BOQIB

Uyg'un she'ri — **S. Jalil musiqasi**

Bu asarni ijro e'tganda ovozni zo'riqtirmasdan kuylash, bir musiqa jumlasidan ikkinchi musiqa jumlasiga imkoniyzt boricha yumshoqlik bilan o'tish va notalar cho'zimini to'liq ushlab turib, pauzalardan keyin ritmik holatni o'zgartimay ijro e'tish talab qilinadi.

Asar ijrochining kuylash (vokal) madaniyztini birmuncha shakllantirib, o'sishiga yordam beradi.

Andantino

bir bo-qib bag' - rim ka - bob,
bir bo-qib ho - lim ha - rob.
1.
2.
p
Pay - qa - mas yo is - ta - mas,
pp
ter - mu - sa un - ga ko'z - la - rim,

Hech ja - vob yo'q sev - gi - dan
e't - sam ba - yon, qil - sam xi - tob,
Sig' - ma - gay dar - dim di - lim - ga,
yoz - san - giz dar - dim - ni do'st - lar,
p
pp

Bir boqib o't soldi dilga, bir boqib bag'rim kabob,
Bir boqib shaydosi bo'ldim, bir boqib xolim xarob.
Payqamas yo istamas termulsa unga ko'zlarim,
Hech javob yo'q sevgidan e'tsam bayon, qilsam xitob.
Sig'magay dardim dilimga, shuncha ko'p hasratlarim,
Yozsangiz dardimni, do'stlar, bo'lg'uvsidir bir kitob,
bag'rim kabob.

O'zligingni unitma

I. Mirzo sh'eri **B. Lutfullaev** musiqasi

B.Lutfullayev kuyi bilan L.Mirzo qalamiga mansub ushbu asar yakkaxon xonanda va hor jamoasi uchun mo'ljallangan bo'lib? yaratish jihatdan uncha murakkab bo'lmasada, yakkaxon xonandadan professional ijrochilikni, xor jamoasidan esa professional ijro bilan birgalikda ko'tarinki rux va polifonik imitasiya uslublarini ijro etishda katta mahorat talab etadi. Asarda jonajon xalqimiz va vatanimiz Mustaqil O'zbekiston bilan faxrlanish tuyg'ulari ifoda etilgan.

u - nut - ma. Das-tur-hon-ni bel-bog' qi-lib o's-tir - gan o'z-bek o'g'-li o'z-li-ging-ni
u - nut - ma.
Sa - da ray - hon e - gil-ga-ni so'l - ga - ni, Er yi - git - nig
Yo'l ber-ma - gil dush-man-lar-ga kul - ga - ni, O'z-bek o'g' - li
e - gil-ga-ni o'l - ga - ni.
o'z - li-ging-ni u - nut - ma.
mf
f

45
O'z - bek de - sam ja - rang - la - gan
Bur - gut ke - lur, lo - chin ke - lur,
45
49
tor ke - lur, Un - dan ol - din
sor ke - lur, O'z - bek o'g' - li
49
53
no - mus i - la or ke - lur.
o'z - li - ging - ni u - nut - ma.
53
57
U - nut - ma, u - nut - ma, u - nut - ma.
57

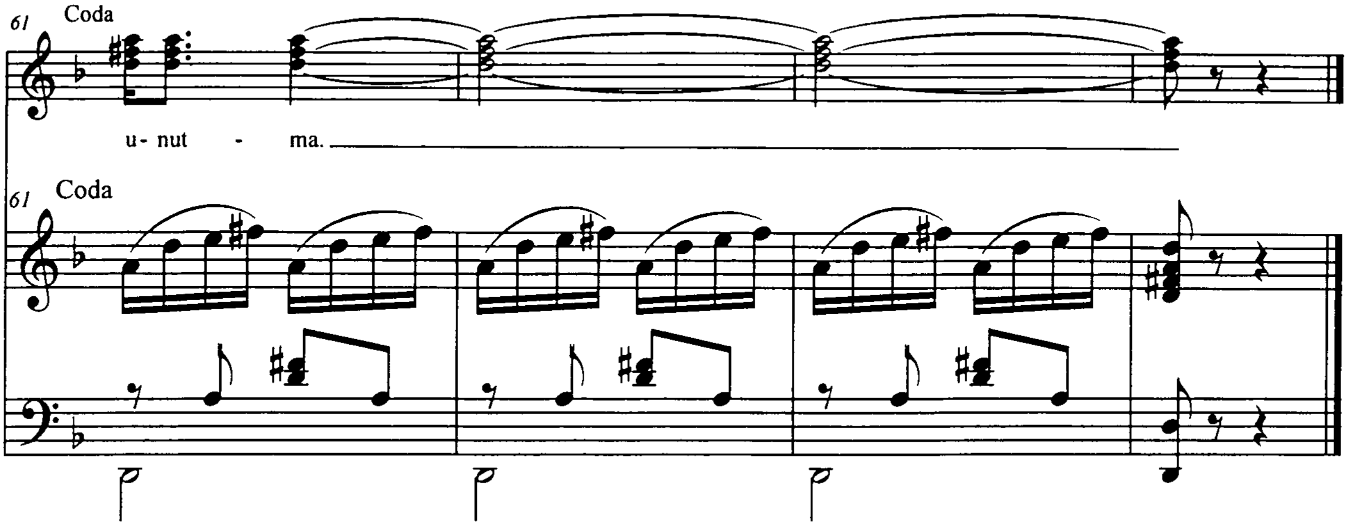
61
Coda
u- nut - ma.
61
Coda

MUNDARIJA

Tuzuvchi muallifdan..3

KIRISH

"Vokal asoslari" fanining asosiy maqsadi va vazifalari..4

Talabalar bilimiga qo'yiladigan talablar..4

Amaliy mashg'ulotlar mazmuni...5

NAZARIY QISM

Xonandalik ovozi...6

Ovozlar klassifikatsiyasi..7

Vokal musiqa pedagogikasining asosiy tamoyil(prinsip)

va uslublari...11

Talaba tovushiga o'qituvchining ta'sir etish usullari.

Talabalar bilan birinchi darslar. 12

Xonandalik ovozini aniqlash..14

Vokal eshitish (vokalniy slux)..16

Ovozni qo'yish..18

Xonandalik nafas olishi...19

Nafas olish turlari...21

Nafas tayanchi...22

Ataka turlari..22

Diktsiya va artikulatsiya...23

Rezonatorlar...24

Musiqiy ta'lim muassasalarida yakkaxon kuylashga o'qitishda

milliy kadrlarni tayyorlashning o'ziga xosligi...24

Vokal mashqlari...31

Jo'rsiz kuylash...37

Yuqo'ri positsiya..38

BADIIY-METODIK QISM

(Vokal asarlari va ularni ijro etish yuzasidan annotasiya va metodik tavsiyalar).

Kuylashni boshlash (Xirgoyi)..40
Darsning xirgoyi qismi..41
O'zbekiston Respublikasining Davlat madhiyasi.
M.Burxonov musiqasi, A.Oripov she'ri..74
Men nechun sevaman O'zbekistonni? *A.Nazarov musiqasi, A.Oripov she'ri*.....................................78
Mehrimsan O'zbekiston. *Q.Komilov musiqasi, N.Axmedova she'ri*..................86
Maftun bo'ldim. *M. Burhonov musiqasi, T. To'la she'ri*..................................94
Shohista va Tursunali dueti*("Oltin ko'l" musiqali dramasidan). M.Leviev musiqasi, Uyg'un she'ri*..98
Bahor qo'shig'i. *M. Burxonov musiqasi, T. To'la she'ri*.................................104
O'zbekistonim mening. *I.Hamraev musiqasi, Yo.Mirzo she'ri*........................108
Intizor etding meni. *O'zbek xalq kuyi, Z. Furqat g'azali*...............................114
Ko'rmadim (romans). *D. Zokirov musiqasi, A. Navoiy g'azali*.......................118
So'lim diyor. *T. Xasanov musiqasi, H. Muhammad she'ri*..............................123
Yo'llarim. *M. Ashrafiy musiqasi, T. To'la she'ri (M. Jalilov klavirga o'zgartish kiritgan)*...126
Vatanni muqaddas bil.*A.Mallaboev musiqasi.J.Abduvohidov she'ri*................130
Davra qo'shig'i. *S. Yudakov musiqasi, G'/ G'ulom she'ri*..............................136
Yor kelar. *("Dalada bayram" mus. dr-n Holmurod ariyasi), S. Boboyev va D. Zokirov musiqasi, Sh. Sadulla she'ri*................139
Sevdim dildan. *Sh. Ramazonov musiqasi, F. Isroilov she'ri*............................144
Sensan bog'u gulshan (romans). *F. Nazarov musiqasi, H. Rasul she'ri*...........147
Qurboning bo'lay. *I.Hamraev musiqasi, A.Navoiy g'azali*...............................150
Qaydasan. *Ik. Akbarov musiqasi, T. To'la she'ri*..154
Gulgun Vatan. *A.Nazarov musiqasi, X.Xasanova so'zi*....................................159
Sevikli yor. *H. Izomov musiqasi, M. Boboyev she'ri*.......................................164
Mizachol yor-yori. *G'. Qodirov musiqasi, Sh. Shamuhamedov she'ri*............169

Meni eslagin (romans). *B. Umidjonov musiqasi, H. Saloh she'ri*....................172
O'ynasin. *T. Jalilov musiqasi, Uyg'un she'ri*..176
O'ynab o'ting shabodalar. *N. Hasanov musiqasi, S. Qo'qonbekov she'ri*........181
O'rik gullaganda. *M. Leviyev musiqasi, H. Olimjon she'ri*..............................190
Muhabbat. *Sh.Sayfiddinov musiqasi, M.Sayfiddinova she'ri*............................196
Olamda gullar yashar. *S. Yudakov musiqasi, Sh. Rashidov she'ri*..................201
Vatan bizdadir. *A.Mallaboev musiqasi, B.Bobomurod she'ri*...........................207
Otmagay tong(*"Tohir va Zuhra" musiqali dramasidan duet).*
T.Jalilov musiqasi, S.Abdulla she'ri..213
O'zbekistonim. *M. Leviyev musiqasi, T. To'la she'ri*......................................217
Odamlar, avaylang bir biringizni. *A.Nazarov musiqasi,*
J.Jabborov she'ri..220
Intizorman. *Sh.Ramazonov musiqasi, M.Rahmon she'ri*.................................225
Karnaval valsi. *S. Yudakov musiqasi, T. To'la she'ri*......................................229
Ishqingda yonib. *H.Rahimov musiqasi, O'.Rashid she'ri*...............................236
Go'zal Toshkent *("Maftuningman" kinofilmdan).*
M. Leviyev musiqasi, T. To'la she'ri....................................241
Yorim seni eslayman. *S.Boboev musiqasi,*
Sh.Sa'dulda va Z.Fathullin she'ri..................................247
Alyor ey diyor. A.Nazarov musiqasi. Sh.Qurbon she'ri.....................................249
Ey sarvi ravon. *S. Kalonov musiqasi, Nodira g'azali*......................................253
Ey nozanin. *O'zbek xalq qo'shig'i, Muqimiy g'azali*......................................259
Ey, Dilrabo! *Sh.Ramazonov musiqasi, O.Kamtar she'ri*..................................263
O'zgacha. *D.Zokirov musiqasi, Z.Fatxullin she'ri*...267
Chaman ichra. *O'zbek xalq qo'shig'i, T. To'la she'ri*.....................................271
Bo'stonim mening. *A.Nazarov musiqasi, J.Jabborov she'ri*........................... 275
Bahor keldi. *G'. Qodirov musiqasi, Q. Muhammadiy she'ri*......................... 279
Alla aytay. *T. Sodiqov musiqasi, A. Bobojonov she'ri*...................................282
Alla *("Hamza" kinofilmdan). I. Akbarov musiqasi*...286
Izlaring *(" Tohir va Zuhra" mus. dr-n Mohim ariyasi).*
T. Jalilov, G. Sobitov va B. Giyenko musiqasi, S. Abdulla she'ri.......290

Bir boqib. *S. Jalil musiqasi, Uyg'un she'ri*.....294
O'zligingni unutma. *B.Lutfullaev musiqasi. I..Mirzo she'ri*.....298
Foydalanilgan adabiyotlar.....302

СОДЕРЖАНИЕ

От автора.....3

ВВЕДЕНИЕ

Основная цель и задачи предмета «Основы вокала».....4
Требования, предъявляемые к знаниям учащихся.....4
Содержание практических занятий.....5

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ ЧАСТЬ

Певческий голос.....6
Классификация голосов.....7
Основные принципы и методы вокальной педагогики.....11
Методы влияния педагога на голос студента.
Первые занятия со студентами.....12
Определение типа голоса.....14
Вокальный слух.....16
Постановка голоса.....18
Певческое дыхание.....19
Типы дыхания.....21
Опора дыхания.....22
Виды атак звука.....22
Дикция и артикуляция.....23
Резонаторы.....24
Особенности подготовки национальных кадров при обучении
сольному пению на факультетах искусства.....24
Вокальные упражнения..... 31
Пение без сопровождения 37
Высокая позиция..... 38

ХУДОЖЕСТВЕННО-МЕТОДИЧЕСКАЯ ЧАСТЬ

(Вокальные произведения, аннотации и методические рекомендации по их исполнению).

Распевание..40

Распевочная часть урока...41

Государственный гимн Республики Узбекистан.

Музыка М.Бурханова, стихи А.Арипова...........................74

Отчего я люблю *Узбекистан. Музыка А.Назарова, стихи А.Арипова*..........78

Узбекистан-ты моя душа. *Музыка К. Камилова, стихи Н. Ахмедовой*.......86

Очарован тобой. *Музыка М. Бурханова, стихи Т. Тулы*.........................94

Дуэт Шахисты и Турсунали(из музыкальной драмы «Олтин кул»).

Музыка М.Левиева, стихи Уйгуна.......................................98

Весенняя песня. *Музыка М. Бурханова, стихи Т. Тулы*.........................104

Мой Узбекистан. *Музыка И.Хамраева, стихи Ё.Мирзо*..........................108

Страстное ожидание. *Узбекская народная песня, стихи Фурката*............114

Не видел (романс). *Музыка Д.Закирова, стихи А.Навои*..........................118

Прекрасный край. *Музыка Т. Хасанова, стихи Х. Мухаммада*................123

Мои дороги. *Музыка М. Ашрафи, стихи Т. Тулы*....................................126

Священна Родина. *Музыка А. Маллабаева, стихи Ж. Абдувахидова*........130

Застольная песня. Музыка С. Юдакова, стихи Г. Гуляма.........................136

Любимая Придёт.*(ария Халмурада из муыкальной драмы*

«Праздник на поле».Музыка С. Бабаева и

Д. Закирова, стихи Ш. Садуллы...................139

Влюблён душой. *Музыка Ш. Рамазанова, стихи Ф. Исроилова*.................144

Ты моя красавица (романс). *Музыка Ф.Назарова, стихи Х.Расула*............147

Буду жертвой твоей. *Музыка И. Хамраева, стихи А. Навои*.....................150

Где ты. *Музыка И.Акбарова, стихи Т.Тулы*..154

Любимая Родина. *Музыка А.Назарова, стихи Х.Хасанова*........................159

Любимая. *Музыка Х. Изамова, стихи М. Бабаева*.....164

Свадебная Мирзачула. *Музыка Г. Кадирова,*
стихи Ш. Шамухамедова.....169

Вспоминай меня (романс). *Музыка Б.Умиджанова, стихи Х.Салаха*.....172

Пусть пляшут. *Музыка Т. Джалилова, стихи Уйгуна*.....176

Играй ветерок. *Музыка Н. Хасанова, стихи Н. Куканбекова*.....181

Когда цветёт урюк. *Музыка М.Левиева, стихи Х.Алимджана*.....190

Любовь. *Музыка Ш.Сайфиддинова, стихи М.Сайфиддиновой*.....196

Цветут цветы Мира. *Музыка С. Юдакова, стихи Ш. Рашидова*.....201

Родина в нас. *Музыка А.Маллабаева, стихи Б.Бабамурада*.....207

Не рассветает *(дуэт из музыкальной драмы «Тахир и Зухра»).*
Музыка Т. Джалилова, стихи С. Абдуллы.....213

Мой Узбекистан. *Музыка М. Левиева, стихи Т. Тулы*.....217

Люди, берегите друг друга. *Музыка А.Назарова,*
стихи Дж.Джаббарова.....220

Жду тебя. *Музыка Ш.Рамазанова, стихи М.Рахмана*.....225

Карнавальный вальс. *Музыка С. Юдакова, стихи Т. Тулы*..... 229

Горю в твоей любви. *Музыка Х.Рахимова, стихи У.Рашида*.....236

Прекрасный Ташкент *(Песня из кинофильма «Очарован»).*
Музыка М. Левиева, стихи Т. Тулы.....241

Вспоминаю тебя, любимая. *Музыка С. Бабаева,*
стихи Ш. Садуллы и З. Фатхуллина.....247

Славлю Отечества. *Музыка А.Назарова, стихи Ш.Курбана*.....249

Эй, любимая! *Музыка С. Каланова, стихи Нодиры*.....253

Эй, прекрасная! *Узбекская народная песня, стихи Мукими*.....259

Эй, Дильрабо. *Музыка Ш.Рамазанова, стихи О.Камтара*.....263

По-иному. *Музыка Д.Закирова, стихи Х. З. Фатхуллина*.....267

По прекрасному саду. *Узбекская народная песня, стихи Т. Тулы*.....271

Мой прекрасный сад. *Музыка А. Назарова, стихи Ж. Джаббарова*.........275

Пришла весна. *Музыка Г. Кадырова, стихи К. Мухаммади*..................279

Спою колыбельную. *Музыка Т. Садыкова, стихи А. Бабаджанова*..........282

Колыбельная *(Из кинофильма «Хамза»). Музыка И. Акбарова*.............286

Твои следы *(ария Махим из муз. драмы «Тахир и Зухра»).*

Музыка Т. Джалилова, Г. Сабитова и Б. Гиенко, стихи С. Абдуллы......290

Однажды приди. *Музыка С. Джалиля, стихи Уйгуна*........................294

Не забывай своё легендарное прошлое.

Музыка Б. Лутфуллаева, стихи И. Мирзо....................298

Использованная литература..302

CONTENTS

From the author 3

INTRODUCTION

The main aim arid tasks of the subject "Basis of vocal"........................4

The requirements presented to know ledges of students........................4

The content of practical lessons...5

THEORETICAL PART

Singing voice..6

Classification of voices...7

Structure of sound producing organs..9

Main principles and methods of vocal pedagogic...............................11

Methods of teacher's influence on she dent's voice

First lessons with students...12

Defining the types of voice...14

Singing registers...16

Vocal hearing...16

Organization of voice...18

Singing breath..19

Types of breath...21

Support of breath..22
Kinds of sound attacks..22
Elocution and articulation..23
Resonators..24
Specification of national cadres preparation at teaching to solo singing at art faculties..24
Vocal exercises...31
Singing with accompany...37
Nigh position...38

ARTISTIC-METHODIC PART

(Vocal works, annotations and methodic recommendations on their execution)

Singing..40
Singing part of the lesson...41
National anthem of republic of Uzbekistan. *Music of M,Burkhanov, poem of A.Anpov*..................74
Why I love Uzbekistan. *Music of K.Kamilov, poem of N.Akhmedov*.....86
Charmed by you. *Music of M. Burkhanov, poem of T.Tula*...................94
Duet of SHakhista and Tursunali (from musical drama "Golden Lake") *musical of Uygun*....98
Spring song. *Music of M.Burkhanov, poem of T.Tula*..........................104
My Uzbekistan. *Music of L Khamraev, poem of Y.Mirzo*....................108
Passionate expectation. *Uzbek national song, poem of Furkat*...............114
Did not see (Romance) *Music of D.Zakirov, poem of A.Navoi*..............118
Beautiful land. *Music of T.Khasanov poem of Kh.Muhammad* 123
My ways. *Music of M.Ashrafi, of T.Tula*..126
Sacred is motherland. *Music ofA.Mallaboeyev, poem of J.Abduvahidov*.....................................130

Song sung at the table. *Music of S.Yudakov, poem of G.Gulyam*..........136

My darling will come (aria of khalmurad from musical drama "Party in the field").*Music of S.Babayev and D.Zakirov, poem of SH.Sadulla*..139

Fallen in love by soul. *Music of SH.Ramazonov, poem of F.Isroilov*.....144

You are my beauty (romance). *Music of F.Nazarova, poem of KH.Rasul*.........................147

I will be your victim. *Music of I.Khamrayev, poem of A.Navoi*...........150

Where are you. *Music of I.Akbarov, poem of T.Tula*.........................154

Favorite motherland. *Music of. A.Nazarov, poem of Kh.Khasanov*.........159

Darling. *Music of Kh.Izamov, poem of M.Babayev*.............................164

Wedding Mirzachul. *Music of. G.Kadirov, poem of Sh. Shamuhamedova*.........................169

Remember me (romance) *Music of. B.Umidjanov, poem of Kh.Salakh*.......................................172

Let them roam. *Music of. T.Djalilov, poem of N.Kukanbekov*...................176

Play wind. *Music of. N.Khasanov, poem of N.Kukanbekov*.........................181

When apricot-tree bloom. *Music of. M.Leviyev, poem of Kh.Alimjan*...........190

Love. *Music of. Sh.Sayfiddinov, poem of M. Sayfiddinova*.......................196

Flowers of world bloom. *Music of. S. Yudakov, poem of Sh.Rashidov*.........201

Motherland is in us. *Music of. A.Mallabayev, poem of B.Babamurad*...........207

It isn't dawning (duet from musical drama "Takhir & Zuhra"). *Music of. T.Djalilov, poem of S.Abdulla*.................213

My Uzbekistan. *Music of. M.Leviev, poem of T.Tula*..............................217

People, take care of each other. *Music of. A.Nazarov, poem of Dj.Djabbarov*..220

I'm waiting for you. *Music of. Sh.Ramazonov, of M.Rahman*....................225

Carnival waltz. *Music of. S.Yudakov,,poem of T.Tula*.............................229

I'm burning in your love. *Music of. Kh.Rahimov, poem of Y.Rashid*...........236

Beautiful Tashkent (song from the movie "CHarmed").

Music of. M.Leviyev, poem of T.Tula.....................241

Remember you, my darling. *Music of. S.Babayev, poem of Sh.Sadulla and Z.Fathullin*....................247

I Give glory to father land. *Music of. A.Nazarov, poem of Sh.Kurban*.........249

Hey, darling! *Music of S.Kalanov, poem of Nodira*...............................253

Hey, beauty! *Uzbek national song, poem of Mukimi*...............................259

Hey, Dilrabo! *Music of. Sh.Ramazonov, poem of O.Kamtar*......................263

By other way. *Music of. D.Zakirov, poem of Kh.Z.Fathullin*.......................267

Through beautiful garden. *Uzbek national song, poem ofT.Tula*................271

My beautiful garden. *Music of A.Nazarov, poem of J.Djabbarov*................275

Spring came. *Music of G.Kadirov, poem of K.Muhammady*......................279

I sing lullaby. *Music of T.Sadikov poem of A.Babajanov*...........................282

Lullaby (from the movie "Khamza"). *Music of. I.Akbarov*........................286

Your traps (aria Makhim from musical drama "Tahir and Zuhra"). *Music of T.Djalilov, G.Sabitov & B.Giyenko, poem of S.Abdulla*.............290

Came once. *Music of. S.Djalil, poem of Uygun*...................................294

Don't forget your legendary past. Music of B.lutfillayev, poem of I.mirzo.....298

Used literature...302

QAHHAROV NADJAT BAVDUNOVICH

VOKAL ASOSLARI

Muharrir E. Bozorov

Bosishga ruxsat etildi 11.03.08. Qog'oz bichimi 60x84 $^1/_8$
Hisob-nashr tabog'i 19,6. Adadi 100.
Buyurtma raqami № 101.

«IQTISOD-MOLIYA» nashriyotida tayyorlandi
100084. Toshkent sh., Kichik halqa yo'li ko'chasi, 7-uy.

Nizomiy nomidagi TDPU bosmaxonasida chop etildi.
Toshkent sh. Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103-uy